ALTIN KALEM
KLASİK ROMANLAR

ALMAN EDEBİYATI

GOETHE

GOETHE
WERTHER

GOETHE
WERTHER

NEŞRİYAT A Ş

WERTHER

ALTIN KALEM
KLASİK ROMANLAR

JOHANN W. GOETHE

WERTHER

ÇEVİREN
MEDİHA SAYAR

Hayat
NEŞRİYAT ANONİM ŞİRKETİ

ALTIN KALEM

KLASİK ROMANLAR

YÖNETEN

VAHDET GÜLTEKİN

Alman Edebiyatı: 1

Bu roman
Almanca aslından
tam metin Philipp Reclam baskısından
kısaltılmadan çevrilmiştir.

BAHA MATBAASI
İSTANBUL 1968

JOHANN WOLFGANG GOETHE

(1749 - 1832)

GOETHE
ve
"GENÇ WERTHER'İN ISTIRAPLARI"

SEKİZ yaşında bir çocukken de, seksen yaşında bir ihtiyarken de Goethe'nin yüreğini aynı heyecanla titreten bir şey vardı: Çiçekli bir bahar dalı. Bu içli insan, büyük sanatkâr, ulu düşünür ömrü boyunca iyiye, güzele, doğruya tutkundu; insan olarak iyi duygular içinde çırpınır, sanatkâr olarak güzeli arar, düşünür olarak da doğruyu bulmak isterdi.

Goethe kendi hayatını da bir sanat eseri gibi görür, onu her gün bıraktığı yerden yeniden yazmaya koyulduğu bir roman gibi işler, düzeltir, geliştirir, en yüksek noktasına ulaştırmak için çalışırdı. Bir insanın kendini daima daha yüceltmek için uğraşması gerektiğine inanmıştı. Bir kahramanın ağzından onun şöyle konuştuğunu görüyoruz:

"Aklımızı, mantığımızı serbestçe kullanmaktan

bizi alıkoyacak her şeyden kaçınmalıyız, çünkü ruh özgürlüğüne ancak böyle ulaşabiliriz."

Goethe, bu sözleriyle özetlediği düşüncesini açıklarken de şöyle diyor:

"Özgürlük olmazsa gerçek Tanrı sevgisi olmaz; özgürlük olmazsa insan gerçek zafere ulaşamaz."

Goethe insanlık bakımından ulaşılmasını istediği bu mükemmeliyeti sanatta da daima aramış, daima onun için çırpınmıştır:

"Sanatta hiçbir zaman mükemmel yoktur, *en iyi* sayılabilecek bir eser ancak *oldukça iyi* dir."

Büyük sanatkâr bu sözleriyle kendisine ömrünün sonuna kadar gideceği yolu çizerken sanatın hiç sönmeyecek ateşinin de sırrını veriyordu: Mükemmelliğe ulaştığını düşünen bir insan nasıl artık olduğu yerde kalmaya mahkûmsa, eserini mükemmel sayan bir sanatkâr da bir başka eser yaratmak ateşinden yoksun kalacaktı. Onun için, "oldukça iyi"den "en iyi"ye varabilmek üzere durmadan çırpınacak bir sanatkâr her seferinde, tükenmez bir ateşten güç alacaktı.

○ ÇOK CEPHELİ İNSAN

GOETHE için «dört boyutlu bir ruh dünyasında yaşamış bir insan" diyebiliriz: Şiir duygusu onu yeryüzünden yükseltirken bilim merakı bu dünyanın

maddelerine bağlıyor, hayat tecrübeleri ona derin bir zevk verirken, düşünme sevgisi de onu ruh yüceliğine ulaştırıyordu.

Bu dört boyut içinde enlemesine, boylamasına, derinlemesine, yücelemesine yaşanan hayat Goethe'yi sanatta pek az rastlanan büyük bir ufuk genişliğine ulaştırmış, insan olarak da ona çok cepheli bir kişilik kazandırmıştır.

Goethe sanatta olduğu gibi hayatta da "yaşamaya değer" şeyleri aramıştır. "Hayat öğrenme hırsıyla birleşmezse yaşanmaya değmez" der, "zahmete değmeyecek şeyleri kendinizden uzaklaştırmaya bakın" diye öğüt verir. "Sevemeyeceğiniz şeylerle boş yere uğraşmayın, çünkü insan sevdiği şeyden başka hiçbir şeyi tanıyamaz" sözü de onun bir başka öğütüdür.

Sevgi Goethe'nin üzerine hayatını, sanatını kurduğu sağlam bir temeldir. O bu sevgiden yola çıkarak şiire uzanmış, bilime sarılmış, felsefeye ulaşmış, gene bu güçle edebiyatta şiirden romana, tiyatrodan gezi yazılarına, bilimde teknikten felsefeye, sanat tarihine kadar çeşitli alanlarda güçlü eserler vermiştir.

Ruh alanında yüceliğe ulaşmış olan bu büyük adam kalbinin duyarlığını da bir ân kaybetmemiştir. Böylece, onda düşünceyle duygu daima birleşmiş, bu da onun sanatında klâsikle romantiğin güzel bir bağdaşmasını meydana getirmiştir.

○ ON YAŞINDA BİR ŞAİR

JOHANN Wolfgang Goethe *(yohan volfgang göte)* 28 ağustos 1749'da Frankfurt'ta doğdu. Babası Kaspar Goethe sarayın hukuk danışmalarındandı. Kendisini yüksek gören, çevresindekileri küçümseyen bir adamdı. Goethe'nin annesi Katharine Elisabeth ise, orta halli bir ailenin kızı olarak yetişmiş, alçakgönüllü, güleryüzlü, duygulu bir kadındı. Kocasının onu küçük görmesini, horlamasını sabırla, hoşgörürlükle karşılar, kendine karşı olan güveniyle hayatının bütün zorluklarına katlanırdı. İleride büyük bir sanat adamı olacak küçük Johann Wolfgang'ın bilim kafasını babasından, sanatkâr duyarlığını da annesinden aldığı söylenebilir. Goethe'nin her şeyden önce sevgiye değer vermesinde de çocukken evlerinde sık sık karşılaştığı karı koca geçimsizliğinden duyduğu üzüntünün büyük payı olsa gerektir.

Johann Wolfgang küçüklüğünde hem içli, hem canlı bir çocuktu. Yalnız, içliliği kendini hiçbir zaman uyuşukluk, mızmızlık şeklinde göstermez, canlılığı da hiçbir zaman haşarılığa varmazdı. İkisi de ölçülüydü; böylece, ondaki ruh dengesi daha çocukluğunda kurulmuş bulunuyordu.

Goethe özel öğretmenler elinde evde okuyup yazmaya, bilgiler edinmeye başladı. Sanat eğilimi de gene bu çocukluk yıllarında kendini göstermişti: Pencerenin önündeki masasında bir alay kitap, defter yığın-

larının arasında mukavvadan oyulup kesilmiş kuklalar da vardı. Goethe birtakım oyunlar tasarlayıp bunları kuklalarına oynatıyor, böylece sanat alanında ilk adımcıklarını atıyordu. On yaşında şiir yazmaya başlamıştı, ilk oyun eserini de on beş yaşında yazdı. Gene o sıralarda Faust efsanesi üzerine okuduğu kitaplar da sonradan onun şiir alanındaki şaheserine ilk temel olacaktı.

○ DEHA PIRILTILARI

MUTLULUĞUNU kendisi yaratmış bir adam araraksak bunu Goethe'de kolayca bulabiliriz: Daima kendi kendini aşmak için çırpınan büyük adam, hayatının en zorlu coşkunluk yıllarında bile, duygularıyla aklını dengede tutmasını bilmiş, bu güçle, ayrıca buna katılan yaratıcılık gücüyle, mutluluğunu kendisi yaratmıştır.

Goethe'nin hayatında tek karanlık dönem, on dokuz yaşından yirmi bir yaşına kadar süren hastalık yıllarıdır: 1765'te, on altı yaşındayken, hukuk okumak üzere Leipzig'e gitmiş, orada üç yıl kaldıktan sonra, 1768'de, hastalanarak Frankfurt'a dönmüştü. Bu, çeşitli nedenlerden ileri gelen bir zayıflık, daha doğrusu bir tükenişti. Delikanlı bir yandan bilginin derinliklerine dalmış, uykusunu feda edercesine çalışıyordu, bir

yandan gelişen duygularıyla hayatın, tabiatın güzelliklerini kendinden geçercesine, sarhoş olurcasına tadıyordu. Bunların üstüne aşk da geldi... ilk aşk, Katchen Schönkopf (*ketken şönkof*) adında bir kızı seviyordu. *Eine wehre Liebe* (gerçek bir aşk) dediği bu sevgi onun aşırı derecede duygulu kalbini dayanılmaz bir heyecanla sarsmıştı.

Goethe, iki yıl Frankfurt'ta annesinin, babasının yanında kalıp iyileştikten, kendine geldikten sonra, gene hukuk öğrenimine devam etmek üzere, bu sefer Strasburg'a gitti. İlk deha pırıltıları da kendini bu sırada göstermeye başlamıştı. Bir öğretmeni bunu keşfetmiş, ona şiirden edebiyata, mimarlıktan resme kadar çeşitli sanat dallarında ufkunu genişletecek yolları açmıştı.

Goethe ikinci aşkını — Friederika'sını — da bu yıllarda tanıdı. Yalnız, şimdi genç düşünür "aklımızı, mantığımızı serbestçe kullanmaktan bizi alıkoyacak her şeyden kaçınmalıyız" felsefesini daha o yıllarda yavaş yavaş benimsemeye başladığı için bu yolla "ruh özgürlüğü" ne ulaşmasını bildi.

1770 '71 Strasburg yılları Goethe'nin şiirde adını duyurmaya başladığı parlak bir dönem oldu. Hukuk öğrenimini bitirip Frankfurt'a dönerek avukatlıkla hayata atıldıktan sonra da kaleme daha büyük bir güçle sarıldı. İlk tiyatro eseri olan *Göts von Berlichingen* 1773'te yayımlandı.

○ *WETHER*'İN İLHAM KAYNAĞI OLAN AŞK

GOETHE'Yİ önce Avrupa'da, sonra bütün dünyada tanıtan ilk romanı *Werther* de genç şairin başından geçmiş bir aşkın verdiği ilhamdan doğmuştur. Goethe, Strasburg'dayken, Charlotte (ya da kısaca Lotte) Buff adında bir kızı sevmişti. Sonradan *Werther*'in kadın kahramanı olan Lotte, gene romandaki gibi, nişanlıydı. Bu, elbette ki Genç Werther gibi Genç Wolfgang'a da büyük ıstırap veriyordu. Yalnız, o sırada (1772'de) Wetzlar'da Jerusalem adında bir delikanlı aşk yüzünden canına kıymasaydı, belki de Goethe böyle acıklı bir roman yazmayacaktı, çünkü o, aşk yüzünden kendini öldürmeyi hiçbir zaman düşünemezdi. Goethe, ıstırabını vakarının ağır perdesi ardına gizlemesini bilmiş, hattâ Lotte ile nişanlısı Kestner evlenirken onların nikâh yüzüklerini kendisi alıp hediye etmişti. Yalnız, Jerusalem adındaki delikanlının çaresiz bir aşk yüzünden canına kıyması olayı o sırada bütün Almanya'yı öylesine titretmişti ki Goethe, kendi ıstıraplarını dile getirip bunu gerçek bir olaydaki sonuçla birleştirerek, Frankfurt'a döndükten sonra, *Die Leiden des Jungen Werther (Genç Werther'in Istıropları)*nı yazmaya başladı.

Werther 1774'te yayımlandı. Şimdi yalnız Almanya değil, bütün Avrupa bu acı aşk hikâyesinin heyecanıyla titriyordu. Roman gencinden yaşlısına, kadı-

nından erkeğine kadar herkesin elindeydi. Üzerine dökülen gözyaşları da hesapsızdı...

○ ALTMIŞ YILLIK HUZUR

WERTHER'in ıstıraplarını kalpleri sarsarken Goethe, belki de duygularını bütün coşkunluğuyla kâğıt üzerine geçirmiş olmanın verdiği sanatkârca bir rahatlama sonunda gene ruhunda bir denge kurmuş, huzura kavuşmuştu. Bu huzur da ömrünün sonuna kadar, altmış yıl, kesintisiz sürdü:

Goethe, Frankfurt'a döndükten az sonra, meslek hayatına başlayıp içinde kendisine bir yuva kurma isteği uyanınca, bir bankerin kızı olan Lili Schönemann'la nişanlanmıştı. Yalnız, bu nişanlılık uzun sürmedi, evliliğe varmadan bozuldu. Genç sanatkâr hiçbir bağa katlanamayacak kadar özgür yaşamak istiyordu.

Goethe'nin avukatlık hayatı da ancak beş yıl (1771 1775) sürdü. O sırada Weimar Dükü Karl August onun dehasına hayran olmuş, kendisine dükalığında çok önemli bir görev vermişti. Goethe 1775'te Weimar'a geçti, bu küçük devlette, dükalığın resmî işleriyle birlikte, Weimar Tiyatrosunu da yönetmeye başladı, ondan sonra da tam yirmi beş yıl bu tiyatronun başında kaldı.

Goethe hayatında en büyük yeri alan kadını da orada tanıdı. Baron von Stein'ın karısı Charlotte von Stein, dâhi sanatkârın ruhunu çok iyi anlıyor, ona kendi fikir seviyesinin yüksekliğinde arkadaşlık edebiliyordu. Bu arada, karşılıklı ruh anlaşmasına dayanan büyük bir aşk da doğmuştu.

1786 - '88 yıllarında Goethe İtalya'da uzun bir geziye çıktı. Dönüşte kendisi için daha büyük bir huzur sağlayacak bir hayatı seçti: Charlotte von Stein'la ilgisini kesti, dükalıktaki resmî görevlerini de bırakarak yalnız Weimar Tiyatrosunun başında kaldı. Dünya evine de ancak yıllardan sonra, 1806'da, elli yedi yaşında girdi, Christian Vulpius'la evlendi. Bu evlilik karısının ölümüne kadar on yıl sürdü.

Goethe ondan sonra on altı yıl daha yaşadı.

1832 yılının baharında, 83 yıllık ömrü, çocukluğundaki gibi gene penceresinin önünde dallar çiçeklenmişken huzur içinde sona erdiriyordu. Bir ara, gözlerini açtı, tarihi sordu. "22 mart" dediler. Evet, bahar gelmişti. Ne yazık ki o bahar gününün pembecik taze renklerini bu gözler artık bütün canlılığıyla göremiyordu. Gözleri ışığa doğru kırpışırken titrek dudaklardan şu sözler döküldü:

— "Işık... Biraz daha ışık."

Goethe'nin bu sözleri tarihî sözler arasına geçmiştir.

○ FAUST ÜZERİNDE 50 YIL

GOETHE yetmiş yıla yaklaşan yazarlık hayatında şiir, oyun, roman, edebiyat, sanat, tarih incelemeleri, bilim araştırmaları gibi çok geniş, çeşitli alanlarda elliyi aşkın eser vermiş, bu arada elli yılını Faust üzerinde çalışmakla geçirmiştir. Bu muazzam manzum tiyatro eserini daha çocuk denecek yaşta, tiyatroyla ilk ilgilendiği yıllarda tasarlamış, ilk parçalarını 1774'te yazmaya başlamıştı. Eserin "I. Faust" diye anılan ilk şekli 18084'te çıkmış, şair bunu sonradan yeniden ele alarak üzerinde hayatının son yıllarına kadar çalışmış, "II. Faust" ancak onun ölüm yılı olan 1832'de yayımlanmıştır.

Goethe'nin hayatında olduğu kadar sanatında, yalnız onun değil, dünya sanatında müstesna bir yeri olan bu eseri, yazar üzerindeki bu incelememizde kısaca özetlemek isteriz:

Şeytan Mephistopheles her insanı günaha sürükleyebileceğini iddia ederken Tanrı yalnız Faust kuluna çok güvendiğini, onu hiçbir şeyin doğru yoldan ayıramıyacağını söylüyordu. Mephistopheles Tanrı'nın bu en güvendiği kulunu da kendisinin yanlış yola pekâlâ sürükleyebileceğini söyleyerek bahse girişti.

Mephistopheles Faust'un zayıf tarafını biliyordu: Kendisini bilime vermiş olan bu delikanlı her şeyi öğ-

renmek, varlığın sırrını keşfetmek istiyordu. Bu onun için çetin bir savaş, daimî bir huzursuzluk kaynağıydı: Çünkü ruhun sırrına ermek için yücelmeye çalışırken vücudu onu yeryüzüne, maddeye bağlı tutuyordu.

Mephistopheles karşısına çıkınca Faust onunla seve seve pazarlığa girişti: Kendi kendiyle memnun olur da huzura kavuşursa ruhunu şeytana teslim edecekti.

Şimdi Mephistopheles'le Faust arasında yaman bir savaşma başlamıştı: Şeytan onu ilk önce hovardalığa sürüklemeye çalıştı. Yalnız, Faust ince ruhlu, temiz duygulu bir delikanlıydı, bayağı eğlencelerden, basit zevklerden haz etmiyordu.

Mephistopheles bu sefer başka bir çareye baş vurdu. Faust'un karşısına güzel bir kız çıkardı. Faust bu kızı başlangıçta belki saf bir aşkla sevebilecekti ama böyle bir sevgi insanları sonunda günaha kadar da sürükleyebilirdi.

Gretchen gerçekten çok güzel bir kızdı. Faust'un bütün varlıklarda yüce bir güzellik arayan gözleri onda bunu fazlasıyla bulmuştu. İşte ruhu, hiç olmazsa bu bakımdan, artık huzura erebilirdi. Faust Gretchen'i karşısında bir kadın olarak değil, hayallerde yaşayan güzelliğin canlı bir timsali olarak görüyordu.

Mephistopheles Faust'u kandırıp günaha sürükleyemediğini görünce bu sefer onu kız yoluyla elde etmeyi denedi. Gretchen her gün mücevherler, baha biçilmez hediyeler alıyor, bunları Faust'un gönderdiğini sanıyordu. Demek ki delikanlı onu bu kadar büyük

bir aşkla seviyordu? Genç kız, kendisi için bunca fedakârlıklarda bulunan erkeğe çılgın bir sevgiyle bağlanmakta gecikmedi.. Bu çılgın sevgi, en sonunda, Gretchen'le birlikte Faust'u da günaha sürükledi...

Bu ilk günahtan sonra Faust'u yeni bir günah daha bekliyordu: Gretchen'in ağabey'si kızkardeşine, bu yaptığının toplum gözünde çok büyük bir ayıp olduğunu söylemiş, onu kendisinden utandırmıştı. Gretchen şimdi derin bir ıstırap içinde kıvranıyor, gözyaşları içinde eriyordu. Faust sevgilisinin böyle ıstırap çektiğini görünce, pişmanlık duyacak yerde, öfkeye kapıldı, Gretchen'in ağabey'sini öldürdü.

Şimdi Gretchen'in acısı büsbütün artmış, günahının ağırlığını daha fazla hissetmeye başlamıştı. Faust da yeniden huzursuzluklar içinde kıvranıyordu. Mephistopheles onu avutmak için zevke sefaya sürüklemeye çalışıyor, delikanlı onun kıştırtmalarına büyük bir direnç gösteriyordu. Kendisini yeniden yüce bir sevgiye vermek, böylece maddi isteklerden uzak temiz bir hayat sürmek istiyordu. Kendi kendiyle geçirdiği uzun savaşmalardan sonra, en sonunda Gretchen'i görmeye gitti. Genç kadın ona, işledikleri günah sonunda dünyaya gelen yavrusunu öldürdüğünü, kendisi için de artık ölümden başka kurtuluş yolu kalmadığını söyledi. "Çocuğumu öldürmekle kendimi de ölüme mahkûm etmiş bulunuyorum" diyordu.

Faust onun ölümünü önleyemedi. Temiz bir sevgiyle başlamış olan bu aşk günahlara, ölümlere kadar

uzanmıştı. Faust huzur ararken çok daha korkunç acılara sürüklenmişti. Artık anlamıştı ki maddî isteklere bağlı kaldıkça, ancak kendini düşündükçe hiçbir zaman huzura kavuşamıyacaktı. Ruhunu ancak maddî varlığından sıyırmakla, kendini insanlara adamakla yüceltebilirdi.

Faust memleketine döndü, orada bataklık toprakları verimli topraklar haline getirmek için çalışmaya başladı.

Aradan yıllar, yıllar geçti. Faust artık yaşlanmış, gözlerini kaybetmişti. Yalnız, artık kendi kendinden memnundu, ruhu huzur içindeydi. O zaman Mephistopheles yeniden karşısına çıktı. Ona sözünü hatırlatıyor, "Huzura eriştiğine göre, ruhunu bana teslim edeceksin" diyordu.

Yalnız, Mephistopheles'in unuttuğu bir şey vardı: Faust huzura onun gösterdiği yoldan değil, çeşitli acılardan sonra, gene ruhunu yüceltmek için kendisinin bulduğu yolla erişmişti. Asıl şeytan bahsi kaybetmiş, Tanrı'nın güvendiği kulu Faust doğru yoldan ayrılmamıştı.

Mephistopheles Faust'u pençesine geçirmeye çalışırken melekler Faust'un ruhunu aldılar, göklere, yaratıcı gücün bulunduğu, huzur içinde bir yere götürdüler.

Faust Goethe'nin şiir alanında nasıl en mükem-

mel eseriyse, Werther de romanlarının şaheseridir. Bu ünlü romanın çevirisini okurlarımıza sunarken, tanınmış Alman eleştiricilerinden Ernst Beutler'in eser üzerine yaptığı çok değerli bir incelemeyi de sayfalarımıza alıyoruz.

V. G.

GENÇ WERTHER'İN ISTIRAPLARI

WERTHER Goethe'nin, ilk yayımlanan, modern türde romanıdır. Belki de bunun için, üzerimizdeki etkisi böylesine kuvvetli oluyor. Çok eskiye dayanmakla beraber, sanki bugün yaşanmış, bugün yazılmış gibi! Belki sırrı da burada... Konuyu Lotte ile Werther'in yaratılışında olmayan bugünkü insana bile romandaki kahramanlar kadar duyurabilen bir gücü var.

Hemen hemen insanların kendilerini bilmeye başladıkları ândan bu yana, çok eski bir kuvvet insanlara hayat vermiş, canlandırmış, yaşama gayesi olmuş... Bazan da onları ölüme sürüklemiş... Bunun "aşk" olduğunu söylemeye hacet var mı?

Werther'in hemen hemen her mektubunda *kalp* kelimesiyle karşılaşıyoruz. Bütün romana tema olarak da "kalp" hâkim. Daha önceki romanlarda olduğu gibi, ne kahramanca davranışlardan, ne maceralardan söz edildiği yok. Ne de günümüzün romanlarında rastlanılan "hayat acılarından, tehlikelerden, çeşitli olay-

lardan" söz edilmiyor.. Yalnız aşk... hep aşk... Daha doğrusu istenirse, bir tek aşk.

Yalnız, ölüme sürükleyebilecek kadar güçlü bir aşk bu. Çaresizlik içinde kıvranan ruhların azabını roman bize iyice tarif ediyor. Werther'in mektupları bunu çok iyi anlatmış. Bu mektupların da tek bir yazarı var. Başkaca hiçbir yankı, bir itiraz, bir teselli duyduğumuz yok. Yalnızca bir tek kalp, duruncaya kadar, konuşuyor. Sonra da eserin yazarı, söz alıp, devam ediyor. Hikâyenin sonunu onun açıklaması ile öğreniyoruz.

Werther'in aşkı, şartsız; yani, kendinden başka kanun tanımıyor. Werther, utanabileceği, kendini koruyacak sorumluluğunu duyabileceği bir toplum içinde yaşamıyor. Aşkın etkisiyle kendinden geçen genci ne bir dost, ne bir aile, ne de yurdu, hattâ din kendine bağlıyamıyor. Onun aradığı tek şey, "sevgilisi ile ilişki kurabilmesi" Buna da imkân olmadığı için, bu dünyadan ayrılmaya karar veriyor.

Kendinden, hayatı demek olan aşkından, varlığının kıymetinden başka bir kuvvet tanımıyan genç, aşkın kayıtsız şartsızlığı önünde eğilmiş, hayatta başka bir anlam, ne de başka bir varlığın kıymetini düşünemeyecek kadar sevgisine dört elle sarılmıştı.

Yalnız, sevdiği kimseye cinsel bir ilgi duyduğunu hissettiği ânda da, utancın, azabın harap ettiği benliğiyle, kendini facianın, tehlikelerin içinde görüveriyordu.

Goethe'den önce birçok şair aşkın nağmelerini dile getirmiştir. Ancak, bu kitabın, birdenbire, "zamanının en çok okunan kitabı" oluvermesi, insanlık tarihinin de uygun bir devresine rastladığı içindir. Kişiler, romanda, benliklerini hissediyorlar, aşkın gerçek yüzünü tanıyorlardı. Romancı da, alışılmış kurallardan kendini kurtarıp, halkın düşüncelerine sırt çeviriyor, krala karşı boyun eğmek zorunda olmasını hiçe sayıyordu. Nitekim, peygamberler de eski dinlerin kurallarına sıkıca bağlanmış inançlardan kurtulmuşlardı. Böylece, bağımsızlık rahatlığı içinde ferd de içinden geleni uygulamaya başladı. Daha sonraları insanlar başka devirlerde, başka bir hayat şekline boyun eğeceklerdi: Meselâ, ya sorumlu görevleri, ya kişisel iktidar gayesi düşünülecek, ya da zevk tadabilmeyi, zekâ ve düşüncelerden faydalanmayı tercih edeceklerdi. 1770 yılında, kişinin bağımsızlığının doğduğu saatte ise, zamanın hâkimi yalnızca duygulardı. Şu halde, o yıllara "şairler çağı" diyebiliriz.

Goethe, içinin ezintisini, duygularını dile getirdi. Anlattığını yaşamıştı. Yalnız, tam anlamıyla değil elbette: hele Werther'in feci akibetine kadar sürüklenmemişti. Ama, ölümün kapışına kadar gelmişti. 1814'te *Dichtung und Wahrheit* (Şiir ve Gerçek) adlı eserinin 13. kitabında bu devrini anlatır:

Oldukça önemli bir silâh koleksiyonum vardı. Aralarında bir de keskin, kıymetli bir kama bulunuyordu.

Her zaman bu keskin âleti yatağımın baş ucuna koy, ışığı söndürmeden önce de, göğsüme ne kadarını saplıyabileceğimi düşünürdüm...

On yıl sonra da Eckermann'a *Werther* hakkında şöyle diyordu:

Bunlar birbirlerine bağlantılı ilişkiler. Öylesine bir ruh haleti içine girmiştim ki, bundan Werther doğdu... Yaşamış, sevmiş, çok da ıstırap çekmiştim. İşte bundan ibaret!"

Goethe, Strasburg'da hukuk öğrenimini bitirdikten sonra, 14 ağustos 1771'de Frankfurt'a, Grosser Hirschgraben'deki baba evine döndü. Doğum günü olan ayın 28'inde, avukatlık yapabilmek için dilekçe verdi. Hukuk bilgisinin daha da genişliyebilmesi için, Römisches Reich Deutscher Nation yüksek mahkemesine gitmesi gerekiyordu. Babası saray müşaviri Johann Kaspar Goethe de eskiden aynı yerde bilgisini derinleştirmişti.

Goethe 1772 mayısının beşinde Lahn'daki küçük Reichstadt şehrine yerleşti. Dört hafta sonra da Volpertshausen'deki baloda, Lotte Ruff'u tanıdı. 9 haziran 1772 tarihine rastlayan bu balo olayı ileride, romanda 16 haziran 1771 tarihli mektupla, hikâyenin ilk kısmını, en yüksek noktasını belirtiyordu.

O zaman Goethe yirmi iki yaşında, Lotte ise on dokuzundaydı... yalnız, genç kız dört yıldan beri de

nişanlıydı. Kendinden on bir yaş büyük olan nişanlısı Johann Christian Kestner bir elçilik kâtibiydi.

Goethe'nin Lotte'ye karşı beslediği duygu romanın arka plânını etkiliyor. Romanın ilk kısmındaki birçok olaylar yaşanmış, yalnız, öylçsine de sanat gücü ile süslenmiş ki, Goethe'nin kullandığı kelimeler tümünü manalandırmayı bilmiştir.

10 eylül tarihindeki "veda konuşması" gerçekten de Lotte ile Kestner arasında geçmiştir, hem de aynı tarihlerde, anlatılan şekle çok yakın olmak üzere... "Ölüm ve öteki dünyada tekrar görüşmek üzere" yapılan konuşma, işin garibi, kitabın son kısmında geçmektedir: Werther'in öteki dünyada Lotte ile buluşmak umuduyla giriştiği kendini öldürme olayı.

Bunlar romanın dış temelleri. Asıl kitap 1 şubat 1773'te yazılmaya başlanıp mayıs başında da bitirildi. Roman, üç ay gibi kısa bir sürede tamamlanmış olmasına rağmen çok iyi hazırlanmış, düşünülmüş bir sanat eseridir.

1772 yılında Goethe'nin gerçekten yazdığı mektuplar romandakilerle kıyaslanırsa, şiirlerin ne derece titizlikle düşünülerek düzenlendiği, sıraya konulduğu anlaşılır. Önce sakin bir tempoyla başlayıp, her ay hızını arttıran, en sonunda da Ossian'ın acı şarkılarına gömülen bir ruh hali...

Goethe'nin en çok dil üzerinde durduğu belli oluyor. Anlaşılan, her devirde aşk konusunda tekrarlanan

sözler aynı olduğu için, bugün de *Werther*'in dili bize hiç aykırı gelmiyor.

Lotte'nin çocuklarla ailesi arasında yaşayışı... Birlikte gezmeler... İlkbaharın en büyük eğlencesi sayılan balo, dans edilirken çıkan fırtına... Düpedüz bir yaşayış içinde, göze çarpacak olaylar hemen hemen bunlar. Oysa, sözler hep ateşle sarılmış yüksek düşüncelere dayanıyor. Bir sürü soru, birçok şekilde ruha seslenmeler.. Cümle yapılarında heyecanlı yer değiştirme, pek çok kere de yarıda bırakılmış sözler.. Bununla birlikte, hikâye mükemmel bir şekilde anlatılmış.

Werther'de çoğunlukla tabiattan, meselâ Lahn yaylasından alınmış sahneler var: Irmak, bir park, bir köy... yeşeren, ya da kuruyan, kesilmiş ağaçlar... Arada bir acındıracak olaylar... Bunlar daha çok eserin nereye varmak istediğini anlatma çabasında: 12 ağustos 1771 tarihli mektupta, suda boğulan kızın hikâyesi; şairin Frankfurt'ta çocukluk arkadaşına ait bir hatıra.. 30 mayıs 1771, 4 eylül 1772 tarihli mektuplardaki çiftlik yanaşmasının aşk yüzünden aklını kaçırması...

Kitabın ikinci kısmını yöneten de, elçinin yanında bulunduğu devredir. 20 ekim 1771'den 5 mayıs 1772'ye kadar süren bu devre saraya mensup insanların çevirdikleri işlerle büsbütün içine çekilen Werther'in durumunu göstermektedir. Ne yurdu, ne prensin konukseverliği onu daha uzun zaman tutamıyor. Temmuz ayında Werther gene kendini Lotte'nin yanında bulunuyor. Yalnız, bu arada Lotte evlenmiş-

tir. Böylece genç adam kapalı kapının ardında kalmaktadır...

Yılın en uzun gecesi olan 24 aralıkta Werther kendini öldürüyor. "Ölüsünü İşçiler taşıdı, tek bir din adamı bile onlara katılmamıştı.."

Delikanlının kendini öldürmesi yalnız kiliseye karşı değil, bütün mukaddesata karşı bir tecavüz sayılabilirdi. Romanın asıl dikkati çeken kısmı, bu umutsuzluğun yarattığı davranışa karşı anlayış beklemektir; hattâ belki de daha fazlasını. Yazar, önsözünde, "Ruhuna, karakterine hayranlığınızı, sevginizi, kaderine de gözyaşlarınızı esirgemeyin" derken, Werther'in kendini öldürmesini Lotte ile Albert'in evliliklerini, mutluluklarını korumak için yaptığı bir fedakârlık olarak kabul etmektedir. "Kanlarını yakınları için akıtabilmek ancak asılzadelere nasip olurdu. Ölümleri sayesinde de dostlarına bin bir çeşit zevkli hayat sağlıyabilirlerdi.

Werther, Lotte'ye yazdığı veda mektubunda "soğuk kabzaya dokunmaktan çekinmiyorum. Sen uzattın onu bana, Lotte. Ben de tereddüt etmedim" derken kesin kelimeler kullanıyor. Romanın üslûbunda da İncil'den bir hava sezmek mümkün. "Umutsuzluk değil elbette. Gerçek benim çektiklerim. Senin için kendimi feda etmem gerek..." Ya da: "Önden gidiyorum.. Tanrı'ma gidiyorum.. Ona halimi belirteceğim.. Sen gelinceye kadar beni avutacak...

Werther aşkının hiçbir çıkar tarafı olmadığını an-

lıyor; yalnız. Tanrı'ya olan inancını da hiçbir zaman bırakmıyor. "Yaratıcımız sizi de beni de kalbinde saklıyor." Bu kelimeler de son mektubunda yazılı...

Goethe tüm ruhunu katarak yazdığı romanını, sonradan, bir yana bırakmış. Öteki eserlerinde olduğu gibi *Wertber*'den parçalar okuduğunu da duyan olmamış... Yaşlılığında, Eckermann'a: "Bunlar yangın fişeği" dermiş sadece.

ERNST BEUTLER

ROMANDAKİ BAŞLICA KİŞİLER

WERTHER (*verter*)	Hassas bir delikanlı. Üzüntülerini unutmak için Walheim (*valhaym*) köyüne çekilmiştir.
LOTTE (*lotte*)	O köy yakınlarında bir av köşkünde yaşayan emekli bir hâkimin kızı.
ALBERT (*albert*)	Lotte'nin nişanlısı. Werther'in Lotte'ye karşı gösterdiği yakınlığı arkadaşlık çerçevesi içinde hoşgörür. Albert'le Lotte evlendikten sonra da bu arkadaşlık devam eder.
WİLHELM (*vilhelm*)	Werther'in arkadaşı. Romanın büyük bir kısmını Wilhelm'e yazdığı mektuplardan öğreniyoruz.

Olay onsekizinci yüzyıl ortalarında Almanya'da geçer.

Başlangıç

Zavallı Werther'in hikâyesinden bulabildiğimi toplamaya çalışarak size sunuyorum. Bu çabam için bana teşekkür edeceğinizi umarım. Yalnız, asıl sizlerden istediğim, Werther'in ruhuna, karakterine hayranlığınızı, sevginizi, kaderine de gözyaşlarınızı esirgememenizdir...

Onun gibi bin bir etki altında kıvranan iyi kalpli insan, sen de acılarından teselli bulmaya çalış. Bu küçük kitabı, kendi hatan yüzünden yakın bir kimseyi bulamamışsan, en iyi dostun olarak gör.

Birinci Bölüm

Werther:

4 Mayıs 1771

ORADAN uzaklaştığım için ne kadar memnunum! Aziz dostum, şu insan kalbi ne tuhaf!... Ayrılamıyacak kadar sevdiğim halde, seni terk etmekten memnun olabiliyorum... Bilirim, beni affedersin...

Her şeyim kaderin elinde oyuncak olmuş, görmüyor musun? Sanki kader, benim gibi hassas kalpli bir genci ürkütmek için, böyle istemiş... Zavallı Leonore!... Oysa, gerçekten suçsuzum... Kız kardeşinin baş döndürücü çekiciliği hoşça vakit geçirtti bize. Ama, önleyemediğim bir ihtirasa da sürükledi ise, bunda suçum var mı benim?

Emin ol, görünüşe rağmen hatalı değilim. Üstelik de duygularımı kuvvetlendirdiğim gibi, tabiatın güldüren, ya da ağlatan etkilerini de tatmış bulunuyorum.

Kendinden şikâyet edebilen bir insanın ruh halini anlayabiliyor musunuz?... Sana söz veriyorum... evet, aziz dostum, söz veriyorum. Asla kendimi kapıp koyuvermeyeceğim... Daha düzenli bir kişi olacağım. Bir kere, şimdiye kadar üzerinde durduğum gibi, kaderin karşımıza çıkardığı her kötülüğü, durmadan, düşünmemeye kararlıyım. İçinde yaşadığım ânın zevkini tatmaya çalışacağım, geçmişi de tümü ile geride bırakıyorum.

Haklısın, azizim; insanlar ıstıraplarını hatırlamak için sarf edecekleri gayret yerine, günlerini gün etmeye çalışsalardı, elbette daha az üzülürlerdi.

Anneme "elimden geldiği kadar, işleriyle ilgilendiğimi" söylemekle ne iyi etmişsin! Pek yakında da, gereken bilgiyi vereceğim kendisine.

Teyzemle konuştum... Ne dersin, karşıma çıkan insanı hiç de dedikleri gibi fena bulmadım. Zavallıdan öylesine kötü bir dille söz edilir ki... Ne bileyim, belki sert ama, neşeli bir kadın. Hele kalbi, pırıl pırıl...

Miras meselesine değinerek, annemin kaygılarını anlattım. Teyzem bunun sebeplerini olduğu gibi açıkladı, istediğimizden de fazlasını vermeye hazır. Yalnız, onun da ileri sürdüğü şartlar var. Doğrusunu istersen, şimdilik anneme bu konuda bir şeyler yazmak içimden gelmiyor. "Her şeyin halledileceğini" bildir, yeter!

Bu ufacık mesele bile, Anlaşmazlıkla Tembel-

liğin insanları Hile ile Kabalıktan daha çok yanlış yola sürüklediğine inandırdı beni.

*
**

Burada kendimi çok iyi hissediyorum. Cennet gibi yer. Kalbimin yalnızlığına, şifalı bir melhem gibi iyi geliyor. Her bir ağaç.. her bir çit.. her bir çiçek beni teskine yetiyor. İnsan bu güzel kokular içinde, uçup yiyecek arayan bir mayısböceği olmak isteyebilir.

Açıkçası, şehir pek hoş sayılmaz. Ama, çevresi anlatılamayacak kadar tabiî güzelliklerle süslenmiş. İşte bunlar bir baronun tepelerden birinin üzerinde bahçe yaptırmasına sebep olmuş. Çeşitli güzelliklerin birleştiği, yemyeşil yaylaların meydana geldiği tepeler de, insan ruhuna aydınlık veriyor. Baron'un bahçesi pek sade. İçeri girince, işin ehli bir bahçıvandan çok, hassas bir kalbin kendine göre düzenlemiş olduğunu kolayca anlayıveriyorsun.

Baron Von M... öldükten sonra, odası kendi haline bırakılmış duruyor. Orada oturdum, bu ince kalpli adam uğruna gözyaşı döktüm. Bir ânda Baron'un sevdiği yer benim için de değer kazanıverdi. Yakında bahçenin efendisi olacağım. Neyse ki bahçıvan birkaç gündür bana yakınlık gösteriyor.. Pek yabancılık da çekmeyecek sanırım..

10 Mayıs

Bütün kalbimle zevkini çıkarmaya çalıştığım ilkbahar sabahı ile birlikte, ruhumu harikalâde bir neşe sarıverdi. Yalnızım, burada yaşamaktan da son derece memnunum. Tam, yaradılışımdaki insanlara göre bir yer. O kadar mutluyum, huzur içinde yaşantıma öyle bir daldım ki sanatımın zarar görebileceğini düşünemiyorum bile... Hiç resim yaptığım yok.. Tek bir çizgi çizemem ki... Oysa, şu ânlarda olduğum kadar hiçbir zaman büyük bir ressam olmuş değildim.

Yeşil yaylanın sisi etrafı kaplarken, gökyüzünde yükselen güneş ormanımın birbirine girmiş ağaçlarının koyu loşluklarında dinleniyor. Yalnız birkaç ışık hüzmesinin zorla o loşluklara ulaşabildiğini görüyorum... Yüksek çimenler üzerine, akan çayın kenarına uzanıyorum. Böylece, toprağa ne kadar yakınım. Çeşitli renkte otları daha iyi seçebiliyorum.. Kökler arasında, sayısız solucanların, sivrisineklerin kalplerinin atışını hissediyorum sanki... Derinliklerine imlemeyen küçücük dünyalarının kaynaşmasını görür gibiyim. Bizleri arzusuna göre yaratan Tanrı'nın varlığını, ebedî bir zevk içinde duyuyorum... Evet, bunu da duyabiliyorum. Sonra, gözlerim buğulanınca, çevremdeki dünya ile gökyüzü bir sevgilinin varlığı gibi ruhuma yerleşiveriyor. Hasret duygusu içinde düşünüyorum: "Ah! bütün bunları nasıl belirtebilirdim? Kâğıt üzerine döküp manalandıramaz mıydım acaba?

İçini dolduran, senin iç dünyanda burcu burcu yaşayan bunların hepsi nasıl da ruhunun aynası olurdu... ruhun Tanrı'nın aynası olduğu gibi. Dostum, işte ben bunlar yüzünden mahvoluyorum. Bu harikulâdeliklerin kuvveti beni eziyor...

12 Mayıs

Bilmiyorum, yoksa bu güzel yerin çevresinde aldatıcı ruhlar mı dalgalanıyor? Kalbimdeki sıcacık, değişik duyabilme kabiliyeti mi her şeyi bana cennet gibi gösteriyor?

Bulunduğum yerin tam önünde bir çeşme var. Tıpkı Melusine ile kız kardeşleri gibi ben de bu çeşmeye bağlandım. Küçük bir tepeden aşağıya inince, bir kemere rastlıyorsun. Yirmi basamak kadar in, mermer kayaların arasından, berrak suyun aktığını zevkle seyredersin. Etrafı çerçeveleyen alçak duvar. meydanı sararak örten yüksek ağaçlar, serinlik... hepsi ne denli çekici, iç ürpertici, bilsen!

Hiç değilse bir saat kadar oturmadığım gün geçmiyor orada. Şehirden gelen kızlar su alıyorlar kimi vakit. Eskiden kral kızları bile su alırlarmış. Lüzumlu, masum bir iş bu. Onlara bakarken, kafamın içinde ne karışık düşünceler canlanıyor!. Eski adamlar çeşmede tanışırlar, kızlara evlenme teklifi yaparlar-

mış... sanki çeşmelerin, pınarın çevresinde iyiliksever ruhlar dolaşıyormuş gibi. Bunları hissetmiyenler, ancak, sıcak bir yaz günü gezintisinden gelip de, bu çeşmenin serinliğinde hararetlerini söndürmüşlerdir, o muhakkak.

13 Mayıs

"Kitaplarını göndereyim mi?" diye soruyorsun. Yalvarırım, dostum, bırak kitaplarım benden uzak kalsın. Güdülmek, teşvik edilmek, canlandırılmak istemiyorum. Bu kalp yeteri derecede kendiliğinden coşuyor. Bana ninni ister!... Onu da Homeros'ta buldum... Coşup taşan kanımı kaç kereler durultmaya uğraştım şimdiye kadar! Bu kalp gibi kararsız, değişen kalp görmemişsindir. Sana bunu açıklamam gerekiyor, sevgili dostum, çünkü, sen defalarca acı çekerken yoldan çıktığımı, tatlı bir karamsarlık içindeyken kahredici bir ihtirasa kapıldığımı gören kişisin. Kalbimi hasta bir çocuk gibi kabul et... her isteği yerine getirilmesi gereken hasta bir çocuk. Sakın bunları kimselere anlatma, çünkü bu yüzden bana çok kızanlar olabilir.

15 Mayıs

Köyün pek de değeri olmıyan adamları beni tanıyorlar, seviyorlar da. Hele çocuklar... Başlangıçta onlara yaklaşıp şuna buna dair sorular sorunca, alay ettiğimi sanarak, bana kaba davranmışlardı ama, hiç öfkelenmeye bile kalkmadım ben. Yalnız, her zaman fark ettiğim bir şeyi düşünmekten de kendimi alamadım. Dikkat ettinse sen de bilirsin: Bir kısım halk adi tabakadan uzak durmaya bakar. Akılları sıra, yaklaşmakla bir şey kaybedeceklerdir. Bir de muzip geçinen soytarılar vardır, bunlar da üstünlüklerini biçare halka daha çok duyurabilmek için, sözüm ona onlardanmış gibi davranırlar.

Biz hiçbir şekilde onlardan değiliz, olamayız da... Ama, sayılmak amacı ile aşağı sınıftan kaçan bir kimse de yenilmekten korkup düşmanından kaçan bir alçak kadar suçludur bence.

Birkaç gün önce çeşmenin yanından geçiyordum. Genç bir hizmetçi kız, testisini doldurmuş, başına yerleştirebilecek bir insan bulmak umuduyla, dört bir yanını araştırıyordu. Hemen yanına yaklaşıp yüzüne baktım. "Yardım edebilir miyim?" diye sorunca kıpkırmızı oldu. "Hayır, efendim" dedi. Güldüm. "Tanışmıyoruz ama, bu işi pekâlâ yapabilirim" diye tekrar edince, kızcağız ister istemez, başındaki ufak yastığı düzeltti, ben de testiyi yerleştirdim. Teşekkür ederek gitti.

17 Mayıs

Ne çok kimse tanıdım! Yalnız, doğrusunu istersen, henüz gerçek bir topluma rastladığımı söyleyemem. Bende insanları çeken ne var, bilemiyorum. Hemen beni sevip, bağlanıveriyorlar. Ne yazık ki birlikte gittiğimiz yol çok kısa sürüyor, bu yüzden ıstırap çekiyorum.

Buradaki insanlar hakkında bilgi edinmek istersen "Her yerde olduğundan farksız" diyebilirim. İnsan cinsinin tek şekli var: Çoğunlukla, yaşama gayesiyle vakitlerinin büyük bir kısmını çalışmakla geçiriyorlar... Boş kalan kısacık zamanları da öyle korkutuyor ki onları, bu zamanı yok etmek için her çareye baş vuruyorlar. İnsanların kaderi bu!

Yalnız, çok iyi bir halk. Kimi vakit kendimi unutuveriyorum da onlarla birlikte neşeleniyorum. Kendi halinde kurulmuş sofralarında bulundum. Temiz kalple şakalaşmaları üzerimde hiç de kötü bir etki bırakmadı. Çok defa gezintilerine katıldım, dansa onlarla birlikte gittim. Yok, göze batan biçbir aksaklıklarını yakalayamadım. Yalnız, arada sırada, çürüyüp gitmekte olan imkânlarımı kullanamadığım aklıma gelmese.. Ah! bu düşünceler insanın kalbini nasıl da burkuyor! Ne demeli?...

Ah! gençliğimin sevgilisi.. Artık yok olmuş aşkım... Ah, onu tanımasaydım... "Sen bir budalasın... Bulunması iskânsız bir şeyi aramakla geçirmektesin

ömrünü..." demeliyim kendi kendime... Şu var ki, ona ulaşabilmiş, aradığım kalbi doldurmuşum ya... O yüksek ruh karşısında kendimi olduğumdan çok fevkalâde hissetmedim miydi?... Ulu Tanrım, açıklayamadığım, içime gömdüğüm tek bir duygu var mıydı bende? Ruhumun kavradığı tabiat güzelliklerini tümü ile belirtmemiş miydim? İlişkimiz, ince bir hassasiyetin, kuvvetli nükte yapma kabiliyetinin birleşmesi değil miydi? Ya şimdi...? Evet, ya şimdi? Hiçbir zaman unutamayacığım onu. Ne kuvvetli kafasını, ne de ilâhî sabrının bir eşini daha bulabilirim.

Birkaç gün önce Akademi'den henüz çıkmış V... adında bir gençle tanıştım. Açık kalpli... Yüz çizgilerinin düzgün oluşu gözü çekiyor. Pek bilginlik iddiasında değilse de "başkalarından çok fazla bildiğini" sandığı muhakkak. Çalışkan olsa gerek. Her yönden iyi okumuş olduğunu anladım. Resim yaptığımı, grekçe bildiğimi duyunca bana koşmuş. Batteux'den Wood'a, Pils'ten Winckelmann'a kadar hepsini önüme serdi. Sulzzer'in kuramının ilk bölümünü iyice bellemiş. Haynen'in eski eserlere dair bir el yazısı da var kendisinde.

Birisini daha tanıdım. O da çok dürüst, açık kalpli, samimî bir memur. Dokuz çocuğu varmış. Hele büyük kızını pek methediyorlar. Israrla beni evine davet etti. Bu günlerde gitmek istiyorum. Buradan bir buçuk saat kadar ötede, bir av köşkünde oturuyormuş. Karısı öldükten sonra, av köşkünde oturmak

üzere müsaade almış. Şehirde kalmak kendisine pek acı geliyormuş...

Birkaç kişiye daha rastladım; ama, öyle garip insanlar ki, hemen kaçtım yanlarından, çünkü dostluk gösterileri de kendileri gibi tahammül edilecek cinsten değil. Tanrı'ya emanet ol. Mektubumun hoşuna gideceğini tahmin ediyorum... âdeta tarihî belgeye benzedi de...

22 Mayıs

Bazı kimseler hayatın rüyaya benzemesini isterler. Bu düşünce hani benim de hoşuma gitmiyor değil. Kafamın içinde dönüp dolaşıyor. Hele kişilerin araştırma, çalışma güçlerinin ne kadar sınırlandırılmış olduklarını gördükçe... Çabalamaların varlığımızı oyalamaktan başka bir işe yaramadığını, incelemelerin de hülya kurmaktan başka bir şey olmadığını anladıkça... hapishaneye benzettiğim evlerin duvarlarını renkli cisimlerle, parlak manzaralarla süslemekten farklı bulmuyorum, Wilhelm. Bütün bunlar benim içime çekilmeme sebep oluyor. İçime çekiliyorum, orada başka bir dünya buluyorum. Daha çok önsezilere, karanlık arzulara dayanan bir dünya.. Sonra her şey... duygularım siliniveriyor, ben de hayallere dalarak dünyaya gülümsüyorum.

"Çocukların ne istediklerini bilmedikleri" düşüncesinde en büyük bilginler bile birleşirler. Yalnız, olgun insanların da, tıpkı çocuklar gibi, bu dünyada oradan oraya dolaşmaktan başlarının döndüğünü, nereden gelip nereye gideceklerini, gayelerinin ne olduğunu bilmediklerine kimse inanmak bile istemez. Büyükler de tıpkı çocuklar gibi püsküvüt, pasta, şekerleme ile idare edilirler oysaki. Bu gerçeğin elle tutulacak kadar ortada olduğunu biliyorum ben.

Bunu sana açıklamaktan çekinmiyorum, çünkü ne düşüneceğini, ne söyleyeceğini bilirim. Ancak çocuklar gibi yaşayan insanlar mutludur. Evet, tıpkı onlar gibi, analarının çörek sakladığı çekmecelerin etrafında saygı ile dolaşıp, istediklerini bulduktan sonra da, avurtları dolu dolu, gene de "Daha isterim!" diye bağıran çocukların benzeri insanlar mutludur.

Bir de, aşağılık işlerinin, ya da ihtiraslarının yüksek rütbeler sağlayabildiği kişiler... Bunlar muazzam işler çevirdiklerine inanıp, üstelik de bu işleri insanların hayrına, iyiliği uğruna yaptıklarını sanırlar. İşte bunlar da mutludur... şu da var ki, alçakgönüllülük içinde, her orta halli gibi, köşesinde, bahçesini cennete çevirmeyi bilen de mutludur. Böylesi bedbaht kişinin omuzlarındaki yükle yoluna azimle devam ettiğini fark edebilir. Güneşin ışınlarını bir dakika daha fazla görmek arzusuna kapılanları da fark edebilir. Sakin köşesinde, kendi dünyasını meydana getirebildiği için, bir de insan olduğu için mutludur. Dar bir çer-

çeve içinde de yaşasa, kalbinde uçsuz bucaksız bir alanın bağımsızlığını hissedebildiği için mutludur. Bilir ki istediği ânda bu hücreden kurtulacak kadar özgürdür...

26 Mayıs

Eskiden beri huyumu bilirsin ya! Hoşlandığım yerde bir kulübe yapıp, az bir şeylerle de olsa, yaşayabilecek bir yer buluverirm. Burada da beni çeken bir yere rastladım.

Şehirden bir saat ötede Wahlheim denilen köyümsü bir yer. Tepede olduğu için bana da çok cazip geliyor. Köye giden keçiyolundan bakılınca, bütün yayla ayak altında. Buranın şirin bir kahvesi var, kahvenin sahibesi olan kadın da son derece nazik; yaşına göre de pek neşeli. Şarap, bira, kahve içebilirsin orada. Kilisenin önündeki meydanı iyice örten iki yanı geniş dallı ıhlamur ağacının altına sandalyeleri dizmiş...

Burası kadar cana yakın, sakin bir yer bulmamıştım şimdiye kadar Hemen handan bir masa ile sandalye getirttim. Orada kahvemi içip Homeros'umu okuyorum. Bir öğle sonrası, çok güzel bir havada ıhlamurların altına geldiğim vakit, orasını tenha bulmuştum... hem de çok tenhaydı. Herkes tarlalara git-

mişti. Yalnız dört yaşında kadar bir oğlan çocuk yere oturmuş, kucağındaki altı aylık bir bebeği göğsüne dayayarak, mutlu bir tavırla, seviyordu. Bu manzara ne kadar hoşuma gitmişti bilsen! Hemen bu iki kardeşin resmini çizmeye koyuldum. Yakındaki çifti, bir samanlığın kapısını, bir de kırık dökük araba tekerleğini de resmime eklemiştim. Bir saatlik çalışmadan sonra meydana çok ilginç bir eser çıktı. Kendimden bir şey katmış da değildim.

Bu resim, bundan sonraki çalışmalarımda bana cesaret verdi. Yalnızca tabiattan faydalanmaya kararlıyım artık. Ancak tabiatta sonsuz zenginlikler vardır zaten. Tabiat kadar büyük bir sanatçı olabilir mi? Kuralları şöyle, ya da böyle övebilirler, orta sınıf halkı överken söylenilen kelimeleri andırır ancak bu söylenenler. Yalnız, kurallara bağh kalarak yetişen bir kimse hiçbir zaman da zevksiz, kötü bir şey meydana getiremez... tıpkı kanunlara, imkânlara göre şekillenen bir insanın asla kötü kişi, tahammül edilmez bir komşu olamıyacağı bibi... Ancak, ne söylenirse söylensin, düzenler de tabiatın gerçek etkisini, gerçek ifadesini bozabilir. Sen istersen "Çok kesin konuşuyorsun" de bana.

Aziz dostum, sana bir kıyaslama yapayım: Tıpkı aşk gibi bu da. Genç bir kalp güzel bir kıza bağlanıyor. Günlerinin her saatini onun yanında geçirmekten zevk duyuyor. Kendini tam anlamıyla sevgilisine verdiğini ispat için, gücünü, servetini onun ayaklarına

seriyor. Bu sırada resmî bir dairede çalışan bir memur bu genç âşığa: "Kibar genç adam, sevmek insanlara özgü bir duygudur. Yeter ki insanca sevmesini bilin. Gününüzün saatlerini bölerek, ancak iş zamanının dışındaki dinlenme saatlerini sevgilinize verin. Hele servetinizi iyice hesaplayın. Ancak ihtiyaçlarınızdan geriye kalanı, o da çok sık olmamak şartı ile, kalbinizdeki güzele hediye almaya ayırabilirsiniz. Bu da doğum günlerini, isim günlerini aşmamalı" dese, genç adam da bu sözlere uysa, o zaman sevgisi sona ermiş demektir. Böyle sınırlanmış kurallara uymaya kalkan sanatçının da sanatı tükenmiş sayılabilir.

Ah, dostlarım... Dehanın coşup akması çok seyrek rastlanır bir olay. Acaba neden bu kadar az, zor coşabiliyor? Neden bu derece seyrek dalgalanıp köpürebiliyor? Coşunca da, şaşkın ruhlarımızı sarsıveriyor...

Irmağın her iki yakasında sakin insanlar oturmuşlar, limonlukları, lâle göbeklerini, lahana tarlalarını seyrediyorlar... İleride gelecek tehlikeye karşı zamanında setler yapıp, su yataklarını değiştirmeselerdi bütün bunlar ziyan olup gidiverirdi...

27 Mayıs

Hayranlıkla, bir sürü benzetmelerle, örnekler vermeye kalktım, bu yüzden de çocuklar hakkında da-

ha fazla bir şey anlatamadım sana. Derin, hoş duygulara dalmıştım, iki saat kadar orada oturup kalmışım. Dünkü mektubum, kısım kısım sana anlatmıştır bu halimi sanırım.

Akşama doğru, kolunda bir sepet takılı genç bir kadın koşa koşa geldi. O âna kadar yerlerinden bile kıpırdamamış olan çocuklara seslendi:

—"Aferin, Philips.. Ne kadar uslu çocuksun sen!"

Bana da selâm vermişti, gülümseyerek ayağa kalktım, yanına gittim. Çocukların anneleri olup olmadığını sordum. Anneleriymiş. Hemen büyüğünün eline bir beyaz ekmek tutuşturdu. Küçüğünü de bağrına basarak, ana kalbinin tüm şefkatiyle öptü.

— "Philips'e küçük kardeşine bakmasını tembih etmiştim" dedi. "Büyük oğlumla şehre indik... beyaz ekmek, bir de güveç alacaktım da.."

Elindeki sepetin kapağı açılmış, içindekiler görünüyordu.

— "Hans'ıma akşama bir çorba pişireceğim" (Hans küçüğün adıydı.) "Büyük oğlanım dün yavrumun çorba tenceresini kırıverdi. İki kardeş ille de pürenin dibini "Sen yiyeceksin, ben yiyeceğim!" diye kavga ediyorlardı...."

Genç kadına büyük oğlunun nerede olduğunu sordum. Çayırda kazların peşindeymiş.. Tam o sırada da çocuk koşarak geldi. Ortanca kardeşine, fındık dalından yapılmış bir değnek getirdi. Anneleriyle konuşmaya devam ettim. Köy öğretmeninin kızıymış.

Kocası da İsviçre'de, yakın bir akrabasından kalan miras meselesini halletmeye uğraşıyormuş... Adamcağızı aldatmaya kalkmışlar, ne mektubuna karşılık veren olmuş, ne de gönderdiği haberlere.. İster istemez bu yolculuğu yapmak zorunda kalmış.

— "Şimdiye kadar da hiç ses seda çıkmadı, Allah vere de başına bir şey gelmiş olmasa" diyordu kadıncağız.

Yanlarından ayrılmak istemiyordum. Çocuklara birer metelik verdim, kadına da, şehre gittiği zaman küçüğe beyaz ekmek alması için, biraz para... Böylece, birbirimizden ayrıldık. Duygularım benden uzaklaşsa bile, böyle bir varlığın dar çerçevesinde mutlu huzurunu hissetmek içimdeki karmakarışıklığı teskine yarıyor. Nasıl da gününü gün etmesini bilen, ufacık hayatına kendini bırakıvermiş, ancak yaprakların döküldüğünü görerek kışın yaklaştığını düşünebilen bir yaratık! Galiba ancak böylesine yaşayabilmek insana ruh sükûneti verebiliyor.

O günden beri hep aynı yerlerde geziyorum. Çocuklar iyice alıştılar bana. Kahve içerken şekerimi onlara veriyorum. Tereyağlı ekmeğimle yoğurdumu da onlarla paylaşıyorum. Dua saatinde orada bulunursam, meteliklerinden hiç yoksun kalmıyorlar. Kahvenin sahibi kadına tembih ettim, çocuklara dağıtıyor.

Bana öylesine güvenleri var ki! Her şeylerini anlatıyorlar. Hele köyün öteki çocukları da orada toplanın-

ca, isteklerini açıklamakla bana ne hoş vakit geçirtiyorlar!

Annelerinin biraz olsun sıkıntılarını gidermek için ne kadar uğraştım! Beni rahatsız etmek istemiyorlarmış...

30 Mayıs

Biraz önce sana resimden bahsetmiştim ya... Şiir için de aynı şeyleri tekrar edebilirim... Aslında az sözle çok şey söylenebilir. Bütün mesele uygun kelimeleri bulup söyleyebilmekte...

Bugün öyle bir şeyle karşılaştım ki... Yalnızca oturup yazmakla dünyanın en fevkalâde edebî bir eseri meydana gelebilir.

Şiir, sahne, edebiyat... neye yarar acaba? Tabiatın güzelliklerini gördüğümüz zaman mutlak kabartma şekillerle belirtmek, göze iyice göstermek mi gerekiyor yoksa?

Şimdi benden çok yüksek, yüce bir hikâye bekliyorsan çok yanlış yola saptığını söyleyeyim. Her zaman olduğu gibi gene pek iyi anlatmasını bilemiyeceğim; yalnız, bu canlı sahnenin zevkini tattıran kimsenin bir çiftlik yamağı olduğunu söyleyebilirim. Her zaman olduğu gibi "gene mübalâğa ettiğime" hükmedeceksin elbet. Bu bulunmaz güzellikleri insan-

ların gözü önüne seren Wahlheim.. Evet, hep bu Wahlheim...

Ihlamurların altında birtakım insanlar gördüm. Kahve içmek için gelmişlerdi besbelli. Bir bahane bularak, onlardan uzak kalmaya çalıştım. Hoşlanmamıştım n'apayım!

Komşu evlerden gelen bir çiftlik yanaşması, oturmuş, birkaç gün önce resmini yaptığım sabanı tamire uğraşıyordu. Genç adamı sevivermiştim. Seslendim, birtakım sorular sordum. Az zamanda da kaynaşıverdik. Böyle insanlarla geçinmesini iyi bilirim. Samimî olmaktan da çekinmem. "Bir dul hanımın yanında çalıştığını, hanımından çok memnun olduğunu" anlattı bana. Kadını o kadar methediyordu ki, canla-başla çalışıp, ona sadık kaldığı belli oluyordu.

— "Pek genç sayılmaz" diyordu kadın için. İlk kocasından çok çekmiş, gördüğü kötü muamele bir daha evlenmekten korkutmuş onu. Yalnız, delikanlı konuşurken, hanımını ne kadar genç, ne kadar güzel bulduğunu da öylesine belli etmekteydi ki! Kim bilir, belki de "ilk kocasının yaptığı fenalığın izlerini silmek için!" kendisiyle evlenmesini ne kadar isterdi!

Sözlerini teker teker tekrarlamalıyım ki bu delikanlının saf bağlılığının, sevgisinin, sadakatinin değerini belirtebileyim. Evet, bende ancak büyük bir şairin kudreti olmalı ki, yüz çizgilerinin ifadesini, sesinin ahengini, bakışlarının gizli ateşini canlı olarak çizeyim. Hayır, hiçbir kelime bu çocuğun varlığındaki

inceliği, kullandığı deyimlerin zarafetini sana anlatamaz. Ne söylesem, ne yazsam kaba olacak. Hele sözlerini yanlış anlamamdan nasıl da çekiniyordu!. Kadınla ilişkisini uygun bulamayacağım korkusu ile gözlerime bir bakışı var dı ki... gerçekten insana tesir etmemesi mümkün değildi. Düşün, bir kadının gençlik cazibesinden yoksun olmasına rağmen vücudunun çekiciliğinden, ona nasıl bağlanmış olmasından bu kadar harikulâde bir şekilde kim bahsedebilir? Ömrümde, ihtirası, ateşli bir arzuyu böylesine temiz bir halde birleştiren insan görmedim. Ben de böyle bir duyguyu aklıma getirmemiştim, ne yalan söyleyeyim. Hatırladıkça ruhumun ateşler içinde burcu burcu yandığım söylersem, sakın beni azarlama. Bu sadık genç adamın ruhu, bu şefkat örneği her yerde peşimden geliyor.

Bu kadını ben de görmek, tanımak istiyorum. Belki de görmemem daha iyi. Doğru düşünecek olursam, bu çocuğun seven gözleri ile görebilmek daha mükemmel. Belki de kendi bakışlarım şimdi hayalimde yaşattığım kadını bir çırpıda yıkabilir. Ne diye bana ateş veren, yakıp kavuran, ama, aynı zamanda da hararetimi söndüren bir güzel tabloyu kaybedeyim?

16 Haziran

Sana neden mektup yazmıyorum, değil mi? Bunu soruyorsun bana. Oysa, sen de bilginlerden biri değil misin? Sağlığımın yolunda olduğunu keşfetmen gerekir... Ama... dur sana söyleyeceğim... Açıkçası, birisiyle tanıştım.. kalbime çok yakın hissettiğim bir genç kızla... Bilmem işte...

Sana, dünyanın en sevimli yaratıklarından biriyle tanıştığımı, düzene sokup, yoluyla anlatmak biraz zor olacak. Sevinçliyim, mutluyum, dolasıyla, iyi bir tarifçi olamam...

Evet, bir melek tanıdım!... Amma da lakırdı bu da! Herkes sevdiği için bu deyimi kullanır... Neden bu kadar mükemmel, nasıl bu kadar harikulâde olduğunu anlatacak halde değilim. Yalnız, şu kadarım söyleyeyim de sen anla: Tüm duygularım, düşüncelerim artık ona ait! İyi mi?

Müthiş bir zekâ ile sadeliğin bir araya gelmesi... Böylesine iyilikle azmin birleşmesi... tümü ile hayat, canlılık fışkırırken, yerinde duramamasına karşılık derin bir ruh sükûneti...

Of! onun hakkında söylediklerim ne kadar anlamsız, ne kadar saçma, yarabbi! Onun varlığını hiçbir şekilde dile getiremiyecek kadar bayağı sözler bunlar, canım... Başka bir zaman... yok, hayır, şimdi anlatacağım. Şimdi olmazsa, hiçbir zaman söyleyemem... Çünkü, aramızda kalsın, sana yazmaya başladığımdan

bu yana üç kere kalemi elimden bıraktım... bırakıp, atımı hazırlatarak dolaşmaya niyetlendim, daha doğrusu. Oysa bu sabah, erkenden, kendi kendime, atla gezmemek için yemin etmiştim. Buna rağmen, her dakika pencereden bakıp, güneşin batmasına daha ne kadar vakit olduğunu anlamaya çalışıyorum.

***

Yenemedim kendimi.. Dayanamayıp evden çıktım. Ona gittim. Şimdi geri döndüm. Akşam yemeğini yedikten sonra, sana yazacağım, Wilhelm. Onu görmek ruhuma nasıl da zevk veriyor, bilsen! Sekiz kardeşi var, sevimli, neşeli çocuklar arasında herbiriyle nasıl da uğraşıyor.

Böyle yazmaya devam edersem, başladığım noktadan daha fazla bir şeyler öğreneceğin yok. Dinle, dinle... kendimi toparlayıp, sana uzun uzun anlatacağım:

S... adındaki memurdan bahsetmiştim sana, değil mi? Bu adamla tanıştığım vakit beni tehna bir yerdeki evine davet etmişti... Daha doğrusu, ufacık ülkesine demem gerek. Zavallıyı görmeye gitmeyi ihmal ettim; hattâ, belki de hiç gitmiyecektim. Ama, inzivada saklı hazineyi tesadüfen keşfediverdim işte...

Gençler bir kır balosu düzenlemişlerdi. Ben de oraya gitmeye karar verdim. Çocuklar bir genç kızın evine uğaryıp onu da almak istediklerini söylediler.

Kız buralıymış. Genç, güzel, iyi kalpli ama, silikçe olduğunu anlatıyorlardı.

Ağaçları kesik ormandan av köşküne doğru ilerlerken, arkadaş olduğum bir genç: "Çok güzel bir kızla tanışacaksınız, dikkat edin de kalbinizi kaptırıvermeyin!" demişti. Nedenini merak ediyordum. "Dürüst tanınan bir adamla sözlüymüş!" Doğrusu bu haber de beni ilgilendirmedi.

Kapının önüne geldiğimizde, güneş dağın ardına saklanmıştı. Hava ağırdı, kızlar fırtına çıkacağından korkuyorlardı. Gerçekten de koyu renk bulutlar ufka doğru yayılıyordu. Uydurma bir hava raporu bildirerek kaygılarını gidermek istedim. Oysa, ben de eğlencenin pek de tatlı geçmeyeceğini sezmekteydim.

Arabadan yere atladım. Bizi karşılayan hizmetçi kız "biraz müsaade etmemiz gerektiğini, Bayan Lottche'nin hemen geleceğini" bildirerek içeriye girdi. Onun arkasından giderek, avluyu geçtim, merdivenleri çıktım. Yukarıda, ömrümde rastlamadığım harikulâde bir manzara ile karşılaştım! Sofada nefis vücut hatları olan orta boylu genç bir kızın etrafını iki yaşından on bir yaşına kadar irili - ufaklı çocuklar sarmış, kaynaşıp durmaktaydılar.

Kızın sırtında, kendisine çok yakışan, sade, beyaz bir elbise vardı. Elbisenin yalnız kol ağızları, yaka kenarları uçuk renk kurdelelerle süslenmişti. Kız elindeki kara ekmekten kesip, dilim dilim, küçüklere dağıtıyordu. Öylesine sevimli bir dağıtıştı ki bu... Ço-

cuklar da o derece içtenlikle teşekkür ediyorlardı ki!.. Hepsi minicik ellerini havaya kaldırmışlar, ekmeğini yakalayan, zıplayarak oradan uzaklaşıyor, hemen yabancıları görmeye dış kapıya koşuyorlardı.

Genç kız: "Özür dilerim" dedi. "Hem buraya kadar zahmet etmenize sebep oldum, hem de arabadakileri beklettim. Bir yandan giyinirken, bir yandan da evde yapılması gereken işler hakkında talimat veriyordum. Bu arada çocuklara akşam kahvaltısı hazırlamayı unutmuşum. Oysa benden başka kimsenin ekmeklerini kesmesine tahammül edemezler."

Saçma sapan birkaç söz ettim. İltifata benzer laflardı elbette bunlar. Aklım, fikrim dolgun göğüsleriyle, yuvarlak kalçasıyla tezat meydana getiren incecik beline... buğulu sesine... davranışlarının zarifliğine takılmıştı. Neyse ki, eldivenleriyle yelpazesini almak için odasına girince, kendimi toparlayabilecek vakit buldum. Küçükler yan gözle beni süzüyorlardı. Pek şipşirin bir suratı olan en küçüklerine yaklaştım. Çocuğun mutluluğu bu yüzde öylesine belli oluyordu ki! Lotte oda kapısından çıkıp, bizi görünce: "Louis!" diye seslendi. "Ağabeyine elini ver de selâmla bakayım."

Küçük, ablasının dediğini, alışık, rahat bir tavırla yapıverdi. Bu hareketi de öyle sevimliydi ki, sümüklü burnunu öpmekten kendimi alamadım.

Elimi genç kıza uzatırken: "Ağabey mi dediniz?" diye sordum. "Sizinle akraba olmak mutluluğuna lâyık mıyım dersiniz?"

Biraz şuh, dişice güldü.

—"Akrabalığımız oldukça uzak ama, aralarından en kötüsü olmanızı da istemem doğrusu!" dedi.

Evden çıkarken, en büyükleri Sophie'ye "kardeşlerine dikkat etmesini, babası eve dönünce de istediğini yapmasını" söyledi

Küçüklere de: "Nasıl benim sözümü dinliyorsanız Sophie'nin sözünü de öyle dinleyeceksiniz" diye tembih etti.

Altı yaşlarında, şeytan gibi, sarışın bir kız: "Öyle ama, Sophie'yi senin kadar sevmiyoruz ki... Sophie sen değil ki..." diye vızıldıyordu. İki büyük oğlan da arabaya tırmanmıştı. Beni kırmamak için, ablaları ikisinin de ormana kadar gelmelerine izin verdi.

Henüz arabaya yerleşmişlerdi. Hatunlar birbirlerine elbiseleri, özellikle şapkaları hakkında iltifat yağdırırken, Lotte arabayı durdurdu, kardeşlerini de aşağıya indirtti. On beş yaşındaki oğlan nazik bir tavırla ablasının elini öptü, ama, küçüğü sert, düşüncesizdi hareketinde. Yolumuza devam ettik böylece.

Kızlardan biri: "Birkaç gün önce gönderdiğim kitabı bitirdin mi?" diye sorunca Lotte: "Hayır" dedi. "Hoşuma gitmedi. Alabilirsin, ondan önce gönderdiğin de daha güzel değildi".

Bu kitapların neler olduğunu sordum, Lotte'nin verdiği karşılık beni gerçekten şaşırttı. Söylediklerinde öylesine bir kişilik ifadesi vardı, konuşmasının her ke-

limesinde öyle ayrı bir değer, bir çekicilik buluyordum ki! Yüz çizgilerinde ruhunun pırıltısı fark ediliyordu. Gitgide daha rahatlıkla düşüncelerini açıklıyabiliyordu. Onu anladığımı sezmişti.

– "Eskiden romandan başka kitap okuyamazdım" diyordu. "Pazarları bir köşeye oturur, Bayan Jenny'nin mutluluğuna, ya da kötü kaderine içtenlikle katılırdım. Benim için bundan büyük bir zevk de yoktu galiba. Oysa, sanatın benim için çekici bir yanı olduğunu inkâr edemem. İşlerim arasında o kadar az kitap okuyabiliyorum ki, hiç değilse zevkime uygun olsun. Kendi dünyamı bulabileyim, hayatımın eşini anlatabilsin bana; hikâye hiç değilse, evimin içindeki yaşayışa uygun olabilsin. Ancak kalbime seslenebilen yazarı çekici buluyorum, sevebiliyorum. Yaşayışımın bir cennetten farksız olduğunu belirtmek istediğim yok elbette, ama, anlatamayacağım kadar bir mutluluk kaynağı sağlıyor bana."

Bu sözlere karşı, davranışlarımı gizlemeye çalıştım. Ama, çok uzun süremedi bu tutumum. Söz arasında Wakefield rahibinden bahsettiğini duyunca, ne biliyorsam hepsini açıklayıverdim. Neden sonra, ancak Lotte arkadaşlarıyla konuşurken, arabadakilerin, sanki orada değillermiş gibi oturduklarını, ama hepsinin de gözlerini kocaman kocaman açmış olduklarını fark edebildim. Kitabın sahibi genç kız, bir kaç defa, alay ederek bana baktı. Bu bakışların en ufak bir etkisi bile olmadı.

Kou, dans etmek zevkine gelmişti. Lotte: "Bu bir ihtiras sayılırsa, hattâ hatalı da bulsanız, gene de açıkça söyleyebilirim, dansı çok seviyorum ben" dedi. "Hattâ kafamın içini karanlık düşünceler sardığı ânda, derhal akortsuz piyanomun başına geçer, dans müziği çalmaya başlarım. O ânda her şeyi unutuveririm."

Genç kız konuşurken, nasıl da kara gözlerine dalıveriyordum, canlı, etli dudukları, taptaze yanakları ruhumu nasıl da okşuyordu! O konuşurken, sözlerinin derinliğine öyle iniyordum ki kimi vakit kelimeleri duyamıyordum. Bunları anlayabilir misin bilmem... Ama, anlayacağını sanıyorum, çünkü beni iyi tanırsın...

Kısacası, araba balo verilen binanın önünde durunca, şaşkınlığımdan kurtulamadım. Ortalık iyice kararmıştı; rüyada yaşıyormuş gibi kaybolmuş gitmiştim sanki... Aydınlatılmış salondan süzülen çalgıyı bile duyacak halde değildim.

Bay Audran ile adını pek aklımda tutamadığım birisi hemen arabanın kapısına yaklaştılar. Lotte ile yeğeni olan genç kızın kavalyeleriymiş. Hemen kızların kollarına girip yukarı çıkarttılar. Ben de, payıma düşen kızı arabadan indirdim.

Orkestra *menuet*'ler çalarken, birbirimize sarılmış, dans etmeye başlamıştık. Hatunun birini bırakıp ötekini kaldırıyordum. Ancak, pek hoşa gitmiyecek kadar sevimsiz olanlar sıraya giremiyorlardı. Lotte ile

kavalyesi de bir figüre başlamıştı. Karşılaştığımız vakit, neler hissettiğimi düşünebilirsin. Dans etmesi başlı başına bir âlemdi, her şekliyle görülecek şeydi. Çalgıya kendini bütün bütün veriyordu. Sanki hiçbir şey işitmiyor, hiçbir şey düşünemiyordu o ânda. Fevkalâde bir ahenk vardı tavırlarında. Kaygıdan uzak, rahattı. Belki de gözlerinin önünden hepsi siliniveriyordu, kim bilir!

İkinci dansı rica ettim, ancak üçüncüyü benimle paylaşacağına söz verdi. Açık kalple "Alman dansını" da çok severek oynadığını söylüyordu. "Burada âdet böyle" dedi. "Bir araya gelen çiftler Alman dansında sonuna kadar birlikte kalırlar. Kavalyem, ne yazık ki, çok kötü; valsten hiç anlamıyor. Sizin yanınızdaki kız da İngilizlere özgü dans edişinizi kavrayamıyor. Sevmediği de belli... Bunu iyice fark ettim. En iyisi siz benim kavalyemden rica edin, ben de kız arkadaşınızdan, çiftleri değiştirelim."

Ona elimi uzattım. Neyse ki Lotte'nin dans ettiği gençle yanımdaki kız da anlaşmışlardı bile.

Kollarımızı birbirine sarmış, akşamın zevkini çıkarmaya başlamıştık. Ne büyük bir zarafet, ne çevik hareketler, yarabbi!.. Gökteki küreler gibi birbirimizin çevresinde dönmek pek hoşumuza gitmedi. Çoğunlukla karmakarışık dans ediyorlardı. En sonunda, pistten çekildiler. Bir, Audran ile dans eden kız, bir de biz kaldık. Valsin baş döndürücü ritmine kendimizi cesaretle salıverdik... Döndük, döndük... Belki de ömrü-

mün sonuna kadar böyle dönebilirdim. O ân bir insan değildim. Dünyanın en tatlı kızını kollarımın arasına almış, rüzgâr gibi onunla uçuyordum.. Gözlerine baktığım zaman, bakışlarının tanrılaştırdığı anlamı fark ettim.

Dürüst davranmış olmak için sana şunu söyleyeyim, Wilhelm'ciğim, kendisine karşı iyi niyetlerle dolu olduğum bu genç kızın, ölmem bahasına da olsa, başka bir erkekle dans etmesine müsaade etmiyecektim. Bu konuda iyice kararlıydım. Beni anlıyorsun, değil mi?

Biraz nefes alabilmek için serince bir yere doğru yürüdük. Yorgun bir halde koltuğa oturunca da, dilimlediğim portakalları getirdim. Bunları görmek onu ne de sevindirdi! Ne yazık ki bu dilimleri başka başka kimselerle de paylaştı. Bu da kalbimi burkmak için yeterdi.

Üçüncü defa dans ederken, gene pistte iki çiftten başka kimse yoktu. Tertemiz gözlerine bakmak, kolunda yürümek, birlikte alabildiğine dönmek, benim için ne büyük bir zevkti! Bunu tarif edemem ki... Ne yazık ki, o ânda, pek de genç sayılmayacak, nazik davranmaya meraklı bir kadınla karşılaştık. Lotte'ye gülümseyerek bakıp, parmağını tehdit eder gibi kaldırdı. Onun yanından geçerken de iki defa "Albert" adını tekrar etti.

— "Büyük bir cüret sayılmazsa, Albert'in kim olduğunu sorabilir miyim?" dedim.

Lotte tam buna karşılık vereceği sırada, karşılıklı eğilmek üzere birbirimizden ayrılmak zorundaydık. Yeniden karşılaştığımız zaman alnının hafifçe buruştuğunu fark ettim. *Promenad* için elini uzatırken: "Sizden ne diye saklıyacağım!" dedi. "Albert nişanlım sayılabilir. Dürüst bir genç..."

Benim için yeni bir haber değildi bu. Yolda kızlar durumu anlatmışlardı ya. Öyle olduğu halde, kısa bir süre içinde gözümde böylesine değer kazanan genç kızın başkasına ait olacağını anlamak beynimi alt - üst etti. Şaşkınlıktan başka bir çiftin arasına karıştım. O kadar ki, ancak Lotte'nin beni şiddetle çekiştirmesiyle yerimi bulabilmiştim. Tam anlamıyla kendimden geçmiş bir insandım artık.

Dans daha sona ermemişti. Havanın serinleyeceğini belirten, ufukta çakan şimşekler daha da şiddetlendi. Gökgürültüsü ise çalgıyı bastırıyordu. Sıradan üç kız koşarak pistten ayrıldılar, kavalyeleri de onların peşinden gitti. Ortalık karmakarışık olmuş, çalgı da durmuştu. Eğlenmekteyken, korkunç bir olayla karşılaşacak olursak, bunun etkisi çok daha kuvvetli duyulurdu elbette. Hassas yönümüz muhakkak ki en yüksek derecesini bulmuştu. Yüzlerini korkuyla buruşturan kızları görünce düşüncemin doğruluğunu daha iyi anladım. En akıllısı bile arkasını pencereye dayayıp köşede oturuyor, kulaklarını da tıkayordu. Ötekisi ise onun ayak ucuna çömelmişti. Başını, iki elinin arasına almış, kucağına saklamaya saçılışıyordu. Bir başkası,

ikisinin arasına büzülmüş, küçük kız kardeşini sımsıkı kucaklamıştı. Gözlerinden yaşlar akıyordu hem de. Ne yaptıklarını bilemeyenler de, açgözlü erkeklerin çapkın atılışlarına karşı koyamayacak haldeydiler.

Bu erkekler Tanrı'ya dua eden kızların dudaklarını ağızlarıyla kapatıyorlardı. Sanki duayı kendi içlerine çekmek istermiş gibiydiler. Bazı genç adamlar aşağı kata inmişler, rahatça pipolarını tüttürmekteydiler. Akıllı olanlar da oranın sahibi olan kadının makul teklifini kabul edip, perdeleri, kepenkleri kapalı bir odaya geçtiler.

Lotte hemen orada, iskemleleri sıralayarak bir değirmi meydana getiriverdi. Herkes yerini aldıktan sonra, bir oyun oynamamızı söyledi.

Bu durumlarda her zaman olduğu gibi açık saçık hikâyeler dinleyeceklerini sanan birkaç kız, dudaklarını büzüp kollarını uzatarak itiraz ediyorlardı.

Lotte ciddiyetle: "Sayı oyunu oynaycağız" dedi. "Yalnız, çok dikkatli olun. Çevrenizde sağdan sola doğru dolaşacağım. Siz de soldan başlayıp sayacaksınız; gittikçe daha çabuk saymalısınız. Kim duraklar, ya da yanlış söylerse bir tokat yiyecek. Bine kadar bu böyle sürüp gidecek. Var mısınız?"

Çok eğlenceli bir oyundu. Değirmenin ortasında Lotte, kollarını uzatmış, durmadan, öylece yürüyordu. Birincisi "Bir" diyerek başladı, ikincisi "İki" dedi, Üçüncüsü de "Üç" Böylece oyun sürüp gitti. Sonraları Lotte gittikçe daha hızlı dolaşmaya başladı. O

sırada birisi yanıldığı için, yanağına bir tokat yapıştırıverdi. Yanındaki de aynı sonuçtan kurtulamadı. Oyun iyice ateşlenmişti. Ben de iki kere tokat yedim. Benim yediğim tokatlar ötekilerinkinden daha şiddetliymiş gibi geldi bana, ama.. Bilmem! Bine varmadan kahkahalar, sevinç içinde oyun sona erdi.

Eğlenti yavaş yavaş tavsadı, çekilmeye başlayanlar oldu. Sevişenler ise tenha yerleri aramaya koyulmuşlardı. Fırtına geçmiş, şimşekler duyulmaz olmuştu. Lotte'nin arkasından salona geçtim.

— "Farkettiniz mi, yedikleri şamarlar hepsine kötü havayı da, fırtınayı da unutturdu" dedi.

Buna karşılık bir şey söyleyemedim.

— "İçlerinden en korkanı bendim ama, başkalarına cesaret vereceğim diye, kendimi unuttum" dedi.

Pencereye yaklaştık. Uzaklarda gökgürültüsü devam ediyordu. Tatlı bir yağmur yağıyor, sıcak topraktan burcu burcu bir koku geliyordu burnumuza. Lotte dirseğine dayanmıştı; ayakta duruyor, bakışlarıyla çevreyi kucaklıyordu sanki. Gökyüzüne, sonra da bana baktı. Gözlerinin ıslak olduğunu gördüm. Elini, elimin üstüne koyarak: "Klopfstock" dedi. Şairin o harikulâde şiirini hatırladım. Bu kelime benim için bir işaret oldu. Derin bir hassasiyete kapıldım. Daha fazla dayanamadım, gözlerimden yaşlar akarken, eğildim elini öptüm. Yeniden gözlerine baktığım vakit bakışlarının bir kere daha, çok kuvvetli bir ateşle yandığını fark ettim. Gözleri nasıl da tanrısal bir anlama bürün-

müştü, bir görseydin! Ulu Tanrı'm, bundan böyle yaşamayı bile istemeyebilirdim artık.

19 Haziran

Hikâyemin neresinde kaldığımı bilmiyorum. Yalnız, bildiğim bir şey varsa, o da şu ki sabahın saat ikisinde yatağa girdim. Sana da bunları yazacağıma gelip karşında anlatsaydım muhakkak seni de sabaha kadar uykusuz bırakabilirdim.

Balodan eve dönerken neler olduğunu anlatmadım. Bugün de hiç anlatacak bir günüm değil.

Harikulâde bir güneş doğuyordu. Yapraklarından sular damlayan bir orman... Serinlemiş tarlalar... Yanımızdakiler uyuklamaya başlamışlardı. Lotte bana: "Siz de onlara katılmak ister miydiniz?" diye sordu. "Sakın beni düşünmeyin..."

— "Bu gözleri açık gördüğüm sürece gözüme uyku girebilir mi?" dedim.

Bunu söylerken gözbebeklerinin derinliklerine baktım. Böylece, göz göze, avlunun kapısına kadar gelebildik.

Hizmetçiler, uşaklar gelip usulca kapıyı açtılar. Babası da, küçükler de daha uyuyorlarmış, hepsi de çok iyiymişler.

O gün yeniden görüşebilmek için müsaade alarak,

Lotte'den ayrıldım. Kabul ettiği için, o ândan bu yana, güneş, zaman, ay, yıldızlar istedikleri kadar görevlerini yapabilirler; ben ne gündüz olduğunu biliyorum, ne de gece.. Bütün dünya sanki çevremden silinivermiş...

21 Haziran

Öyle mutlu günler yaşıyorum ki! Bana ne olursa olsun, umurumda bile değil. Hayatın en büyük sevincini tadıyorum, bunu inkâr edemem. Wahlheim'ı biliyorsun. Oraya iyice yerleştim. Yarım saatte Lotte'ye gidebiliyorum. Onun yanında, insanlığa adanan mutluluğu duyuyorum.

Wahlheim'ı seçtiğim zaman, cennete bu derece yakın olduğunu bilebilir miydim acaba? Şimdi, emellerimi, arzularımı içine alan av köşkünü, o vakitler, dağdan, ovadan, ırmak kenarından kaç kere seyretmiştim!

Azizim Wilhelm, insanların içindeki arzunun geliştirilmesi üzerinde, yeni buluşlar üzerinde çok düşünmüşümdür. Hele geri çekilip de hiçbir işle uğraşmadan, ne sağa, ne sola merak sarmayıp oturanlara şaşmamak kabil mi?

Ne harikûlâde bir yer!.. Buraya gelip de o güzelim yaylaya bakarken beni kendine bir çekişi var ki... Ah şu ormanın gölgelerine karışabilseydin! Öte-

de, dağın tepesinden genişliği seyredebilsen... Birbirlerine zincirlenmiş tepeler, birbirleriyle bağdaşmış yaylalar. Bunların arasında kaybolabilir miyim acaba?... Koşarak oraya kadar gittim, geri döndüm; ama, umduğumu bulamamıştım. Uzaklardaki manzara da tıpkı gelecek gibi. Ruhumuzda buğulu bir tüm yaşıyor; duygularımız da gözümüz bibi bunun içinde çırpınıyor...

Varlığımızın tek, büyük bir harikulâdelikle dolmasını istiyoruz. Yalnız, hedefe doğru koşup da, o harikulâdeliğin de bildiğimiz, tanıdığımız, eskisinden farksız bir şey olduğunu görünce, darlık içinde yaşadığımızı, yoksulluğumuzu hissediveriyoruz. Ruhumuz daima özlemini söndürecek, ferahlatıcı bir yenilikler peşinde...

Böylece, en yerinde duramayan serseri bile, sonunda, yurt özlemi çekiyor. Kulübesinde, eşinin göğsünde, çocuklar arasında, ekmeğini sağladığı dükkânında... bütün dünyada arayıp da bulamadığı her şeyin var olduğunu anlayıveriyor.

Sabahleyin güneş doğarken, Wahlheim'a ulaştığım zaman, şeker bezelyelerini kendim koparıp sazlarını soyarak, Homeros'u okuduğum mutfağa girdim. Bir tencere seçtim, tereyağını elimle çıkarttım, bezelyeleri ateşe koydum. Kapağını kapadım. Yalnız, arada sırada tencereyi sarsıyordum, yanmaması için. Öküz, domuz kesip parçalayarak kızartan Penelope'un çevresindekiler kadar neşeli, canlı hissediyorum kendi-

mi. Beni, kalbimi en çok dolduran şey, Tanrı'ya şükür, gerçek bir hassasiyetle, hayatın özelliklerini yapmacıksız bir yaşama şekliyle birleştirmiş olmamdır.

29 Haziran

Evvelki gün şehirden doktor geldi. Beni, Lotte'nin küçükleri arasında, yere oturmuş buldu. Kimi omzuma tırmanıyor, kimi şakalar yapıp beni yere devirmeye çalışıyordu. Ben de onları gıdıklamaktaydım. Ortalık haykırmalarımız, bağırmalarımızla çınlıyordu elbette. Doktor, hıristiyanlığın en temel kurallarına bağlı, telli bir bebekten farksızdı. Konuşurken, kollukların kıvırıyor, beni ayıpladığını belli ediyordu. Bu durumu olgun bir kimseye yaraştıramadığını saklamadı zaten.

Ben hiç istifimi bozmadım. Son derece makul konulara değindik. Bu arada, çocukların yıktıkları mukavva evlere yeni baştan biçim verdim. Doktor, şehirde kapı kapı dolaşarak bütün bunları anlatmayı kendine bir görev bilmiş.

— "Memurun çocukları zaten terbiyesiz, üstelik, Werther de onları çekilmez hale getiriyor" diyormuş.

Evet, Wilhelm'ciğim, dünyada bana çocuklardan daha yakın mahlûk yok. Onlara baktığım, meziyetlerin, kuvvetlerin "günün birinde ihtiyaçları olacak çekirdeğini" gördüğüm zaman insanlığın üstadının al-

tında yazılmış sözlerini hatırlıyorum: "Siz de bunlardan birisi gibi olmazsanız...»

Çocuklar inatlarında direnerek, kişilik sağlamlığıyla, haşarılıklarıyla, güzel fikirleriyle, nükteleriyle, hayatın tehlikelerini basamak basamak atlayıp geçecekler. Onlarda bu çevikliği seziyorum. Ulu Tanrı'm, gökyüzünden bakıp, yaşlı, genç çocuklar görüyorsun, bunların hangiileri seni memnun ediyor? Çocuklar da kendilerine göre yetişiyorlar. Neden istekleri olmasın? Bizim isteklerimiz olmuyor mu? Daha yaşlı, daha akıllı olduğumuz için imtiyaz sahibi mi sayılacağız? Bu çok eski bir hikâye! İsa'nın söylediklerine bile inanmışlar ama, dinlememişler ki.

Allahaısmarladık, Wilhelm, bu yolda daha fazla gevezelik etmek niyetinde değilim!

1 Temmuz

Zavallı kalbime bakıyorum da, Lotte'nin bir hasta üzerinde yaptığı etkiyi çok iyi anlayabiliyorum. Kalbim ölüm döşeğinde yatan ağır bir hastanın kalbinden de ağır durumda.

Lotte hasta bir kadıncağızın yanında kalmak üzere birkaç gün için şehre gidecek. Doktorların söylediklerine göre zavallı son günlerini yaşıyormuş. Onun için, Lotte'yi yanında görmek, sesini duymak istemiş.

Geçen hafta onunla S... rahibini ziyarete gittik. Dağın yamacında bir saat yürüdük. Saat dörde doğru oraya ulaşabildik. Lotte kız kardeşini de yanına almıştı.

İki büyük ceviz ağacının gölgelediği avluya girdiğimiz zaman, iyi kalpli yaşlı adamı evinin kapısında oturuyor bulduk. Lotte'yi görür görmez ihtiyarcık nasıl da canlandı! Bastonunu unutarak, genç kıza doğru gelmek istedi.

Lotte hemen rahibe koştu, zorla yerine oturttu onu. Yanına ilişip, babasından selâmlar getirdiğini söyledi. Rahibin çirkin, mundar küçüğünü de bağrına basıp okşamaktan çekinmedi.

Yaşlı adamı nasıl da meşgul etti bilsen! İhtiyarcığın kulağı ağır işitiyordu. Lotte sesini yükseltiyor, genç, sağlam insanların hiç beklenmedik zamanlarda ölüverdiklerini anlatıyordu... Karlsbaad sularının etkisinden söz ederken, bir dahaki yaza oraya gitmek niyetinde olduğunu söylerken duysaydın...

"Geçen defa sizi gördüğümden çok iyisiniz. Hele renginiz ne kadar canlı! Neşeniz de yerinde... muhterem peder..." diyordu.

Ben de rahibin karşısında ayaktaydım, saygılarımı belirtirken, ihtiyar adamın neşelendiğini fark ettim. Lotte bizi gölgesine sığındıran ceviz ağaçlarını da övmeden edemediği için, rahip, ister istemez, biraz da zorlukla, ağaçların hikâyelerini anlatmaya çalıştı:

"Bu ağaçları kimin diktiğini tam olarak bilmi-

yoruz. Kimi filanca rahibin diktiğini söylüyor, kimi de falancanın... İkinci ağaç ise karımla aynı yaşta, yani ekimde elli yıllık olacak. Eşimin babası, onun doğacağı akşamın sabahında dikmiş o ağacı... Kaynatam benden önce buranın rahibiydi. Bu ağacı da ne kadar sevdiğini söylemeye hacet yok. Benim için de aynı değeri taşıyor... Karım bu ağacın altında oturmuş, örgü örüyordu... Yirmi yedi yıl önce, fakir bir talebe olarak bu avludan içeri girdim. Karımı burada tanıdım..."

Lotte adama kızının nerede olduğunu sordu.

İhtiyar: "Bay Schmidt'le çayıra gitmiş, işçilerin yanına..." dedi, hikâyesine devam etti:

— Kaynata benden hoşlandı... Sonra, kızı da hoşlanmış.. İlk önce kaynatam beni yardımcı olarak yanına aldı. Arkasından hem damadı oldum, hem de sonradan yerine geçtim."

Rahibin hikâyesi daha yeni bitmişti ki, kızı Friedricke, Bay Schmidt dedikleri adamla birlikte, bahçeden içeri girdi. Lotte'yi hararetle karşıladı.

Kızın hoşuma gitmediğini söyleyemem.. Çabuk serpilmiş, esmer, tatlı bir şey. Bir erkeği kolaylıkla oyalıyabilecek cinsten.. Sevgilisi Bay Schmidt ise, konuşmamıza katılmasını Lotte'nin defalarca sağlamak istemesine rağmen, uzak duran, nazik ama, sessiz bir erkek. Beni en çok tasalandıran da yüz çizgilerinden çıkardığım anlam oldu. Sessizliği, zekâ kıtlığından

çok, inatla, şakadan hoşlanmamasından ileri geliyor. Bunu daha sonra iyice anlayacaktım.

Friedricke, bizimle birlikte gezintiye çıkınca, Lotte'nin yanından benim yanıma geldi. Schmidt'in rengi zaten bozuktu ama, büsbütün kararıverdi. Öyle ki, Lotte, kolumdan çekerek, Friedricke'ye pek yaklaşmamam gerektiğini anlattı.

Beni en çok üzen de, insanların, gençliklerinde, birbirlerine o kadar neşe, sevinç vermeleri mümkünken, güler yüzle günlerini hoş edecekleri yerde, surat asarak, hayatlarını karartmalarıdır. Vakit geçtikten sonra istedikleri kadar boşu boşuna şikâyet etsinler, giden bir daha ele geçmez ki...

Bu durum içimi yiyip neşemi kaçırmıştı. Akşam üzeri rahibin evine dönüp de, masa başında sütle yapılmış çörek yerken konuşmayı dönüp dolaştırıp neşe, keder üzerine getirdim. Fırsattan faydalanarak da, neşesiz insanlardan söz ettim.

— "Biz insanlar" diye söze başladım, "iyi günlerin çok az, kötü günlerin ise pek çok olduğunu söyler, şikâyet ederiz. Oysa, bu düşünce hiç de doğru değil. Tanrı'nın bize her gün bahşettiği iyilikleri takdir edecek bir kalbimiz olsaydı, başımıza bir iş geldiği vakit, ona da katlanabilecek gücü kolayca bulurduk kendimizde."

Rahibin karısı, boynunu bükerek: "Duygularımızı kollayamıyoruz" dedi. "Belki çok kere bunun bedenle de ilgisi var. İnsanın sağlığı yerinde olmayınca

hiçbir şeyi görecek gözü kalmıyor. Hiçbir meselenin önemi kalmıyor gözünde."

— "Öyleyse" dedim, "bunu bir hastalık gibi kabul edelim, iyi etme yollarını da araştıralım."

Lotte: "Çok doğru" dedi. "Birçok şeylerin bize bağlı olduğunu biliyorum. Ben bunu kendimde de denemişimdir. Canımı sıkan bir şey oldu mu, yerimden fırlar, ya türkü söylemeye başlarım, ya dans ederim, ya da bahçede dolaşırım. Her şey de düzeliverir."

— "Benim de söylemek istediğim işte buydu" dedim. "Neşesizlik biraz tembelliğe benzer. Daha doğrusu, bir cins tembelliktir ya... Erkekleşecek gücü kendimizde bulunca, yaptığımız iş de kolaylıkla biter, faaliyetimizden büyük bir zevk duyarız."

Friedricke çok dikkatli dinliyordu.

Schmidt buna: "İnsanların kendi kendilerine hükmetmelerine imkân mı var?" diye karşılık verdi. "Hele duygularına hiç söz geçiremezler."

"Burada konu olan, tatsız bir hassasiyet" diyebildim. "Her insan bu kötü tarafından kurtulmaya can atar, denemeden de gücünün derecesini anlayamaz ki.. Elbette, her hasta doktora baş vuracaktır, en acı ilâcı bile sağlığına yeniden kavuşabilmek için almayı reddetmiyecektir."

Karşımızda oturan yaşlı rahip, tartışmamızı duyabilmek için çabalanıyor, bütün gücünü kulağına veriyordu.

— "Sayın peder, o kadar vaaz verilir, bunlarda

çeşitli konulara değinilir de, neşesiz insanları düzeltebilecek tek laf edilmez. Bunu şehirdeki din adamları üzerlerine almalı değil mi? Çünkü köylüler daima neşelidir. Böyle bir vaaz arada sırada dinlenebilseydi hiç de zarar vermezdi. Hem memurlara, hem de eşlerine de ders olurdu."

Herkes gülmeye başladı... rahibin öksürüğü tutuncaya kadar. Tartışmamızı yarım bıraktık; ancak öksürük nöbeti kesilince yeniden koyulduk. Söze gene genç adam başlamıştı:

— "Keyfi yerinde olmamayı bir yük gibi gördüğünüzü söylediniz" dedi. "Bence bu biraz mübalâğalı bir düşünce."

— "Asla!" dedim. "Kendisine olduğu gibi başkasına da zarar veren bir insan başka nasıl adlandırılabilir? Birbirimizi mutlu edemediğimiz yetişmiyormuş gibi, bir de, insanın arada - bir kendi kendine sağlıyabildiği mutluluğu da mı elinden almaya çalışalım? Siz, bana bir kimse gösterebilir misiniz ki, kendi neşesizliğini çevresindekilere belli etmekten kaçınsın, gizlesin? Sıkıntısını tek başına çekip yakınlarının keyfini bozmasın? Ya da, lâyık olmadığımız kadar cesaretsizlikle hayatı karartırlar, budalaca bir azamete dayanan hoşnutsuzlukla gülümsemeyi duduklarımızda dondururlar. Mutlu insanlara rastlıyoruz ama. kimseyi mutlu edemiyoruz. İşte işin kötüsü de bu."

Ben konuşurken Lotte yüzümün, ellerimin hareketlerini izleyerek gülüyordu. Friedricke'nin göz pı-

narlarına biriken yaşlar ise daha da coşmaya sebep oluyordu.

— "Bir kalbe hâkim olduklarını bilip de, neşesini, sevincini körletmeye çalışanların sonu hiç de iyi gelmez" diye devam ettim. "Bir ân için hissettiğimiz sevinci kıskançlık yüzünden elimizden alan zalimin hiçbir hareketi — ne hediye, ne lütuf — bir daha yerine getiremez."

O dakikada kalbim hicranla dolmuştu. Geçmişteki bazı hâtıralar içimi burkuyordu. Benim de gözlerim buğulandı.

Birinin söylediği gibi: "Onlarla beraber zevkini çıkarabileceğin neşeyi çoğaltmaktan, sevinçlerini de kendilerine bırakmaktan başka yapacağın bir şey yoktur. Ruhlarını ıstıraptan kıvranıyor, kederden eziliyor görmüşsen, bir damla deva olmasını bil, onların azaplarını dindir. En parlak günlerinde sömürdüğün, şimdi de acınacak bir hale gelen bedenin bitkin yatarken, hiçbir şey hissetmeden gözlerini gökyüzüne dikip, alnında ölümün soğuk ter damlalarını bile silemediğin ân, karşındaki istediği kadar servet sahibi olsun, gene de ayak ucunda korku, ıstırap içinde, elinden hiçbir şey gelememenin ezintisiyle, sana bakabilir ancak. Seni seven o ânda her şeyini fedaya hazırdır, gene de öteki dünyaya yolculuğa çıkarken sana bir parça cesaret, kuvvet vermekten bile yoksundur."

Bu sözleri düşününce, gördüğüm bir sahne bütün canlılığıyla gözlerimin önüne geldi. Mendilimi göz-

lerime götürdüm. Çevremdekiler, tümüyle silinivermişti. Ancak Lotte'nin sesiyle kendime gelebildim.

— "Artık gidelim mi?" diyordu. Yolda yürürken, herkesin üzüntüsüne katıldığımdan dolayı, kendimi mahvedeceğimi söyleyip beni adamakıllı payladı. Ah! meleğim benim! Senin için yaşayacağım ben...

6 Temmuz

Ağır hasta olan arkadaşının yanında.. Daima aynı munis, her yerde hazır bulunan insan. Nereye gitse, acıları dindiren, çevresindekileri mutlu etmeye çalışan varlık...

Dün akşam Marianne ile, en küçük kız kardeşi Malchen'le gezmeye çıkmıştı. Bildiğim için mahsus karşılarına çıktım, birlikte yürüdük. Bir buçuk saatlik yoldan sonra, şehre yaklaşabildik. Çeşmeye gelmiştik... benim için o kadar önemi olan, şimdi ise değeri bir kat daha artan çeşmeye.

Lotte kısa duvarın üstüne çıkıp oturdu. Biz de önünde duruyorduk. Çevreme bakındım, kalbimin yapayalnız olduğu zamanı hatırladım.

— "Sevgili çeşme" diye söylendim. "Çoktan beri serinliğinden yararlanamadım. Önünden hızlı hızlı geçtim, seni görmedim bile..."

Aşağıya doğru baktım, Malchen'in bir bardak su

doldurmakta olduğunu gördüm. Sonra Lotte'ye baktım. Onun varlığıyla neler hissedebildiğimi anladım.

O aralık küçük Malchen su bardağıyla ablasına yaklaştı. Lotte elinden bardağı almak istedi, kız vermedi. O tatlı diliyle: "Hayır, Lotte, önce sana ben kendim içireceğim" dedi.

Çocuğun bu seslenişindeki gerçeği, iyi kalpliliği öylesine derinden duymuştum ki, duygularımı sözle belirtemeyeceğimi anlayıp, yavruyu kollarıma aldım. Çok şiddetle bastırarak öpmüş olacağım ki Malchen haykırıp ağlamaya başladı.

Lotte, kızdığını saklamayarak: "Hiç de iyi yapmadınız" dedi. Şaşırmıştım, şaşkınlığım geçmeden de, "Gel, Malchen" diye, çocuğu elinden tutup, basamaklardan aşağıya indirdi. "Gel, gel, çabuk ol!" diyordu. "Ben seni şimdi soğuk suyla iyice yıkarım, bir şeyin kalmaz."

Durdum, küçüğün ıslak elleriyle yüzünü ovuşturuşunu seyrettim. Bu mübarek kaynak suyuyla bütün kirleri temizliyordu; aynı zamanda da sakalının çıkmasına engel olma çabasındaydı. Lotte: "Artık yetişir!" dediği halde, küçük, gene kıpkırmızı olmuş yanağını silip durmaktaydı.

Sana şu kadar söyleyebilirim ki, Wilhelm, ben hiçbir dinî ayinde böylesine saygı duymamıştım. Lotte yukarıya çıktığı zaman, bir milletin günahlarını bağışlatan bir peygamberin dizlerine kapanırcasına, ayaklarına kapanmak istedim.

Akşam olunca, olayı, makul bildiğim birisine anlatmadan edemedim. Yalnız pişman da oldum, çünkü bu kişi, Lotte'nin bu davranışının "saçma" olduğunu söyledi.

— "Çocukları kandırmamalı" diyordu. "Bu gibi hatalar boşinanlara yol açabilir. Çocukları, tersine, böyle şeylerden vaktinde korumalı."

Birdenbire, adamın ancak sekiz gün önce vaftiz olduğunu hatırlayıverdiğim için, sözlerine hiç aldırmadım. Gerçeğe bağlı kalmaya da çalıştım. Tanrı bize karşı nasıl davranıyorsa, biz de çocuklara karşı öyle davranmalıyız. Hayallere kapıldığımız vakit mutlu olmuyor muyuz?

8 Temmuz

İnsanlar nasıl da çocuklardan farksız! Bir bakış insanın gözünde nasıl da önem kazanabiliyor, yarabbi! Gerçekten, çocuk oldum ben, Wilhelm

Kızlarla birlikte Wahlheim'a gitmiştik. Hep birden gezintiye çıktılar. Ben yalnız Lotte'nin kara gözlerine bakmaktaydım. Çılgının biriyim, n'apayım! Mazur gör beni... Ama, bu gözleri görmeden yaşıyamıyorum ki... Gözlerim de, uykudan kapanıyor. Kısacası, budalanın biriyim ben.

Kızlar arabaya bindi. Genç W... Selstadt, bir de

Audran'la ben kalmıştık. Körüğü açık arabada, oğlanlarla kızlar konuşuyordu. Oğlanlar ne de kaygısız, yalın kat insanlardı ama! Lotte'nin gözlerini aradım. Göz göze gelemedik; bakışları oradan oraya kayıp duruyordu, benim gözlerimle karşılaşmaya niyetli bile değildi. Yüreğimden, binlerce defa onunla vedalaştım. Hiç beni görmüyordu bile...

Araba önümüzden geçti, gözlerimde yaşlar birikmişti. Birdenbire, Lotte'nin başlığı arabadan sarkıverdi. Geriye dönüp baktı. Acaba bana mı bakmıştı?... Ah! azizim, bu kuşku yok mu, içinde yuvarlanıp duruyorum. Tek avuntum da, belki başını beni görebilmek için çevirmiş olması...

İyi geceler.. Diyorum ya: Ah! insan çocuktan farksız!

10 Temmuz

Bir toplantıda ondan bahsedilmiye görsün... Suratımın nasıl da budala bir ifadeye büründüğünü bir görsen! Hele, hoşuma gidip gitmediğini sorarlarsa... Hoşuma gidiyor mu?... Bu sözden nefret ediyorum. Kalbini tümüyle Lotte ile doldurmayıp, ruhunu onunla kaynaştırmayıp da Lotte'den yalnızca hoşlanan insan nasıl bir şey olmalı?... Hoşuma gidiyor mu?... Az zaman önce, biri de bana Ossian'ın hoşuma gidip gitmediğini sormuştu.

11 Temmuz

Bayan M... çok fenaymış. İyileşmesi için dua ediyorum, çünkü Lotte'yi bu yüzden o kadar az görebiliyorum ki!

Bugün bana bir hikâye anlattılar. Yaşlı Bay M... cimrinin, pintinin biriymiş. Ömrü boyunca karısına çok çektirmiş. Sımsıkı bir yaşayış içinde bocalayan kadın neyse ki kendini kurtarmayı bilmiş. Birkaç gün önce de, doktor ölümünün yaklaştığını belli edince, kocasını yanına çağırmış. Lotte de odadaymış.

— "Sana bir şey açıklıyacağım" demiş adama. "Öldükten sonra belki şaşırır, sıkıntı çekebilirsin... Şimdiye kadar evi düzgün, tutumlu bir şekilde yürütmeye çalıştım. Otuz yıldır seni aldattığım için bağışla beni... Evlendiğimiz günden beri, gerek mutfak, gerek ev masrafı için bana pek az bir para verebiliyordun. Masraf arttıkça, işimiz gelişmiş olduğu halde, gene parayı arttırmadın. Biliyorsun, o zaman haftada yedi *gulden* ile idare etmemi isterdin. Sesimi çıkarmadan, verdiğin parayı alıyordum. Yalnız, her hafta da kazancından artanı kendine ayırmaktaydın. Kimsenin aklına bile getirmeyeceği bir şey varsa o da, karının kasayı soyabileceğiydi elbette. Ama merak etme, parayı hiç çar çur etmedim. Bu avuntuyla ahrete rahatlıkla gidebilirim. Sana bu meseleyi açmıyacaktım ama, benden sonra geleceğe de aynı mıktar para vere-

ceğine şüphe yok. Kadıncağız ne yapacağını şaşıracaktır, bunu önlemek için itiraf zorunda kaldım."

Lotte ile bunun üzerinde konuştuk. Bir insanın bu derece kapalı olmasına aklımın ermediğini söyledim. Bir evin masrafı yedi *gulden* ile nasıl karşılanabilirdi? Bu kadar az paraya rağmen, evde hiçbir şeyin eksik olmaması adamı nasıl da şüphelendirmemişti? Şaşılacak şeydi doğrusu! Peygamberin ebedî yağ küpünü hiç şaşmadan evlerine almalarına benzettim bu işi.

13 Temmuz

Hayır, kendi kendimi aldatmıyordum. Lotte'nin kara gözlerine bakınca onun bana karşı hiç de ilgisiz olmadığını anlıyordum. Kaderime karşı da gerçek bir ilgi duyuyordu. Evet, bunu seziyordum. Kalbime inandığıma göre "Beni seviyor" diyebilirim artık...

Beni seviyor!.. Kendimi bu yüzden ne kadar değerli görüyorum, bilsen! Bunu sana söyleyebilirim... Böyle bir şeye ancak sen anlayış gösterebilirsin. Onun beni sevdiğini anladığımdan beri, kendime tapıyorum.

Buna "kendine aşırı güvenmek"mi denir? Yoksa, gerçek ilgisinin etkisi mi acaba? Lotte'nin kalbindeki o korktuğum insanı hiç tanımıyorum. Nişanlısından o

kadar içtenlikle bahsettiği vakit, elinden kılıcı alınmış, şerefini, haysiyetini kaybetmiş bir insan gibi oluyorum.

16 Temmuz

Tesadüfen parmağım parmağına değdiği, ya da, ayaklarımız masanın altından birbirine dokunduğu zaman, damarlarımdaki kanın nasıl ateşlendiğini bilemezsin... Hemen ateşten kaçar gibi çekiliyorum. Yalnız, gizli bir kuvvet beni gene o yana doğru çekiyor. Öylesine başım dönmeye başlıyor ki!.

Lotte saflığından, temiz ruhundan dolayı, bu ufacık hareketlerin beni ne derece alt üst ettiğini anlayamıyor. Konuşurken elini elimin üstüne koyması... dudaklarımın ucunda sıcaklığını duyduğum soluğu... bana içten yaklaşıvermesi fırtınaya tutulmuş gibi içimi dalgalandırıp beni oraya yığılacak hale getiriyor.

Ya günün birinde, ben bu yakınlığa, bu samimiyete sığınıverirsem, Wilhem,? Beni anlıyorsun, değil mi? Hayır, hayır, ruhum o derece bozulmadı daha... Yalnız, zayıfım, zayıf... o kadar. Bu da, "bozulmuş" demek değil mi sanki?

Benim için, kutsal bir yaratık o. Karşısında arzularım siliniveriyor. Yanındayken, nasıl olduğunu ben de bilemiyorum, sinirlerim geriliyor, geriliyor da kopacak gibi oluyor sanki..

Piyanoda çaldığı bir parça var... sadelikle, kalbinin duygusuyla çaldığı bir şey. Tıpkı melek gibi. İlk notaya parmağını bastığı ândan itibaren kederim, şaşkımlığım, hayallerim ona göre ayarlanıveriyor.

Müziğin eski büyüleyici kuvvetinden hiçbir söz artık benim için bu duygumu belirtmeye yeterli değil. En basit bir şarkı bile beni büyülemeye yetiyor. Hem de bana şarkı söyleyeceği zamanı da ne güzel biliyor! Tam beynime kurşun sıkmaya niyet ettiğim bir ânda meselâ... Ruhumun karartısı, üzgünlüğüm hemencecik dağılıveriyor, gene rahatça nefes almaya başlıyorum.

18 Temmuz

Söyle bana, Wilhelm, âşık olmadıktan sonra, kalbimiz ne işe yarar ki? Işıksız karagöz feneri ne kadar fayda verebilirse, o kadar... Küçücük lamba fenerin içine girer girmez, beyaz duvarda resimleri görebiliyoruz, öyle değil mi? Ne kadar geçici olduğunu bilmemize rağmen, biz gençler, karşısına geçip o hayalleri nasıl da hayranlıkla seyrediyoruz?

Bugün Lotte'ye gidemedim. Bazı kimseler gelmişti, onlarla görüşmek zorundayım. N'apayım, gelmelerine engel olamazdım ki... Yalnız, uşağı gönderdim ona. Hiç değilse, sevdiğim kimseyi yakından gören

biriyle bulunabilecektim, böylece. Buna ihtiyacım vardı, dostum. Bilsen uşağımın dönüşünü ne büyük bir sabırsızlıkla bekledim! Geldiğini görünce de ne derin sevinç duydum! Utanmasaydım, boynuna sarılıp adamı öpecektim.

Bir taş varmış, uzun zaman güneşte bırakılırsa güneşin ışınlarını emer, gece karanlığında bir süre pırıldarmış. İşte uşak gözümde öyleydi benim için. Sevgiliminin gözlerinin bu adamın yüzünde, yanaklarında, ceketinin düğmelerinde, yakasında gezindiğini düşünmek, onu gözümde âdeta kutsal, değerli bir hale getirmişti. O ânda uşağımı, bin *taler*'e bile kimseye satamazdım. Varlığı o derece beni mutlu ediyordu. Göreyim seni, sakın anlattıklarıma güleyim deme, Wilhelm!..

19 Temmuz

Bugün onu göreceğim diye sevincimden haykırıyorum. Güneşin parlaklığı da sevincime sevinç katıyor.

Onu göreceğim! Bütün gün başka bir istek duyduğum yok ki... Arzularımın tümü bu niyetime dayanıyor.

20 Temmuz

...Elçisi ile birlikte gitmemi istiyormuşsunuz. Bu isteğinizi yerine getiremeyeceğim. Kimseye bağlı olmaktan hoşlanmadığım gibi, o adamın da nasıl huysuz olduğunu herkes bilir. Annemin beni faal görmek istediğini söylüyorsun. Buna güldüm, doğrusu! Sanki ben şimdi faal değil miyim? Ha bezelye satmışım, ha mercimek; arada bir fark var mı?

Bütün dünya değersiz şeyler peşinde koşuyor. Kendisi hiçbir ihtiyaç, ihtiras duymadığı halde, sırf para, şeref, ya da buna benzer sebepler yüzünden, başkalarının isteğine uyarak çalışan da en büyük budaladır bence.

24 Temmuz

Resmi ihmal etmem, anlaşılan, senin için pek büyük bir dert olmuş. Öyleyse, anlatmaya oradan başlayayım. Doğrusunu istersen, o zamandan bu yana çok az çalıştım.

Hiçbir zaman böylesine mutlu olmamıştım. Hiçbir zaman tabiat, en küçük bir taş, ufacık bir ot beni bu kadar duygulandırmamıştı. Ama, işte böyle...

Duygumu nasıl belirteceğimi bilemiyorum. Gücüm öylesine azaldı ki, her şey iç dünyamda sallanıp dalgalanıyor...

Bu yüzden, belli başlı çizgileri yakalayamıyorum ki. Elimde kil, ya da balmumu olsaydı, bir şeyler meydana getirebilirdim, hattâ, böyle giderse, kil alıp çalışacağım. Sonunda, yaptıklarım çöreğe benzese bile gene de çalışacağım.

Lotte'nin portresine üç kere başladım... Üçünü de rezil ettiğimi söyleyebilirim. Beni en çok üzen nokta da, istediğim renkleri bulamamam. Bunun üzerine, resmi ancak gölge halinde çizebildim. Bu da bana yeter...

25 Temmuz

Evet, sevgili Lotte, istediklerini hemen ısmarlayıp sağlayacağım. Yeter ki sen bana hizmet edebileceğim işler buyur... hem de daha sık olmak üzere. Yalnız, senden bir ricam var... Yazdığın pusulaları, n'olur, rıhla kurutmaktan vaz geç. Onları dudaklarıma götürdüm, dişlerim hâlâ gıcırdıyor...

26 Temmuz

Birkaç defa kendi kendime karar verdim, onu bu kadar sık görmiyecektim... Ama, sözünde duracak kim! Her gün aynı şey... Dayanamayıp gidiyorum,

ertesi gün için gitmemeye karar veriyorum. Oysa, ertesi gün de, önemli bir sebep bulup gene kendimi Lotte'nin karşısında buluyorum. Kimi vakit de akşamdan o bana: "Yarın geliyor musunuz?" diye soruyor.

Kim buna karşı koyabilir ki? Ya da bir iş havale ettiği için sonucunu bildirmem gerekiyor.

Wilhelm'ciğim, kapıdan çıkıp gezmeye gittiğim saatlerde, kendi kendimi yarım saat yürüyüp sevdiğimin yanında olacağıma inandırıp kandırıyorum. Ne de çabuk kendimi orada buluveriyorum!...

Büyükannemin bir masalı vardır: Yanından geçen gemilerin demirlerini, çivilerini kendine doğru çeken mıknatıslı bir dağın masalıdır bu. İçindeki zavallılar da, gemiden arta kalan tahta parçalarına tutunarak kıyıya vururlarmış...

30 Temmuz

Albert geldi... Ben de artık çekilmeliyim. Dünyanın en asil, en mükemmel bir erkeği bile olsa, onu her ân bu fevkalâdeliklerin hepsine sahip bir kimse olarak görmek benim için dayanılmaz bir şey!... Sahip olmak!... Yeter artık!...

İşte Lotte'nin nişanlısı geldi, Wilhelm. Çok dürüst, sevimli bir genç. Ona nazik davranmam gerek. Tanrı'ya şükürler olsun, karşılandığı vakit ben orada

yoktum. Yoksa, kalbim parça parça olurdu... O derece dürüst ki yanımda bir kere bile Lotte'yi öpmedi.. Tanrı razı olsun.

Genç kıza karşı gösterdiği saygı da, onu sevmemi gerektiriyor. Bana karşı da çok iyi, ama, bu tutumu kendi duygularından çok Lotte'nin eseri olmalı, çünkü, kadınlar böyle meselelerde çok incedirler, haklı da sayılırlar elbette. İki sevgiliyi, anlaşmalarına yardım ederek, bir arada yürütecek olurlarsa, bu ilişkiden faydalanacak olan gene de kendileridir.

Albert'e gerçek bir saygı duyuyorum. Dış görünüşü sakin, benim yaradılışımın hırçın yönüyle taban tabana zıt. Duygulu genç, Lotte'nin de kıymetini biliyor. Asık suratlı olduğu zamana da hiç rastlamadım. Bilirsin, bu haline hiç gelemezdim. Beni makul bir insan olarak görüyor. Lotte'ye bağlılığımı fark etti ama, kızı daha çok sevmesine sebep oluyor bu.

Arada bir kıskanıp kıskanmadığını bilemem, yalnız, böyle bir şeyi düşünmek bile istemiyorum. Her ne hal ise, ben onun yerinde olsaydım, hiç rahat edemezdim, şeytan sık sık içimi kemirirdi.

Neyse, istedikleri gibi davransınlar. Artık, Lotte ile birlikte bulunmaktan duyduğum zevk kalmadı. Buna budalalık mı demeliyim? Yoksa, kendi kendimi aldatıyor muyum?

Duygularımı adlandırıp da ne olacak? Mesele meydanda. Albert gelmeden de şimdi bildiklerimin hepsini bilmiyor muydum? Hiç bir iddiam olmıyaca-

ğının farkındaydım. Zaten hiçbir iddiada bulunduğum da yok ki... Yani, mümkün olduğu nispette, elbet. Bu derece nazik davranan bir kimsenin karşısında ne yapılabilir? Ama, şimdi, sevgilisi gelip kızı elinden alınca, soytarı da gözlerini koca koca açıverdi elbette.

Dişlerimi sıkıyorum. Zavallılığımla alay ediyorum. Bunun başka türlü olmasına imkân olamıyacağı için, iki kat, üç kat alay etmekteyim kendimle... Bu korkulukları üzerimden defedin.

Ormanda dolaşıyorum.. Lotte'ye doğru gidip de, ikisini ağaçların altında oturuyor görünce... ele, avuca sığmaz oluveriyorum. Ne saçma-sapan sözler ediyorum, ne deliler gibi davranıyorum, yarabbi!

Bugün Lotte: "Çok rica ederim, geçen akşamki gibi davranmayın" dedi. "O derece neşeli olunca, âdeta korkunç bir hal alıyorsunuz."

Söz aramızda, Albert'in işi olduğu zamanı kolluyorum. Nişanlısının gelmiyeceğini bildiğim saatlerde, hemen Lotte'ye koşuyor, onu yalnız bulmanın mutluluğunu tadıyorum.

8 Ağustos

Çok rica ederim, Wilhelm, önüne geçilemiyen kadere karşı gelmemizi bekleyen kimselerin aleyhinde söylendiğim için, sakın alınıp da bana darılma. Aynı

düşüncede olduğun aklımdan bile geçmemişti... Aslında haklısın. Yalnız, azizim, hayatta ille şu, ya da bu olacak diye hareket edilemez ki. Duyguyla davranış öyle çeşitli biçimlerde birbirini gölgelendiriyor ki, tıpkı gaga burunla yassı burun arasındaki farklı iniş-çıkış gibi bir şey.

Senin göstereceğin kanıtları kökünden silip de, görüşümü savumaya kalkarsam, bana darılmazsın, değil mi?

"Lotte meselesinde ya umudun vardır, ya da yoktur" diyorsun. "Ufacık bir umut besleyebiliyorsan, istediğini yaptırmaya çalış, kendin de bu isteğinin neler olduğunu anlamaya bak. Umudun yoksa, o zaman da erkekçe davran, gücünü tüketen bu zavallı duygulardan kendini bir an önce kurtar" diyorsun. Bunları söylemesi çok kolay, azizim!

Kemirici bir hastalığın pençesinde eriyen bir kimseden, kalbine hançerini saplayarak, ıstırabına son vermesini isteyebilir misin acaba? Böylece, çektiklerine son verdirmeyi düşünürken, kendini kurtarması için gereken cesareti de bir ânda elinden almış olmaz mısın?

Sen de bana eşit bir örnekle karşılık verebilirsin. Hayatını tehlikeye koymaktansa, tereddütle, korku ile, kolunu dibinden kestirmeye kim razı olmaz? Bilemiyorum... Örneklerle vakit geçirecek vaktimiz yok. Bu kadarı yeter!

Evet, Wilhelm, kimi vakit, bir ân için silkinip kal-

karak, büyük bir cesarete kapılıyorum. Nereye gideceğimi bilsem o ânda, seve seve giderdim.

Akşam...

Birkaç zamandan beri ihmal ettiğim hâtıra defterim elime geçti. Her şeyi bildiğim halde, adım adım kaybettiğim yol beni hayretler içinde bıraktı. Durumumu bu kadar açık görmek, ona göre de davranmak gerekti... Şimdi bile, bu derece açık gördüğüm halde, düzeltmek için hiçbir şey yaptığım yok.

10 Ağustos

Budalanın biri olmasaydım, ne mükemmel, ne mutlu bir yaşayışım olacaktı! İçinde bulunduğum şartların hepsi birden sağlanıp da bir insanın kalbini doldurabilir mi?

Gerçekten, ancak kalbiniz mutlu olduğu vakit rahat edebiliyorsunuz. İyi bir ailenin bir ferdi olmak... Yaşlılar tarafından evlât gibi, çocuklar tarafından da baba, amca, ağabey gibi sevilmek... En önemlisi de, Lotte'yi tanıyabilmek...

Lotte! O dürüst insan — sevdiğimin nişanlısı Albert — hiçbir zaman neşemi kaçırmıyor, tersine, sa-

mimi dostluğu ile beni kavradı. Lotte'den sonra dünyada en çok sevdiğim insan o. Birlikte gezmeye gittiğimiz günler en büyük zevkimiz ne biliyor musun, Wilhelm? Lotte'den bahsetmek.

Dünyada bu ilişkiden daha gülünç bir şey olamaz. Ama, çoğu zaman da gözlerimden yaşlar geliyor.

— "Lotte, ölüm yaklaşırken, evin, çocukların kendisine emanet edildiğini anlatır her zaman. O dakikadan beri genç kız bambaşka bir ruha sahip hissetmiş kendini. Evi idare etme işinde olduğu gibi, çocukları yetiştirmekte de gerçek bir anne gibi davranmış. Günlerinin hiçbir dakikasını onlara sevgi göstermeden, onlar için çalışmadan geçirmemiş. Buna rağmen ne neşesi kaybolmuş, ne de şakacılığı..."

Albert'in yanında yürürken, yol boyunca rastladığım çiçekleri toplayarak bir demet yapıp, akan ırmağa atıveriyorum. Sonra da yavaş yavaş çiçeklerimin suda yuvarlanışını seyrediyorum.

Bilmem sana yazdım mı; Albert artık burada kalıyor. Çok sevildiği sarayda, dolgun maaşla iyi bir mevki sağladılar ona. İş yönünden de, bu kadar düzenli, çalışkan birisine az rastlanır doğrusu.

12 Ağustos

Muhakkak ki Albert dünyanın en iyi insanı. Dün,

vedalaşmak üzere, evine gittim. Dağa çıkmaya heveslenmiştim de... Sana da oradan yazıyorum.

Odasında bir aşağı bir yukarı dolaşırken, gözüme tabancaları ilişti.

— "Yolculuğumda belki lâzım olur, bana tabancalarını verebilir misin?" diye sordum.

— "Elbette verebilirim" dedi. "Yeter ki doldurmak zahmetine katlanabil. Çünkü daima boş olarak saklarım.."

Bir tanesini çektim, elime aldım. Genç adam anlatıyordu:

— "...Tabancadan, bana kötü bir oyun oynadığından beri, çekinirim Tedbirli davranmam da o yüzden. O günden bu yana silâhla meşgul bile olmuyorum."

Hikâyeyi öğrenmek için sabırsızlanıyorum, âdeta merak etmiştim. Anlattı:

— "...Üç ay kadar, yazlıkta bir arkadaşın evinde kaldım. İki tane ufak cep tabancam vardı. İkisi de boş olduğu için son derece rahattım. Yağmurlu bir öğleden sonra, bilmem nereden aklıma esti, "Saldırıya uğrarsak tabancalara ihtiyacım olabilir" diye düşündüm. Uşağa verdim, temizleyip doldurmasını tembih ettim.

"O da, kızlara cilve yapıp korkutmak istemiş!.. Nasıl olduysa, tabanca patlamış, kurşun kızlardan birisinin sağ eline gelmiş, baş parmağını parçalamış.

"Hem üzüldüm, hem de tedavi masrafını üzerime almam gerekti. O günden beri silâhı boş bırakırım. "Tedbir de neymiş!" deme, sevgili dostum, tehlikenin

nereden geleceği hiçbir zaman belli olmaz... Yalnız, şu da var ki..."

Albert'i ne kadar sevdiğimi biliyorsun, ama, yalnız... Evet, *yalnız*... her cümlede bir istisnayı belirten şu *yalnız* yok mu!

İnsan Albert kadar makul olabilir ama, gene de acele karar verdiği, genellikle bir iddiada bulunduğu, bunun yarısının gerçek olduğuna inandığı vakit, bunları sınırlandırmaya lüzum görmüyor... İnsanı kandırmak için değiştirmeye de kalkmıyor. Ancak, karşısındakinin iyice anlayabilmesi için konunun derinliklerine adar gidip, beyninin içine sokmaya uğraşırmış gibi bir hali var.

Artık Albert'i dinlemiyordum... Hayallere dalmış gitmiştim. Suratım asık, silâhın namlusunu sağ kaşıma dayamıştım...

Birden Albert'in sesiyle kendime geldim.

— "Aşk olsun sana!" diye bağırarak, elimdeki silahı hızla çekti.

— "Bu da ne demek!" dedim. "Boş değil miydi?"

— "Öyle bile olsa, bu hareketin anlamı var mı?" diye sinirli sinirli sordu. "Bir insanın kendini öldürecek kadar budala olabileceğini tahmin edemem ama, sadece düşüncesi bile bende nefret uyandırır."

— "Siz insanlar, düşüncenizi savumak için, hemen "Budalalık, akıllılık; bu iyi, bu kötü" demeye başlarsınız" dedim. "Ya bütün bu sözlerin anlamları nedir? Beğenmediğiniz bir davranışın esas nedenini araş-

tırdınız mı hiç? Araştırmış olsaydınız, hükümlerinizde bu derece acele etmezdiniz."

— "Hangi nedene dayanırsa dayansın, bazı davranışların suç olmaktan kurtulamayacağını bilmen gerek..." diye söylendi.

Omuzlarımı silktim, ona hak verdiğimi belirttim.

— "Buna rağmen, istisnası da vardır muhakkak. Hırsızlık elbet bir suçtur ama, yakınlarının açlıktan ölmemesi için çalana acımaz mısınız? Yoksa, onu bu suçundan dolayı cezalandırır mısınız? Kendisini aldatan karısıyla onun dostunu öldüren kocayı linç edebilirler mi? Bir saatlik duyabileceği haz için kendini aşkın zevkine kaptıran genç kıza ne dersiniz? Bu durumlarda kanunlar, soğukkanlı ukalâlarımız bile, üzüntüye kapılıyorlar da, ceza vermekten vaz geçiyorlar."

— "Bunlar bambaşka şeyler" dedi. "İhtiraslarının sürüklediği kimse bilincini kaybettiği için, bir bakıma sarhoş, deli gibi görülebilir."

Gülümseyerek: "Sizin gibi makul kimseler!" diye haykırdım "İhtiras, sarhoşluk, delilik... Daima kural dışına çıkamıyan, hiçbir aykırılığa katılmıyan siz sakin insanlar... Ah!. sarhoşu azarlayarak, deliden tiksinerek, rahipler gibi, dümdüz yolunuza gidin. Bu kişilere benzemediğiniz, onlardan biri olmadığınız için Tanrı'nıza şükredin. Birkaç defa sarhoş oldum. İhtirasım deliliğe yaklaşıverdi.. Bununla birlikte hiç de pişman değilim, çünkü eskiden beri, "görünüşleri fevkalâ-

de, etkileri mükemmel olanlara" sarhoş, deli demek âdet olmuştur.

"Yalnız, toplum içindeki yaşayışta özgür bir insanın asil, beklenmedik bir davranışından dolayı onu hemen "sarhoş", "deli" diye suçlamak dayanılacak gibi bir iş değil. Siz aklı başında kimseler utanmalısınız bu yüzden. Siz makul kişiler utanın biraz..."

Albert: "Gene hayale kapıldın galiba!" diye sözümü kesti. "Her şeyde mübalağaya kaçıyorsun. Hiç değilse burada haksızlık ediyorsun işte. Konumuz kendini öldürmeye kalkışanlar iken, ne diye daha başka davranışları konuşmamıza kattın? Kendini öldürmek doğrudan doğruya bir zaaf sonucudur. Zayıf bir insan için ölmek acı dolu bulduğu bir ömrü sürüklemekten daha kolaydır da ondan."

Konuşmayı orada kesmek istiyordum, çünkü böylesine içtenlikle konuşurken, karşımdakinin pek bayağı deyimlerle bana hitap etmesi beni çileden çıkartmaktan başka bir şeye yaramazdı. Gene de kendimi tuttum. Şimdiye kadar buna benzer sözler dinlemiş, yeteri kadar da sinirlenmiştim. Hiç oralı değilmişim gibi, neşeli bir yüz takınarak, Albert'e dedim ki :

— "Demek sen insanın kendini öldürmesini zaaf kabul ediyorsun? Rica ederim, görünüşe kapılma. Zalim birinin boyunduruğu altında, dayanılmaz ıstıraplar çeken bir zavallının birdenbire zincirlerini kırmaya kalkmasına zaaf mı diyeceksin? Evi tutuşan bir adam, normal zamanda aklı başındayken taşıyamayacağı ka-

dar ağır eşyalarını yüklenip de sürüklemeye kalkarsa... Hakarete uğrayan öfkelenince, birkaç kişiyle birden dövüşerek başa çıkarsa bunları hep zaaf belirtisi gibi mi karşılıyacaksın? Azizim, fazla gayret kuvvete alâmet oluyor da, fazla gerginlik neden bunun tersi olmuyor?"

Albert yüzüme baktı:

— "Darılma ama" dedi, "verdiğin örnekler hiç de konumuzla ilgili değil."

— "Olabilir" dedim. "Defalarca bana söylediler bunu. Belki saçmalayabilirim. Ama, hayatın yükünü üstünden atmaya karar veren bir insana ne derece güvenilebilir acaba? İşte ancak bunu yakından hissedebildiğimiz ölçüde bir konuyu ele alabiliriz.

"İnsan yaradılışının bir sınırı vardır. Neşeyi, kederi, acıyı bir dereceye kadar sürdürebilir. Bu sınırı aşınca da mahvolur. Mesele insanın zayıf, ya da güçlü olmasında değil. ıstırabının ölçüsünü çekecek kadar kudreti var mı, yok mu, bu önemli. Ruhu, ya da bedeni, hangisi olursa olsun. kuvvetli mi bu kadar? Canına kıyabilene korkak demeyi fevkalâde buluyorum doğrusu. Şu halde ateşli kötü bir hastalıkla ölene de 'korkak" damgasını vuralım, ne duruyoruz!"

Albert: "Bu gerçekten bir tezat..." dedi.

— "Düşündüğün adar değil" dedim. "Bu hastalığın ölüme sürüklemesini sen de benimle birlikte kabul ediyorsun. Bünye derdin öylesine etkisi altına giriyor ki, ya kuvvetini yitiriyor, ya da iyileşebilecek bir hal kal-

mıyor artık; yani, hayatın tabiî akışını yeni baştan düzenleyecek bir kalkınmaya imkân veremiyor.

"Şimdi bu noktayı ruha çevirelim. Sınırlanmış düşünceler içinde bir insanın durumunu gözünün önüne getir... Sabit fikirlerle ihtiras halini alan istekleri, gitgide tüm duygularına hâkim olabilir, iç âlemini de altüst eder... Aklı başında, sakin bir insanın, en iyi dostu da olsa, başkasının durumunu kavramasına imkân var mı? Telkin ederek yatıştırmaya çalışması ise ne kadar boş olabilir, değil mi?.. Tıpkı sağlam birinin, ağır bir hastanın başı ucunda durduğu halde, hastaya hiçbir şekilde kuvvetinden verememesi gibi."

Albert konuşuyordu. Kafama uymayan, kendine göre birçok söz ediyordu. Birkaç zaman önce, denizden çıkan genç bir kızı hatırlattım ona. Sonra da kızın hikâyesini anlattım:

Her gün belli işlerden başka bir şey yapmıyan genç, güzel bir kız. Pazarları ağır ağır alıp giydiği elbiseleri, üstü-başı... Arkadaşlarıyla şehre gidebilmesi... Belki de arada-sırada bayramlarda dans eden bu iyi kalpli yavrucak çirkin bir dedikodu hakkında komşularla gevezelik etmekten bile hoşlanmıyor. Yalnız, ateşli bünyesi erkeklerin iltifatları karşısında uyanmaya başlıyor. Şimdiye kadar ona zevk vermekte olan ufak-tefek eğlenceler anlamını kaybediyor. En sonunda, birisiyle karşılaşınca, o güne kadar kendime göre yabancı bir duyguyla çekildiğini hisseder. Umutlarını ona bağlayıp, çevresindekiler siliniverir. Hiçbir şey duyamaz, hiçbir

şey göremez, hiçbir şey hissedemez olur. Yalnız bu erkeğe karşı derin bir özlemle doludur. Âşık olduğunu bile anlamıyacak kadar şaşkındır. İsteği doğrudan doğruya hedefe varmak olduğu için, saçma-sapan eğlencelerle vakit kaybetmektense, sevdiği adamın olmak ister. Şimdiye kadar erişemediği mutluluğa ebedî bir bağla kavuşmak sevdasındadır. Sanki hasret çektiği zevklerin tümünü birden tadacaktır bir ânda. Erkek, ona umutlarının gerçekleşeceğini söyler, ileri giden okşamalarıyla da isteklerini kamçılayarak, ruhunu büsbütün kavrar.

Kızcağızın bilinci bulanmıştır, her türlü zevkin vereceği hazzı önceden duyamaya başladığı için, son derece gergin bir haldedir. En sonunda, dayanamaz, erkeğin kollarına atılır. Böylece de, saf ruhu ile, zevklerin en güzelini tatmak isterken, sevgilisi onu bırakıverir. Şaşkın, aklı başından gitmiş, ne yapacağını bilemeden uçurum kenarında kalıvermiştir. Çevresini kapkara görür. Gayesizdir, umutları yitirildiği için ne olduğunu da anlamaz. Öylece bakar. Erkek onu yüzüstü bırakmıştır. O da kendini dünyada yapayalnız görmektedir. Önünde uzanıp giden yolu göremiyordur, onu bırakıp gidenin yerine geçmek isteyenleri de göremez. Kendini çok yalnız, herkesçe tek başına bırakılmış görür. Kalbinin yarasına dayanamıyarak, vücudunu fırlatıp suların arasına atıverir. Böylece, ıstırabını dindirmek istemişti...

— "İşte, Albert, bu daha birçoklarının hikâyesi-

dir. Hastalık da aynı değil mi? Tabiat, karmakarışık, karşı gelmek isteyen kuvvetlerin dolambaçlarında çıkar bir yol bulamayınca, insan da ölüyor.

"Bu olayı görüp de "Budala" diyenin vay haline! Kız bekleseydi, olayları zamanın akışına bırakıverseydi, umutsuzluğu hafifler, kendini avutacak birisine rastgelirdi, denebilir. Böyle düşünmek, tıpkı "Budala, hummadan ölmüş!" demeye benzer. "Kuvvetinin yerine gelmesini, kanın bozukluğunun düzelmesini bekleseydi, her şey yoluna girer, o da bugüne kadar yaşardı... demek gibi bir şey."

Albert bu örnekleri de hiç uygun bulmamıştı, üst üste birkaç cümleyle, itiraz etti. En sonunda da bahsettiğim kızın çok basit olduğunu belirtmekten kendini alamadı..

— "Yalnız, aklı başında, biraz da uzağı görme kabiliyeti olan bir insanın bu davranışının hoşgörülmesini doğru bulmuyorum" diyor, "Dostum!" diye haykırıyordu, "insan, insandır. Bir kişide az-çok akıl da olsa, ihtirasın etkisinde kasılıp kavrulduğu vakit, aklını hesaba katmak doğru olur mu?"

Şapkamı elime aldım.

— "Bu konuda başka sefer konuşuruz" diyerek, çıkıp gittim.

Kalbim öylesine derin bir hüzünle doluydu ki! Birbirimizi anlamadan, ayrılmıştık. Neden bu dünyadaki insanlar karşılarındakilerle bu derece az anlaşabiliyorlar?

15 Ağustos

Dünyada insanlar için aşktan daha önemli bir şey yok. Beni kaybetmek istemeyen Lotte ile, ertesi gün gene geleceğimden emin çocukların davranışı bunu bana çok iyi anlattı.

Bugün Lotte'nin piyanosunu akort etmek için evlerine gitmiştim. Ama, akorda vakit bulamadım. Çocuklar: "Masal isteriz!" diye peşimi bırakmadılar. Lotte de onların isteklerini yerine getirmemi daha uygun buldu.

Şimdi, akşam kahvaltılarında, çocukların ekmeklerini ben kesiyorum. Benden de, Lotte'nin elinden aldıkları kadar sevinçle dilimleri kapışıyorlar. Onlara en çok sevdikleri masalı da anlatıyorum. Bilsen memnun etmek için nasıl çalışıyorum hepsini!

Yalnız, üzerlerinde yaptığım etkiye de hayretler içinde kalıyorum. Ne de dikkatli şeyler! Uydurduğum bir olayın küçücük bir noktasını, ikinci bir defa tekrarlarken, unutuverirsem, hemen: "Öncekinden başka türlü!" diye bağırışmaya koyuluyorlar. Ben de, ister istemez, masalları ezberlemek zorunda kalıyorum. Başka türlü, hiç yanılmadan, baştan aşağıya pürüzsüz anlatabilmeme imkân mı var!

Böylelikle, ne anladım, biliyor musun? Bir yazar, eserini değiştirip ikinci bir defa yayınlamamalı, hattâ, istediği kadar şairane yönleriyle çok daha iyi bir roman bile meydana getirse, gene de kitabı için de, ken-

disi için de zararlı olur, çünkü insanların içinden gelen, ilk hissettiğidir.. Yaratılışı bakımından maceralara inandırılması kolaydır bir kimsenin. Üstelik de öylesine inanabiliyor ki, bir daha zihninden kolay kolay kazımak, silmek isteyene aşk olsun!

18 Ağustos

Böyle mi olmalıydı? Bir kişinin mutluluğuna sebep olan şey, mahvına da mı yardım etmeliydi?

Ruhumu öylesine dolduran canlı tabiat, cennet görünüşlü âlem şimdi, benim için, acı verici, üzüntü yaratan bir ağırlık olarak, her yanda bir gölge gibi kovalıyor beni... Kayaların üzerinden, ırmağın öte yanındaki tepelere bakıp da, verimli yaylaları seyrederken... eteğinden tepesine kadar birbirine sımsıkı sarılmış dallarıyla, yüksek ağaçlarla örtülü dağları gördükçe... o canım ormanların gölgelediği kıvrılan yaylalara baktıkça... içimin taştığını hissediyor, kendimi göklere doğru yükselmiş farz ediyordum.

Akşamın tatlı rüzgârı bulutları sürüklüyor, çevremdeki kuşların ormana hayat verdiklerini duyuyordum. Milyonlarca sivrisinek sürüsü de güneşin kırmızı ışıklarında neşeyle dans ediyordu...

Yakınımdaki kaynaşma beni toprağa bakmaya zorlayınca, sert kayanın aşağılarına doğru biten çalılıklar bana tabiatın ateşli içini, kutsal âlemini belirtmişti. Bü-

tün bunları naslı da kalbime dolduruyordum! Dünyanın harikulâde varlıkları da, ruhumu harekete getiriyorlardı sanki...

Etrafımı muazzam dağlar sarmış, önümde uçurumlar açılmıştı... Irmaklar yataklarından fışkırmışlar, ormanlardan, dağlardan yankıları duyuluyordu... Bütün bu elle tutulamıyan kuvvetlerin toprağın derinliklerinde kaynaştıklarını fark ediyordum. Şimdi de toprağın üstünde, çeşitli yaratıkların kaynaştıklarını düşünmekteydim.

Bin türlü şekli vardı bu kaynaşmanın. İnsanlar da, ufacık evlerinde, kendilerini emniyette hissedip yuvalarını kuruyorlardı. Bütün dünyaya da düşüncelerine göre hükmetmeye kalkıyorlardı:

— "Zavallı budala!"

Her şeyi o kadar küçümseyen zavallı, buna sebep nedir, biliyor musun? Sen de küçücüksün de ondan... Kuş uçmaz, kervan geçmez dağların ayak basılmıyan yerlerinden okyanusların bilinmiyen derinliklerine kadar ebedî Yaradan'ın ruhu hissediliyor. Onu duyan, yaşayan ufacık toz zerresi bile sevinç duymakta. Nasıl da, vaktiyle, sonsuz denizin kıyısından üzerime doğru uçan geniş kenarlı kuşlara gıpta etmiştim! Nasıl bitmez-tükenmez köpüklü sulardan durmadan kabaran hayatın neşesini içime çekmeyi arzu ettim! Yalnızca kalbimde yaşamanın zevkini bir ân olsun tatmayı nasıl da istedim!

Kardeşim, o saatleri bile düşünmek beni sevince

boğuyor. Bu anlatılması zor duyguları hatırlamak, onları tekrar anlatmak için sarfettiğim gayret bile ruhumu yükseltiyor, bu ândaki durumun endişesini bir kat daha şiddetlendiriyor.

Ruhum sanki bir perdeyle örtülü, hayatın sonu olmayan sahnesi de, bu sefer, ilelebet açık duran mezarın çukurunu göstermekte... Sen diyebilirsin ki: "İşte, mademki geçebilir, mesele yok!" Ah! bir varlığın kuvveti o kadar ender devam edebiliyor ki! Sulara gömülüp, kayalara çarparak, paramparça oluveriyor, değil mi?

Seni de, yakınlarını da mahvetmeyecek bir ân var mıdır? Seni yıkıcı yapmayacak olan bir ân bulunmadığı gibi... En masum gezinti bile binlerce solucanın ölümüne sebep oluveriyor ya... Karıncaların binbir zorlukla yaptıkları yuvalarını adım atarken ezip yok edebiliyorsun.. O biçare küçük âlem de bir insanın istemeden basmasıyla bitivermeye mahkûm. Ha ender görülen dünya felâketleri, taş üstünde taş bırakmayan depremler, köyleri silip süpüren su basmaları, ha da karıncaların yuvalarının üstünde yürüyen bir insan...

Fakat dünyanın başına gelenler beni müteessir etmiyor. Asıl insanların karakterlerinde gizli olan yıkıcı kuvvet kalbimi burkuyor. Böylece, korku içinde sendeleyip duruyorum. Gökyüzü, toprak, etrafımdaki dalgalanan kuvvetler... Her şeyi yutmak isteyen, durmadan geviş getiren bir ejderden başka bir şey göremiyorum ben...

21 Ağustos

Sabaha kadar, rüyalarla, yorgun bırakan bir uykudan uyandıktan sonra, boşuna kollarımı uzattığımı fark ettim. Masum bir rüyanın tesiriyle aldanmıştım; uyanınca da boş yere yatakta onu aramakta olduğumu gördüm. Çayırda yanında oturuyormuşum, ellerini tutup, öpüyorum..

Uykunun yarı sersemliği arasında, ellerimle etrafımı yoklarken, iyice uyandım. Burkulan kalbimden gözyaşları boşanmaya başlıyor... Karanlık bir gelecek karşısında, tesellisiz kalmış, durmadan ağlıyorum.

22 Ağustos

Korkunç bir şey, Wilhelm... Çalışma gücüm kayboldu. Huzursuzluk, uyuşukluk içinde yaşıyorum.. Çalışamıyorum ki... Hiçbir şey yapmama imkân yok. Düşünme kabiliyetim kalmadığı gibi, kavrama hissim de kalmadı. Kitaplardan da tiksiniyorum.

Varlığımızı hissedemezsek hiçbir şeyi de hissedemiyoruz... Sana yemin ederim ki, bir işçi olmayı isterdim... Sabahleyin, kalkınca bir gayesi olan, bir ümitle yaşayabilen bir işçi.

Çoğu zaman dosyalar içinde kaybolan Albert'i kıskanıyorum. Onun yerinde olsam, çok mutlu hisseder-

dim kendimi. Birkaç defa aklımdan geçti. Sana yazıp da elçilikteki o göreve talip olayım dedim... Kabul edeceklerini söylüyordun. Bakanın beni sevdiğini sanıyorum. Bir işe sahip olmamı istediğini söylerdi hep.

Hani, bazı zaman bunu arzulamıyor değilim.. Ama, hemen aklıma at masalı geliveriyor: Bağımsızlığına kavuşabilmek için eyerini üstünden atan atın hikâyesi... Eyerin beni sıkacağından çekiniyorum. Ama, ne yapacağımı da bilemiyorum.

Aziz dostum, belki de, içinde bulunduğum yaşama şartlarının değişmesi, huzur vermeyen bir sabırsızlıkla, beni her yerde kovalayabilir.

28 Ağustos

Çok doğru! Hastalığım iyileşebilecek cinsten olsaydı, bu insanlar beni şifaya kavuştururlardı. Bugün benim doğum günüm...

Sabahın ilk saatlerinde, Albert'den bir küçük paket geldi. Açarken, gözüme ilk ilişen şey, Lotte'yi tanıdığım ilk akşam, üzerinde bulunan elbisenin süslerı soluk kurdeleler oldu. Onları bana vermesi için kaç kere rica etmiştim! Bir de, herbiri yirmi dört sayfalık küçük formalarda Homeros. Elimde koca ciltle gezintiye çıkmaktan hoşlanmadığım için, ondan bu küçük formaları istemiştim...

Görüyorsun ya, isteklerimi nasıl yerine getirmeye çalışıyorlar! Dostluk belirtisi olan bir sürü inceliği de benden esirgemiyorlar... Benim için bunlar, en kıymetli göz kamaştıran hediyelerden çok daha değerli. Oysa, verenin gururu, azameti o muhteşem hediyelerin bizi küçültmesine sebep olur.

Kurdele parçalarını defalarca dudaklarıma götürdüm. Her nefes alışımda, kısa süren, bir daha geri gelmesi mümkün olmayan mutlu günlerin hâtırasını yudum yudum içmekteyim.

Şikâyet ettiğim yok, Wilhelm. Hayatın çiçekleri yalandan ibaret. Arkalarından hiçbir iz bırakmadan, ne kadar çok kimse gelip gidiyor! Fakat ne kadarı meyva verebiliyor, ne kadarı ise hiç veremiyor? Meyva verenlerin kaçı ürünlerini olgunlaştırabiliyorlar? Oysa, olgun meyva yeteri derecede çok.. Biz, hakir görerek, tadına bakmadan bir yana bırakabiliyor muyuz bunları?

Allahaısmarladık! Ne harikulâde bir yaz mevsimi!.. Lotte'nin bahçesinde ağaçlara çıkıyor, sopa ile, ta tepelerdeki armutları koparmaya çalışıyorum. O da, ağacın dibinde durup, kopardıklarımı yakalamaya gayret ediyor.

30 Ağustos

Bedbaht adam!... Sen bir budalasın... Kendi ken-

dini aldatan bir budala! Yalan mı, kendi kendini aldatmıyor musun sanki? Bu çıldırtıcı, sonu olmayan sevginden ne bekliyorsun? Ne çıkabilir acaba?

Ondan başka taptığım bir şey yok... Hayal kuvvetimin tek konusu o... Çevremdeki her şeyi onun gözü ile görüyorum.

Lotte'den ayrılacağım âna kadar, bilemezsin, ne mutluyum. Ah Wilhelm!. bilsen, kalbim nasıl burcu burcu onun aşkı ile dolu!.

Yanında iki saat kalıp, onu gördükten, davranışlarının, sözlerinin ilâhî anlamının zevkini tattıktan sonra, tüm duyuglarım, sinirlerim gerilmiş olarak kalkıyorum. O zaman gözlerim kararmaya başlıyor. Konuşması kulağımdan uzaklaşıp, sözlerini belli-belirsiz duyuyorum, gırtlağım sıkılır gibi oluyor, duygularımın şiddetinden boğulacağım diye korkmaya başlıyorum. Havaya müthiş bir ihtiyaç hissedip fırlıyorum.

İşte o zaman, Wilhelm, dünyada mıyım, bilemiyorum. Üzüntüm dayanılmaz bir nokataya geliveriyor. Yalnız, bunun da zevkli bir tarafı var. Gülme, bak anlatayım:

Lotte, bazan, beni teselli edebilen gözyaşlarımı ellerinin üstüne dökmeme müsaade ediyor. Evet, ellerine kapanarak ağlıyorum, dostum. Ama, sonra da, orada duramayıp hemen uzaklaşıyorum. Tarlalarda dolaşmaya çıkıyorum.

Bir dağa tırmanıvermek benim için en büyük haz o ânda.. Yol açılmamış bir ormana dalıyor, her yanımı

parçalayan çalılıkların arasından kendime bir geçit arıyorum. Oramda-buramda yaralar açılıyor, sıyrıklar kanıyor. Dikenler etime battıkça ben gerçekten bir haz duyuyorum, inan bana... Ancak bu savaşmadan sonra birazcık kendime gelebiliyorum zaten...

Yorgunluğun, hararetin etkisiyle çok defa yolun kenarında uzanıp kalıyorum... Bazan da ay ışığında, sakin ormanın çarpılmış bir ağaç gövdesinde oturarak, yaralı tabanlarımı dinlendirmeye çalışıyorum. Çoğunlukla, karanlıkta uyuyakaldığımı da bilirim.

Ah! Wilhelm.. bir hücre.. kıldan yapılmış bir elbise... dikenli bir kemer... yaralarıma melhem olabilir belki... Ruhum garip bir şeylerin hasretini çekiyor.

Allahaısmarladık, sevgili dostum. Allahaısmarladık!.. Bu sefaletin sonu ancak mezarda bitebilecek!

3 Eylül

Artık buradan gideceğim, Wilhelm... Kararımın kesinleşmesine yardım ettiğin için sana teşekkür ederim..

İki haftadır, sevdiğim insandan ayrılmak düşüncesiyle pençeleşiyorum. Evet, buradan gitmem gerekiyor. Gitmeliyim buradan!... O, gene bir arkadaşının yanında, başka bir şehirde... Albert de.. Yo, hayır! ondan da bahsetmek gelmiyor içimden şu ân... Ben gitmeliyim, sevgili dostum. Gitmeliyim...

10 Eylül

Artık, her şeye göğüs gerecek, onu bir daha görmeyeceğim. Boynuna sarılıp, gözyaşları içinde, heyecanla, coşkunlukla, kalbimi taşıran duyguları belirtememek beni bitiriyor... Burada oturmuş, havasını teneffüs ederek, sakinleşmeye çalışıyorum ancak... Sabahı bekliyorum. Güneş doğarken gelecek atlar.

Lotte ise şimdi mışıl-mışıl uyuyor. Bir daha beni göremeyeceğinden haberi bile yok. Kendimi ondan koparıyorum. Çok kuvvetli davrandım, Wilhelm... İki saat karşı karşıya konuştuğumuz halde, niyetimden bahsetmemeyi başarabildim. Hem de ne konuşmaydı o!.

Albert, akşam yemeğinden sonra, Lotte ile bahçede oturacağımızı söylemişti. Büyük kestane ağaçlarının altında, balkonda şöyle durdum. O güzel yaylanın ötesinde, ağır ağır akan ırmağın üstünden batan güneşi son bir defa seyrettim. Lotte ile kaç defa, burada durup o harikulâde manzarayı beraber seyretmiştik! Şimdi ise... yalnızlığımı duymaya başlamıştım bile...

Çok sevdiğim ağaçlıklı yolda, bir aşağı bir yukarı dolaşıyorum. Henüz Lotte'yi tanımadan, gizli, çekici bir hava, çok zaman beni durduruvermişti buralarda. Tanıştığımız ilk günlerde de bu yerin yarattığı değişik yönlü eğilimleri keşfedip ne kadar sevinmiştik! Gerçekten de romantik tarafını meydana çıkardığım bir yerdi burası...

Önce, kestane ağaçlarının arasından, geniş bir manzara alabildiğine gözlerimizin önüne seriliyordu. Çok iyi hatırlıyorum, bu konuda sana kaç defa yazmıştım! Kayın ağaçlarıyla çevrili, korulukta sona eren yol gittikçe loşlaşıyordu. Bir hayli yürüdükten sonra, çevresi oldukça kapalı bir meydana geliniyor, orada manzaranın dehşetinden ürperiyor insan.. İlk defa bir öğleden sonrası, orayı gördüğüm zaman, esrarlı bir havanın beni iyice sardığını hissettimdi. Mutlulukla ıstırabı birleştiren bir hava...

Yarım saat kadar öylece kendimden geçmişim. Ayrılığımızı... yeniden buluşmanın tatlı sevincini, düşüne düşüne kendimi öylesine kaptırmıştım ki... Merdivende ayak sesleri işitince toparlandım. Hemen koşarak, Lotte'nin elini tutup öptüm. O ânda içimin ürperdiğini nasıl da duyuyordum!

Yukarıya çıktık, ay çalılıklı tepelerin ardından yükselmeye başlamıştı... Şundan-bundan konuşarak, küçük odanın önüne geldik. Galiba farkına bile varmamıştık.

Lotte içeriye girdi, oturdu, biz de Albert'le birer koltuğa yerleştik. Yalnız, huzursuzluğum yerimde durmama imkân vermiyordu ki...

Kalktım, Lotte'nin önünde durdum. Ona baktım, baktım... Sonra, bir aşağı, bir yukarı gezinerek, yeniden koltuğuma döndüm.

Korkulacak bir durumdu bu. Önümüzdeki balkonu nura boğan ay ışığı kayın ağacı ormanını ta öbür

ucuna kadar aydınlatıyordu. Manzaranın güzelliği göz almaktaydı. Gökyüzünün pırıltısına karşılık etrafımızı da alaca karanlık sarmıştı... Hiç sesimiz çıkmıyordu.

Neden sonra, Lotte: "Hiçbir zaman ay aydınlığı gecelerde, ölen yakınlarımı hatırlamadan edemem" dedi. "Bu pırıltılı ay bana ölümü, geleceğin karanlığını düşündürür... Belki yeniden dirileceğiz; ama, Werther, acaba gene birbirimizi bulabilecek miyiz? Gene karşılaşıp birbirimizi tanımamız mümkün mü?" Sonra durdu, o tatlı sesiyle: "Bu konuda sizin düşünceniz ne?" diye sordu.

Gözlerim dolu dolu olmuştu. Elimi uzattım:

— "Lotte" diye fısıldadım, "birbirimizi gene göreceğiz. Burada da, orada da göreceğiz."

Daha fazla bir şey söyleyemezdim. Bana bunları sormalı mıydı, Wilhelm?.. Kalbimi bu korkunç ayrılık paramparça ederken, beni daha fazla harap etmenin mânası var mıydı?

— "Acaba, bizi bırakıp giden sevdiklerimiz nasıl yaşadığımızı, kendilerini ne derin bir sevgiyle hatırladığımızı fark ediyorlar mı dersiniz?" diye sordu. "Sakin akşamüstleri, çocukları etrafıma topladığım ânlarda, hep annemi yanımda hissederim. Hasretle inen gözyaşları bakışlarımı buğulandırır, gökyüzünden bir ân için beni görüvermesini, kendisine verdiğim sözü tuttuğumu, yani kardeşlerime annelik ettiğimi hissetmesini ne kadar isterim! "Kıymetli anneciğim" diye içten bağıracak gibi olurum, "senin yerini tutamıyorsam be-

ni affet. Ama, elimden geleni yapıyorum. Bak gör.. Onları yediriyor, içiriyor, hepsinden önemlisi de, iyi bakıyorum. Hepsini çok sevdiğimi biliyorsun, değil mi?"

Boynunu büktü, yanaklarını ıslatan damlalara aldırmadan: "Beraberliğimizi görebilseydi kim bilir ne mutlu olurdu!" dedi. "Çocuklarının rahatını fark ediyordur herhalde."

İşte böyle konuştu, Wilhelm.. Kim konuşabilir böylesine?.. O tatlı yaratığın acaba kelimelerle anlatılması kabil mi?

Albert de nazik bir şekilde söze karışarak: "Sevgili Lotte" diye yalvardı, "bütün bunlar sizi ne kadar müteessir ediyor! Biliyorum, ruhunuz her zaman bu düşüncelerin esiri; buna rağmen, yalvarırım size... azıcık başka bir şeyler de hatırlamaya bakın..."

— "Ah! Albert, babam seyahatteyken, küçükleri yatmaya gönderince yuvarlak masanın etrafında oturduğumuz akşamları siz de unutamazsınız ki... Yanımda hep iyi bir kitap bulunurdu; ama, okumaya vakit mi olurdu ki... O harikulâde insanla konuşmak her şeyden daha üstün değil miydi? Ne güzeldi, ne tatlıydı, ne azimli, faal bir kadındı! Yatmadan önce, yatağımın başında diz çöküp, biraz anneme benzeyebilmek için gözyaşlarımla Tanrı'ya yalvarıyorum.."

Dayanamayıp: "Lotte!" diye haykırarak önüne atıldım. Ellerini yakalayıp gözyaşlarımla ıslattım. "Tan-

rı annenin de, senin de üzerinizden rahmetini, lütfunu esirgemiyor."

Genç kız ellerimi avuçlarında sıktı.

"Onu tanımış olsaydınız" dedi... "Sizin gibi bir kimse tarafından tanınmaya lâyık bir insandı..."

O ânda ölüyorum sandım, Wilhelm. Hayatımda hiçbir kimse böylesine iftiharla göğsümü kabartan sözler etmiş değildi

Lotte: "Böyle kıymetli bir insan, hayatının baharında ölüp gidiverdi" diyordu. "En küçük kardeşim daha altı aylık bile yoktu... Zavallı anneciğimin hastalığı uzun sürmedi. Çok sakindi.. Her şeyi önceden kabul etmiş gibiydi. Yalnız evlâtları için çok üzülüyordu. Hele en küçüğünü düşünerek derin bir acı çekmekteydi. Son ânında bana: "Hepsini yanıma getir" dedi.

"Küçüklerin hiçbir şeyden haberleri yoktu. Büyükler ise durumu kavrıyamıyorlardı. Bizi yatağının etrafına dizdirdi. Ellerini uzatıp dua ettikten sonra, teker teker hepimizi öptü. Sonra, çocukları odadan çıkarttırdı. "Sen bunlara annelik etmelisin" dedi. Elimi avucuna aldı. Söz verdim ona... Öylesine içten konuşmuştum ki, "Çok şey vadediyorsun, yavrum" dedi. "Bir anne kalbiyle, bir ana gözüyle küçüklerle meşgul olmak hiç kolay değil..." Minnet gözyaşları iniyordu yanaklarından. "Bu verdiğin sözün ne demek olduğunu hissedebiliyor musun?" dedi. "Babana, kardeşlerine karşı bir kadının sadakatini, itaatini esirgeme, çocuğum. Babanı da teselli etmesini bil.." Sonra, babamın nere-

de olduğunu sordu. Babam, acısını göstermemek için, evden çıkıp gitmişti. Biçare adam haraptı, tam mânasıyla...

"Albert de odadaydı. Ayak seslerini duymuş, onu çağırtmıştı. Bize çevrilmiş gözlerinde, teselli bulan huzurlu bir ifade vardı. Mutlu olacağımıza inanmıştı. Albert annemin boynuna atıldı: "Mutluyuz, mutlu olacağımıza eminim ben!" diye haykırdı... O sakin insan bile kendini kaybedivermişti o esnada. Ben ise kendimi hiç bilmiyordum."

Lotte, burada: "İşte, Werther" diye gözlerini bana doğru kaldırdı, "böyle bir insan ölmeye mahkûmdu. Bazan düşünüyorum da... dünyada en çok sevilen kimsenin götürülmesine engel olunamıyor, bunu kabul etmek zorundayız. Çocuklar kadar kesin düşünen var mıdır? Tevekkeli değil, durmadan, "karalar giyinmiş adamların annelerini alıp götürdüklerini" söyleyip duruyorlar!"

Lotte ayağa kalktı. Ben sersemliğimden sıyrılmıştım ama, bilemeyeceğin kadar da sarslmış olduğumu fark ediyordum.

Uzandım, sevdiğim insanın elini tuttum.

— "Artık gidelim" diyerek, elini çekmek istedi, ben daha sıkı tuttum.

— "Birbirimizi gene göreceğiz" dedim. "Gene buluşacağız. Hangi şartlar altında olursa olsun, karşılaşacağız, öyle değil mi? Şimdi gidiyorum." Büsbütün gi-

diyorum, demeye dilim varmıyordu... "Allahaısmarladık Lotte!... Allahaısmarladık... Gene görüşürüz..." dedim."

Lotte güldü:

— "Elbette, değil mi, yarın görüşeceğiz ya" dedi

Elini elimden çekerken, hiçbir şeyden haberi yoktu.

O sırada Albert de bize doğru geliyordu. İkisi birlikte ağaçlıklı yoldan yürümeye başladılar. Ben de arkalarından, ay ışıklarının uzattığı gölgelerine bakakaldım...

En sonunda, kendimi yere atıp kana kana ağlamaya koyuldum... Gene de dayanamayarak, gitgide yükselen yamaçlara doğru koştum. Artık pek seçilemeyen şeklini bir kere daha görmek istiyordum... Yüksek ıhlamur ağaçlarının yaprakları arasından, beyaz elbisesi ni fark edebildim ancak. Kollarımı uzattım, ner'deyse çağıracaktım onu... Fakat, bahçe kapısından içeriye girmişti bile..

İkinci Bölüm

20 Ekim 1771

DÜN buraya geldik. Elçi rahatsızmış, birkaç gün görünmeyecekmiş. Bu kadar kaba olmasa, iyi, kötü geçinebileceğiz ama, kader bana sıkıntılı günler yaşatmak istiyor. Her yönü ile bunu anlamak kabil Ne yapalım, azıcık cesur olmam gerekiyor.. Biraz kayıtsız olabilseydim, her şey halledilebilirdi...

Bu kelimeyi kalemimin ucunda görünce, gülmekten kendimi alamıyorum. Ah! biraz kılı kırk yarmasaydım, ben de dünyadaki mutlu insanlardan sayılamaz mıydım? Baksan-a, biraz cesaret, biraz bilgi eloğlunun huzur içinde yaşayıp hayatından memnun oluvermesini sağlıyor.

Ben kendi cesaretimden, gücümden şüphe mi ediyorum acaba? Tanrı'm, bütün bunları bahşeden sensin bana, keşke yarısını bahşetseydin de, yarısı kadar da kendime güvenmeyi, azla yetinmesini öğretseydin..

Sabır... Sabır! Her şey düzelecek, buna inan. İşte bak sana söylemekten kaçınmıyorum, aziz dostum.

Yerden göğe kadar haklısın sen... Her gün, ahalinin arasında dolaşıp, neler yaptıklarını gördükçe kendimi daha iyi bulmaya başladım. Elbette öyle!.. Çünkü her şeyi kendimizle, kendimizi de her şeyle ölçecek şekilde yaratılmışız... Mutluluğumuz da, bahtsızlığımız da değer verdiğimiz zenginliklere dayanıyor.

Yaradılışımız, kendimizi-beğenme gücümüz sayesinde, daha kuvvetlenip bir sürü eser meydana getiriyoruz. Ama, gene de kendimizi eserimizin aşağısında görmekten kurtulamıyoruz. Bizden başka her şey gözümüzde harikulâde. Çoğunlukla, eksiklerimizi hissedebiliriz; neyse ki aynı eksiklerin başkalarında da bulunduğunu görüp avunabiliriz de. Yalnız, kendi eksiklerimizi tamamlayacağımıza, başkalarına yardım için elimizde olanları vermekteyiz.

Çok defa, ülkümüz uğruna, çabamızla elde ettiğimizi bile feda etmekten çekinmiyoruz. Böylece, o kimse mutlu olabiliyor hiç değilse. Bizde mutluluğun zerresi bile kalmıyor, ama, kendi varlığımızı o mutlu kişide bulma umudu içindeyiz ya... Tersine, zaaflarımızla, boşuna zahmetlerle çabalamaya devam edeceğimize, sallana sallana rüzgâra göğüs gerip volta vurarak yürümekle, başkalarının yelkenle, küreklerle ilerlemesinden daha çok yol alabiliriz.

26 Kasım

Burada, kendimi gittikçe daha sıkıntı içinde hissediyorum. En iyisi, çok işi olmah adamın. Çeşitli insanlar, yepyeni yüzler ruhumda karmakarışıklıklar yaratıyor.

Baron C... yi tanıdım. Gün geçtikçe daha saygı duyuyorum ona karşı. Aklı başında bir insan. Hiç de soğuk davranışlı değil; pek çok şeyi de görmemezlikten gelebilecek kadar olgun.

Hassas bir kalbi var. Çevresine dostluk, sevgi saçmakta... Kendisine bir iş dilekçesi sunmuştum, o zaman ilgilendi benimle. Hemen anlaşıverdik.. Başkası ile konuşamayacağı şeyleri benimle tartışabileceğini anladı.

Bu adamın açık yürekliliğini ne kadar övsem azdır. Karşısındakine böylesine rahatlıkla açılabilen iyi bir kalbe rastlamak, gerçekten mutluluk sayılabilir.

24 Aralık

Elçiden hiç memnun değilim. Zaten böyle olacağını önceden de sezmiştim. Bu derece dakikası dakikasına hareket eden insan da az bulunur. Hiçbir zaman kendinden memnun olmadığı için başkasından memnun olmasına da imkân yok.

Ben rahat çalışırım, elim de çabuktur. İşimi bitir-

dikten sonra da o iş benim için bitmiştir, artık hiç ilgilenmem. Yalnız elçi, bitirdiğim bir yazıyı yeniden önüme koyup, "Güzel olmuş ama, bir kere daha okusanız iyi olacak. Her zaman daha güzel bir kelime, daha uygun bir sonuç bulunabilir" diyebilecek bir adam. Güya çok da titiz, *ve* kelimesi, en ufak bir dilbilgisi kuralı ihmal edilmeyecek. Bir cümlede kelimelerin sırasını değiştirmişsen, ifrit kesiliyor. Onun bildiklerinden fazlasını da ekleyecek olursan, anlamadığı için küplere biniyor. Böyle bir insanla çalışmak, gerçekten, acı...

Baron C...nin bana gösterdiği güven, ancak beni her türlü kötümserlikten koruyabiliyor. Geçenlerde tam bir içtenlikle: "Elçimizin aheste-aheste çalışmasından, hele kuruntulu olmasından hiç de memnun değilim. Kimi insan hem kendisinin, hem de karşısındakinin işlerini güçleştirmekten başka bir işe yaramıyor" diyordu ama, bu duruma boyun eğmekten başka çare olmadığını da imâ etmekten geri kalmadı. "Tıpkı bir dağı aşmak zorunda kalan bir adam gibi" diyordu. "Yolun üstünde dağ olmasaydı, yol rahat, kısa olurdu elbette ama, ne yazık ki dağ var önümüzde, öyleyse aşmamız gerekiyor."

Benim ihtiyar da, Baron'un beni kendisine tercih ettiğini hissedip sinirleniyor. Her fırsattan faydalanıp, Baron'un aleyhinde atıp tutuyor. Haliyle ben Baron'un tarafını tutunca da durum büsbütün çıkmaza girmekte...

Dün beni ner'deyse çıldırtacaktı.

— "Üstünkörü işlere gelince, kalemi rahatlıkla işlediği için, Baron tam gereken adam" diyordu. "Bilgiye gelince, noksanları pek çok... tıpkı edebiyatla şöylece meşgul olanlar gibi."

Sonra da öyle bir tavır takındı ki, sanki "Ne demek istediğimi anlarsınız ya!" der gibiydi.

Söz konusu olan bendim elbette. Bu sözler hiçbir etki yapmadı üzerimde, ne yalan söyleyeyim. Ancak, böyle davranan adamdan nefret edebilirdim, o kadar..

Başımı kaldırdım, oldukça sert bir şekilde: "Baron önünde saygıyla eğilinilecek bir kimsedir" dedim. "Hem karakteri, hem de bilgisi ile bu saygıya lâyıktır o... Şimdiye kadar bu derece ruh yüksekliğine sahip, sayısız konularda bilgisini genişletmiş bir insana rastlamadım. Hele hayatın her alanında böylesine çalışabilmişine hiç..." Daha ileri gitmemek için de çıkıp gittim oradan.

Bütün kabahat sizde, durmadan bana çalışmam gerektiğini söylüyordunuz işte... Patates yetiştirip pazarda satan, yerine tohum alan benden fazla çalışıyorsa, on yıl pranga mahkûmu olmaya razıyım...

Ya bu pırıl-pırıl sefalete ne dersiniz? Burada birbirleriyle temas ettikleri halde nefretle selâmlaşan halkın arasında duyulan iç sıkıntısı... Hepsinin gözünü bürümüş olan, mevki hırsı... Bir adım ileri atabilmek için ne de gayret sarfediyorlar, ne de dikkatle ilerleme-

ye uğraşıyorlar! Ne kadar adi, ne kadar acınacak ihtirasları var!

Meselâ, burada bir kadın var. Malikânesinden, asaletinden öyle bahsediyor ki, karşılaştığı yabancılar onu pek asil bir şey sanıyorlar. Bir avuç toprağını da kimbilir nasıl görüyorlardır? Ama, gerçeği anlayınca deli olduğuna da hükmedenler olabilir. Yalnız, asıl mesele, burada oturan basit bir kâtibin kızı olmasında. Bu derece kafasız, bu derece büyüklük hastası bir kadın daha bulunamaz yeryüzünde...

Azizim, her gün biraz daha gözüm açılıyor. İnsanları kendi açılarından ölçenleri de fark ediyorum, kalbim gittikçe coşuyor, kendimle meşgul olabilecek vakit de buluyorum. Neme gerek! herkes kendi yolunda yürüsün ama, beni de gideceğim yoldan alıkoymasınlar.

En çok sinirlendiğim de, orta halli kimselerin aralarındaki ilişkiler... Ben de herkes gibi mevki farkının elzem olduğunu bilenlerdenim. Bu durum da, lehime olmuyor değil. Yalnız, bu dünyada birazcık sevinç duymama, bir nebze mutluluk duymama da engel olmamalı bu hal.

Geçen gün gezerken Bn. von B... adında bir genç kızı tanıdım. Çok sevimli bir şey! Bu zorluklarla dolu çapraşık hayatta karakterinden bir şey kaybetmemiş.

Konuşunca, birbirimizden hoşlandık. Ayrılırken kendisini ziyaret etmek için müsaade istedim. O kadar

rahatlıkla razı oldu ki, görgü kurallarının gerektirdiği süreyi bile beklemedim, hemen evlerine gittim.

Halasının yanında oturuyor. Buralı değilmiş. Yaşlı kadının yüzü pek hoşuma gitmedi ama, gene de onunla meşgul oldum. Konuşurken hep halaya hitap ediyordum. Yarım saatte kadıncağızı kazanıvermiştim.

Sonradan yeğeninin anlattığına göre, sevgili hala, her şeyden yoksunmuş. Ne serveti varmış, ne de dedelerinin ruhundan başka dayanabileceği bir kimsesi. Bir sığınağı bile yokmuş artık... Tek eğlencesi, odasının penceresinden bakıp sokaktan geçenlerin başlarını seyretmekten ibaretmiş.

Halanın, gençliğinde, güzel bir kadın olduğu belliydi. Güzelliğiyle de pek çok gencin başını yakmıştı ya.. Olgunlaştığı çağda, yaşlı bir subayın karısı olmuştu. İhtiyar asker, ancak, kendisine iyi bakması, sözünü dinlemesi şartıyla evlenmeyi kabul edebilmişti. Kocası öldükten sonra, yapayalnız kalan kadıncağız, sevimli yeğenini yanına almış. Zaten bu kız da olmasaydı, kimse onun yüzüne bakmazdı besbelli.

8 Ocak 1772

Nasıl insanlar bunlar! Ömürleri boyunca, şatafattan, gösterişten başka bir şey düşünmemişler mi ne! Yıllar boyu, ziyafet sofrasında bir sandalye daha beriye oturabilmekten başka dertleri olmamış.

Yalnız, kendilerine başka meşguliyetler bulamadıkları da söylenilemez; tersine, çok çalışkan kimseler. Ama, terfi hoşnutsuzlukları önemli meseleleri geri plânda bırakmalarına sebep oluyor.

Geçen hafta kızak yarışı yapıldı. Haendel de aramızdaydı. Zevkimiz kaçıverdi elbette. Mevkiin hiç de bir önemi olmadığını görmeyen budalalar!.. Birinci yeri işgal eden nasıl olsa birinci rolü oynayamıyor ki... tıpkı bakanlar tarafından idare edilen krallar, sekreterleri tarafından idare edilen bakanlar gibi. Durum böyleyken, en yüksek mevkide filâncanın bulunduğunu düşünmenin âlemi var mı?

Başkalarını hesaba katmadan, tasarlananların gerçekleştirilmesinde kuvvetli, ihtiraslı davranabilmek için, iktidardan, hileden faydalanmak gerektiğine inandım artık.

20 Ocak

Size bu mektubu fırtınadan kaçarak sığındığım bir köylünün odasından yazmak zorundayım, sevgili Lotte. D... gibi ufacık bir yerde bana iyicene yabancı insanların arasında, kalbim size yazmama razı olamıyordu. Şimdi ise yalnızlık içinde, bu tenha yerde, karın, şiddetli rüzgârın pencereme hırsla çarptığı ânda, ilk düşüncem sizsiniz. İçeriye girer girmez, gözümün önüne gelen sizin varlığınız, size ait hâtıralar...

Ah, Lotte, ne kutsal bir varlıksınız! Ne sıcacıksınız siz!. Tanrı'm, gene de sizi gördüğüm için mutlu sayılabilirim...

Beni görecek olsanız, dalgınlığıma şaşarsınız. Duygularımın tükendiğini hissetmemeniz mümkün değil. Kalbimi dolduran hiçbir şey yok... Bir saatçik mutluluğa bile razıyım Hiçbir şey yok, hiçbir şey... Sanki içinden şaşırtıcı şeyler çıkacak bir kutunun önündeymişim gibi.

Küçücük insanlar... küçücük beygirler geçip gidiyor önümden. Kendi kendime, görüşümde aldanıp aldanmadığımı soruyorum. İşin garibi, bu küçücük şeyler beni de kendileriyle birlikte kukla gibi oynatıyorlar. Bazan elim yanımdakinin tahtadan yapılmış eline dokunuveriyor, o zaman nasıl ürperiyorum, nasıl korkarak geri çekiliyorum!

Akşamdan güneşin doğuşunu seyretmeye karar vermişken, sabah olunca yataktan bile çıkamıyorum. Gündüz, akşama ayın güzelliğinden faydalanabileceğimi düşünürken, karanlık basınca odamdan dışarı adımımı bile atacak güç bulamıyorum. Sabah neden yataktan kalkıyorum acaba? Gece neden yeniden yatağa girip uyuduğumu da bilemiyorum.

Hayatımı canlandıran mayanın kalmadığını duyuyorum. Geceyarılarına kadar beni mutlu kılan, uyanık tutan cazibeden eser yok. Beni uykumdan erkenden uyandıran o sevinci de kaybettim.

Burada tek bir kadına rastladım: Bayan von B...

Sizinle ölçülebilecek bir kimse olsaydı, size benzediğini söyleyebilirdim, sevgili Lotte. Şimdi "Ah! adamcağız, tutmuş bana iltifatlar yağdırmaya başlıyor!" dersiniz. Pek de yalan değil doğrusu.

Kaç zamandır ne kadar uslu bir hayatım var, bilseniz! Başka türlü olmasına da imkân yok ki... Bu halime rağmen sağa, sola bir sürü gülünç hikâyeler anlatıyorum.

Kadınlar benden daha iyi övmesini bilen bir erkeğe rastlamadıklarını söylüyorlar. Benim kadar kimse de iyi yalan söyleyemezmiş, onlara göre... Yalansız ben onlara ne atlatabilirim, nasıl iltifat edebilirim! Anlıyorsunuz beni, değil mi?...

Ha, sahi, Bayan von B...den bahsediyordum.. Evet, çok yüksek ruhlu bir insan. Mavi gözlerinin berrak bakışları da böyle olduğunu belirtiyor. Mevkiini âdeta bir yük gibi kabul etmiş; bir kere, arzularının hiçbir şekilde tatmin edildiği yok ki...

O da benim gibi kalabalığı sevmiyor. İnsanların arasından kurtulup saatlerce kırlardaki saf mutluluğu tadabilmeyi düşünüyoruz onunla.

Sizden ne çok bahsediyoruz! Size karşı ne kadar saygı duyuyor! Belki de ister, istemez bu zorunluluğu hissetmektedir. Bu da benim saçmalığım. Ne diye böyle bir duyguya kapılsın! Elbette kendi isteğiyle hoşlanacak sizden. Hakkınızda anlattığım her hikâyeyi öyle seve seve bir dinleyişi var ki, görülecek şey. Gerçekten sizi seviyor bu kadıncağız..

Ah! o ufak, samimî odada, ayaklarınızın dibinde oturabilseydim. Sevgili yavrular da etrafımızda dönüp dursalardı... Size göre fazla gürültü yaptıkları vakit "korkunç bir kurt masalı" ile yanıma çağırıp, uslu uslu oturmalarını sağlayabilseydim...

Karla örtülü yerleri parlatan güneş artık yavaş yavaş batmak üzere. Fırtına da uzaklaştı iyice.. Ben ise.. gene kafesime hapsetmeliyim kendimi...

Albert yanınızda mı? Yanınızdaysa, ne yapıyor?... Bu sorumu Tanrı affetsin!

8 Şubat

Sekiz günden beri, aynı şiddetli hava devam ediyor. Çok sıkılıyorum.

Burada bulunduğumdan beri, zamanımı mahveden, karartmadan geçen bir günüm olmadı. Yağmur yağınca, tipi bastırınca, etraf don tuttuktan sonra buzlar eriyince, kendi kendime: "Evde dışarıdakinden daha kötü olamaz ya" diyorum. Ya da, tersine...

Sabahleyin gökyüzü güneşin pırıltısı ile mavi mavi görününce daha da kötü oluyor. Haykırmamak, yardıma çağırmamak için kendimi zor tutuyorum. Bu yüzden karlı, fırtınalı havayı tercih ediyorum gene de...

Buradaki insanların birbirlerine yardım etmemesine imkân yok. Ellerinde fedakârlık yapabilecek her

türlü fırsat var. Tanrı onlardan ne adı esirgemiş, ne samimiyeti; ne huzuru, ne de sağlığı. Oysa, istediğin kadar iyi niyetle dinle onları, gene de budala, dar görüşlü olduklarını anlayıveriyorsun. Kafaca uyuşmama ihtimal veremiyorum. Kimi vakit, önlerinde diz çöküp, kalplerinde azıcık merhamet besleyebilmelerini, hırs içinde yaşamamalarını isteyeceğim geliyor.

17 Şubat

Korkarım ki, elçiyle pek uzun zaman bir arada kalamıyacağız. Adam son derece çekilmez oldu. Çalışma tarzı, işleri idare edişi öylesine gülünç ki, kendimi tutamayıp, karşılık veriyorum. Üstelik de sık sık kafama estiği gibi davranıyorum, bu da onun hiç hoşuna gitmiyor.

Birkaç zaman önce, beni bakana şikâyet etmiş, bakan da hafif bir ihtar vermek zorunda kaldı bana. Ama, ne de olsa bir ihtar ya! İstifamı vermek üzereydim, o ân bakandan özel bir mektup aldım. O yüksek, asil, makul ifadeye hayran kalarak, yazının önünde diz çöktüm. "Derin hassasiyetimi saygı ile karşılayıp, doğru fikirlerimin başkaları üzerindeki etkisini, işleri kavrayışımı gençlik cesaretine verip beni takdir ediyorsa da, yumuşak olmaya çalışıp bu yönümü yerinde kullanmam gerektiğini, ancak o vakit ortaya bir değer, bir güç çıkabileceğini" bildiriyordu.

Sekiz gün bu mektubun etkisi altında kaldım, kendimi gerçekten güçlü hissettim. Bakanın istediği gibi olmaya da karar verdim.

Ruh huzuru kadar harikulâde bir şey var mı, dostum! İnsanın kendi kendinden memnun olması da şart... Ama, mücevherler, kıymetli, güzel oldukları kadar da çabucak parçalanmasalardı..

20 Şubat

Allah sizden razı olsun, sevgililerim! Benden esirgediği iyi günlerin hepsini size versin.

Beni aldattığın için de, sana teşekkür ederim, Albert!.. Düğün gününün haberini bekliyordum. O gün Lotte'nin duvarda asılı karakalem portresini kaldırıp, daha başka kâğıtlarla birlikte gömecektim.

Şimdi artık karı-koca olmuşsunuz. Lotte'nin resmi de duvarda duruyor... duracak da. Neden olmasın? Biliyorum, ben de sizinle beraberim. Sana zarar vermeden Lotte'nin kalbinde ikinci yer benim, Albert. Orada kalmak istiyorum. Beni unutacak olursa, hırsımdan çatlayabilirim. Yüreğimde cehennem ateşi yanıyor!.. Allahaısmarladık, Albert! Allahaısmarladık, melekten farksız Lotte!

15 Mart

Beni buradan uzaklaştıracak kadar büyük bir sıkıntım oldu. Dişlerimi gıcırdatıyorum hâlâ... Böylesine rastlanamaz doğrusu. Düşüncelerime hiç uygun olmayan bir göreve katlanmam için beni zorlayan sizsiniz. Bu konuda da sizi suçluyorum. İşte şimdi tamam! Siz de memnun olun.

Sakın sen de "artık ifrata varan düşüncelerimin her şeyi mahvettiğini" söylemeye kalkma, rica ederim. Tarih vazarı gibi, her şeyi açıkça, tümü ile anlatacağım, bak dinle:

Baron C...nin beni sevdiği, ötekilerden ayrı tuttuğu herkesçe biliniyor. Sana da kaç kere tekrarlamadım mıydı? Dün kendisine yemeğe davetliydim. Meğerse, tam da kibar kişilerin geleceği akşama rastlamış bu davet. Bizim gibilerin o gibi kimselerle bir arada bulunmalarının zorluğu da hiç aklıma gelmemişti.

Yemekten sonra, büyük salona geçildi. Sağda, solda gezinerek Baron'la konuşurken, yanımıza Obrist B... de geldi. Misafirler de yavaş yavaş görünmeye başladılar. Bu konuda, diyorum ya, hiçbir fikrim yoktu.

Birdenbire, çok saygıdeğer Bayan S... sayın eşi ve kuluçkadan çıkıvermişe benzeyen kerimesi hanımla içeri girdiler. Kerime hanımın dümdüz göğsü tahtadan farksızdı. Yüksekten bakan o asil gözleriyle, burun deliklerini oynatmalarıyla yanımdan geçerken, beni yukardan aşağıya bir süzdüler.

Topyekûn hiçbirine dayanacak halim kalmamıştı. Baron'dan müsaade almak istiyordum ama, bu iğrenç gevezeliğin sona ermesini beklemek zorundaydım. Tam o sırada da benim Bayan B... içeri girmez mi? Onu her görüşümde yüreğim kabarıyor.

Hemen iliştiği sandalyenin arkasında durdum, konuşmaya başladık. Ancak, birkaç dakika sonra hiç de her zamanki gibi rahat olmadığını, üzerinde çekingen bir hal bulunduğunu sezdim.

"Yoksa o da mı ötekiler gibi?" diye düşünerek de üzüldüm.

Gitmeye kalktım ama, gene de kaldım. Onu kolayca mazur görüyor, zaten ötekilere benzeyebileceğine de inanamıyordum. Onun için, gitmeden önce tatlı bir sözünü işitmek istemiştim. N'aparsın!

Misafirler gelmekte devam ediyordu. Baron F... I. Franz'ın taç giyme töreninden kalma bütün resmî elbiseleriyle, burada *Von* lâkabıyla anılan saray müşaviri R... ile sağır eşini, kırk yıllık kıyafetini yeni moda paçavralarla yamayan J...yi de unutmamak gerek. Bu arada ben de birkaç tanıdıkla konuşuyordum. Hepsi de uzun konuşmaktan hoşlanmıyorlar, lâkırdıyı kısa kesmeye çalışıyorlardı.

Gözüm yalnızca Bayan B...yi görüyordu. Salonun öbür ucunda toplanmış hanımların, bir aralık kulak kulağa vererek fısıldaştıklarını fark edemedim. Sonra bu kulaktan kulağa konuşmalar erkeklere de geçti. Bayan von S...'nin Baron'la konuştuğunu da görmedim.

Bunları sonradan Bayan B... anlattı bana. Öyle ki, Baron yanıma gelip de beni pencerenin kenarına çekinceye kadar, hiçbir şeyden haberim yoktu.

— "Aramızdaki dostluğun ne kadar derin olduğunu biliyorsunuz" dedi Baron. "Fakat buradakiler sizi görmekten hiç memnun olmadılar."

— "Özür dilerim, efendim..." diye sözünü kestim. "Benim bunu düşünmem gerekirdi. Kusurumu bağışlayacağınıza eminim." Gülerek de ilâve ettim: "Daha önce size veda edecektim, ne yazık ki bir kötülük perisi gitmeme engel oldu.."

Baron'un önünde eğildim. Adam üzüntülüydü, derin bir hassasiyetle elimi sıktı. İşte bu hareketi çok şey ifade ediyordu.

O kibarlar topluluğunun yüksek görüşlü kişilerinden yavaşça uzaklaştım. Bir arabaya binerek M...ye geldim. Oradan güneşin batışını seyrettim. "Homeros'un harikulâde bir domuz çobanı tarafından evinde alıkonuluşunu" anlatan şarkıyı okumak istedim. Her şey mükemmeldi.

Gece hana döndüğümde, birkaç kişi oturmuş, zar atıyorlardı. Masa örtüsünü sıyırmışlar, bir köşede oyun oynamaktaydılar. Kapıdan içeri Adelin girdi. O dürüst insan, şapkasını yana fırlatarak karşıma geldi. Uzun uzun yüzüme baktı, baktı:

— "Senin canını sıkmışlar" dedi.

— "Benim mi?" diye sordum.

— "Baron misafirlerinin yanından kovmuş seni.."

— "Canları cehenneme!" dedim. "Daha iyi oldu. Ben de tertemiz havaya çıktım."

— "Böyle kabul edişin çok iyi... Yalnız, beni üzen nokta, olayı herkesin duymuş olması..."

Bu sözü işitince ben de sinirlenmeye başladım.

"Demek buraya gelen insanların hepsi beni o gözle görüyorlar" diye söylendim kendi kendime. Fena halde canım sıkıldı.

Girdiğim her yerde bana acıdıklarını anlıyorum. Beni kıskananlar da seviniyorlar elbet. Bunu da seziyorum.

"Bakın görün işte, fazla cesaret insanı nerelere kadar sürükler! Biraz bilgisine güvenip, her şeye karşı geleceğini sanan ne durumlara düşüyor!" diyorlarmış.

Bu köpeklerin gevezeliklerinde dahası da var. İnsanın ner'deyse bir bıçak alıp kalbini deşeceği geliyor. İstediğiniz kadar özgürlükten bahsedilsin, bu aşağılık mahlûkların ellerine fırsat geçer geçmez ne derece aleyhte bulunabileceklerini duymaya da tahammül edilmiyor... Gevezeliklerinin dayandığı bir nokta olmasa gene neyse ama...

16 Mart

Her yandan hücuma uğramaktayım. Bugün ağaçlıklı yolda Bayan B...ye rastladım. Kendisiyle konuş-

madan edemedim. Kalabalıktan uzaklaşır uzaklaşmaz, "geçen akşamki davranışın beni ne derece üzdüğünü" bildirmek istedim.

İçten gelen bir sesle: "Ah! Werther..." dedi. "Şaşkınlığımı böyle mi yorumlandırmalıydınız? Beni hiç mi tanımıyordunuz? Salona girer girmez, sizin yüzünüzden neler çektiğimi anlatamam. Zaten, neler olabileceğini önceden kestirmiştim.. Defalarca dilimin ucuna kadar geldi ama, size söyleyemedim.

"Bayan von S... ile Bayan von T... sizin bulunduğunuz bir yerde kalmaktansa kocalarını alıp hemen uzaklaşmayı tercih ediyorlardı. Baron'a gelince, hiçbiriyle arasının bozulmasına razı olamazdı... Şimdi de söylentiler artmaya başladı..."

— "Ne demek istiyorsunuz?" diye sözünü kestim.

Korkunu saklamaya çalışıyordum, ne yalan söyleyeyim. Çünkü Adelin'in bir gün önce söyledikleri kaynar su gibi damarlarıma yayılmıştı.

Tatlı yaratık, gözleri dolu dolu gene: "Bilseniz neler çektim!" dedi.

Kendimi tutmasam, ayaklarına kapanacaktım.

— "Lütfen biraz açıklar mısınız" dedim.

Gözyaşları yanaklarından aşağıya süzülüyordu. O ânda ne hale geldim! Mendiliyle gözlerini sildi, ağladığını saklamaya hiç lüzum görmüyordu.

— "Halamı tanıyorsunuz ya" dedi. "O da yanımızdaydı. Bilseniz bütün bunları nasıl karşıladı... Dün gece çok şeylere katlanmak zorunda kaldım diyorum

ya... Bugün de sizinle dostluğumuza dair, uzun bir vaaz dinledim. Hem de küçültmelerini, aşağılık bir hale getirmelerini dinlemek zorunda olduğum halde, savunmanızı da pek iyi yapamadım..."

Bu sözlerin herbiri yüreğime hançer gibi saplanıyordu. Bütün bunları benden saklamanın ne büyük bir iyilik, ne büyük bir acıma eseri olacağım aklına bile getiremiyordu. Durmadan anlatıyor, daha ne çok dedikodu yapılacağını, birçok kimsenin bu yüzden sevinip zaferini kutladığını belirtiyordu. Bütün bu sözleri onun ağzından, hem de gerçekten acı çektiğini hissederek dinlemek çok zordu...

Dalgın bir haldeydim. Hâlâ da kendime kızıyorum. Keşke başka birisi bana kusur bulsa, aleyhimde konuşsaydı. Ben de onun kalbine kılıcımı saplardım. Kan görecek olursam, belki iyileşebilirdim... ya da öyle sanıyorum.

Ah! yüzlerce defa elime bıçağı aldım... burkulan kalbime nefes aldırmak için. Safkan atlar, fazla yorgun oldukları, çok terledikleri zaman, damarlarını ısırıp kanatırlarmış, böylece, nefes alabilmek için kendi kendilerine yardım ederlermiş. Ben de çoğu zaman böyle yapmayı düşünüyorum... bir damarımı açıp ebediyen ferahlayayım diye...

24 Mart

İstifamı verdim!.. Kabul edileceğini umuyorum. Senden müsaade almadan, kendi başıma davrandığım için de beni affedeceğini umarım.

Oradan uzaklaşmam gerekiyordu. Kalabilmemi isterdin sanırım; kimbilir neler neler söyler, beni kandırmaya uğraşırdın. Bunu çok iyi biliyorum.

Anneme bu haberi yavaş yavaş bildirirsen beni çok memnun edersin. Kendime bile yardımı dokunamayan bir adamım ben; kendisine yardım edemiyorsam annem kusurumu bağışlasın.. Üzülecek besbelli. Belki de benim sandığımdan da fazla üzülebilir. Oğlunun elçi olma yoluna girmesini beklerken, birdenbire umutlarını yitirmesi çok acı elbet.

Ne yaparsan yap, gideceğim yerde kalabileceğim şartları sağlamaya çalış. Yeter, artık gidiyorum, işte... Nereye gittiğimi de bilmek istersen sana şu kadarını söyleyebilirim: Buradaki Prens benimle beraber olmaktan çok büyük bir zevk duyuyor. Niyetimi öğrenince beraber çiftliğine gitmemizi, ilkbaharı orada geçirmeyi teklif etti. Orada kendi halime yaşayabilirmişim. Bir noktaya kadar her konuda anlaşabiliyoruz. Bu yolculuğu kabul edip. Prens'le gideceğim galiba...

19 Nisan

Her iki mektubun için de teşekkür ederim. İsti-

fam kabul edildi. Cevabı alıncaya kadar da sana yazmadım.

Annemin bakana başvurup beni zor durumda bırakmasından korkuyorum. Neyse artık her şey halloldu. İstifam kabul edildi! Ne kadar güçlükle "evet" dediklerini de anlatmayı lüzumsuz buluyorum. Hele bakan bana neler yazdı bir bilsen! Bunları da öğrenince bir sürü sızlanmalar başlayabilir..

Veliaht 25 duka altını gönderdi.. Yazdığı yazı ise beni ağlattı. Böylece, annemden istediğim paranın gönderilmesine hiç lüzum kalmadı.

5 Mayıs

Yarın buradan gidiyorum. Doğum yerim buradan beş fersah uzakta. Orasını da göreceğim. Geçmişteki, hayalimde canlandırdığım, mutlu günleri anacağım böylece. Babamın ölümünden sonra, annemin, derin bir acı içinde, elimden tutup beni çıkardığı kapıdan da içeriye gireceğim. Allahaısmarladık, Wilhelm.

9 Mayıs

Doğduğum yeri coşkun duygular içinde gezdim. Bu bende beklenmedik duygular uyandırdı. S... şehri

ne bir çeyrek saat kala yoldaki ıhlamur ağacının altında arabayı durdurdum, indim. Arabacıya yoluna devam etmesini söyledim. Maksadım oraya kadar yaya giderek, herbir hâtırayı yeniden bir kere daha yaşamaktı. Çocukluğumda, gezintilerimin bir sınırı vardı: Koca gövdeli bir ıhlamur ağacı. Onun altına gelince gene durdum. Her şey ne kadar değişikti!

Tanımadığım o âleme ulaşmayı ne kadar istiyordum şu dakikada! Kalbime besin yerine geçecek çeşitli zevkler vereceğimi sandığım o âleme... Özlemle yanan içimi de orada tatmin edeceğimi umuyordum.

İşte, dostum, şimdi o uzaklardan dönüyorum. Ama, ne hayal kırıklıkları ile! Ne hazırlanıp da yerine getirilmemiş tasarılarla! Arzuladığım dağlar karşımda sıra sıra... Saatlerce burada oturup, ruhumun derinliğine dalarak, sislere bürünmüş ormanlara, yaylalara bakar, bu güzel manzara karşısında kendimden geçerdim. O zaman, eve dönmek sırası gelince, bilsen ne büyük üzüntüye kapılırdım! Şehre yaklaştıkça, eski, bahçeli evler sanki beni selâmlıyormuş gibi geldi bana... Yeni, biçimi değişmiş binalardan nefret ediyordum.

Büyük kapıdan girince gene kendimi eskisi gibi buluverdim. Azizim, teferruata girmeyeceğim. İstediği kadar bana çekici de gelse anlatınca alelâde oluverecek.

Eski evimizin hemen yanıbaşında bir pazar meydanı vardır. Orada oturmaya karar vermiştim. Çocukluğumuzda yaşlı, dürüst bir hatunun küçükleri içeriye

tıktığı okulun dersanesi, şimdi öteberi satılan bir dükkân haline getirilmiş. O delikte çektiğim ıstırabı, döktüğüm gözyaşını, korkumu hatırladım da...

Adım başında bir hâtıra ile karşılaşıyordum. Hacca giden bir insan bile, o kutsal yerlerde böylesine dinî hâtıralarla karşılaşamaz sanırım. Kalbinin ise bu kadar kutsal heyecanlara dolup taşması mümkün mü!

Bir şey daha: Irmak boyundan aşağıya doğru, bir çiftliğe kadar gittim. Bu da eskiden geçtiğim yollardan biriydi. Küçükken, taşları alıp suya fırlatmaya çalışırdım orada... Öylece durur, gözlerimi sulara diker, harikulâde önsezişimle de ırmağın yatağında akışını izlerdim. Geçtiği yerlerde karşılaştığı engelleri düşündükçe hayallere kapılma gücümün sınırlarını aşardım. Bunları öylesine canlı olarak gözlerimin önüne getiriyordum ki! Sular daha uzaklara akmalıydı... çok daha uzaklara... ta ki o görülmeyen yerlere bakmaktan yorulup kendimden geçeyim...

Atalarımız azla yetinebilen kimselermiş, azizim. Fakat, kimbilir ne kadar da mutlu olabilmişler, değil mi? Duyguları, şiirleri de ne çocuksuymuş! Ulysis uçsuz-bucaksız denizden, sonu olmıyan dünyadan ne kadar da insanca duygularla bahseder! Ben ne diye dünyanın yusyuvarlak olduğunu iddia edeceğim! Hem bu iddiamdan benim ne kazancım olacak! İnsanlar bir parça toprağa bağlılar. Bu da, tadını çıkarmak için. Altında dinlenmeyi belki de düşünmüyorlar pek. Altın-

dayken o kadar az toprağa ihtiyacı var ki zaten insanoğlunun...

Şimdi Prens'in av köşkünde bulunuyorum. Bu adamla yaşamak fevkalâde bir şey... Çok dürüst, sapsade bir yaradılışı var. Yalnız, etrafındakileri anlıyamıyorum, hepsi de o kadar garip ki... Belki "yüzsüz" diyemiyeceğim onlara ama, görünüşleri de hiç dürüst oldukları kanısını vermiyor. Bazan da onlara inanacağım tutuyor ama, gene de nafile; zorla değil ya! Güvenemiyeceğim onların hiçbirine.

Prens'in ancak duyduğu, okuyabildiği şeylerden bahsemesi beni üzüyor. Üstelik de çevresindekilerin görüşüne uyarak konuşuyor. Onlar ne söylerse hemen kabul ediyor.

Kalbimden çok, zekâmı, kabiliyetimi takdir etmekte. Oysa, bu kalp benim tek övündüğüm parçam. Tüm gücümün, mutluluğumun, meydana getirebildiğim eserlerin kaynağı kalbimden başka ne olabilir? Bildiklerimi herkes de bilir ama, kalbim yalnızca kendime ait.

25 Mayıs

Bir niyetim vardı. Gerçekleşinceye kadar sana bir şey söylememeye kararlıydım. Şimdi, artık olmıyacağı için, açıklıyayım: Savaşa katılacaktım. Bu heves

bende uzun zamandan beri kökleşmişti. İşte Prens'le buralara kadar gelmem de bunun içindi.

Bir gün beraber gezerken bu isteğimi açıkladım. Ne yaptı, etti, beni caydırdı... Söylediklerini dinlemeyecek olsaydım, isteğim geçici bir hevesten çok bir ihtiras halini alabilirdi de..

11 Haziran

Ne dersen de, daha fazla kalamayacağım! Burada ne işim var benim? Zaman çok uzun gelmeye başladı. Prens bana karşı fevkalâde iyi davranıyor ama, ben hayatımdan memnun değilim. Onunla ortak hiçbir yönümüz yok. Kavrayış kabiliyeti var belki, ama, basit düşünüşlü, düz görüşlü bir insan o. Çevresindekiler ise beni hiç oyalıyamıyor artık. Bir hafta daha burada kalabilirim belki. Sonra da gene serseri serseri dolaşmama başlayacağım.

Burada bulunduğum sürece yaptığım en iyi şey resimdi. Prens de sanatla meşgul olduğundan, yaptığım resimlerle de çok ilgilendi. Fakat n'olurdu o kendine has mendebur bilgisi adi terimlere dayanmasaydı! Ne zaman onu tabiat ve sanat dünyasında dolaştırmaya kalksam, hemen, "fevkalâde bir söz söylediğine inanarak" ezberlediği bir kelimeyle konuya dalıveriyor.

16 Haziran

Evet... Ben bir göçebeden başka bir şey değilim. Hedefsiz dolaşan bir insanım... Sizler sanki başka türlü müsünüz?

18 Haziran

Nereye mi gidecektim? Sana bunu bir sır olarak açıklayabilirim. Daha on beş gün burada kaldıktan sonra, deki dağ kuyularını gezmek istiyorum. Aslında ise bu bir bahane! Doğrusu, Lotte'ye yakın olmak isteği... Kalbimle alay ediyorum, gene de istediklerini, beni istelediğini yapıyorum...

29 Temmuz

Hayır!.. Her şey mükemmel, her şey. Yalnız... ben onun kocası olabilseydim... Beni yaratan Tanrı'm! beni bu mutluluğa ulaştırabilseydin, bütün ömrümü sana şükretmekle geçirirdim. Senden bir şey istemiyorum. Yerine getirilemeyecek istekler uğruna döktüğüm gözyaşlarını bağışla. Benim karımı... onu... dünyanın en sevimli mahlûkunu kollarımın arasına alabilseydim, güneşin altında...

Ürperiyorum, Wilhelm. Ah! Albert'in onun narin vücuduna sarıldığını düşündükçe... deli gibi oluyorum.

Bunu açıklamaya hakkım var mı? Neden olmasın, değil mi, Wilhelm?... Belki Lotte benimle daha mutlu olabilirdi. Albert o hassas kalbin duygularını tatmin edecek insan değil. Duygu eksikliği var onda.

Nasıl istersen öyle kabul et bu sözümü. Kalbi hiç de aynı sebeplerle çarpmıyor. Meselâ, dokunaklı bir kitap okurken, Lotte ile benim kalplerimiz aynı noktada aynı tarzda çarpar, her zaman. Üçüncü bir kişinin davranışlarına karşı hassasiyetimiz de eşittir.

Elbet Albert de karısını bütün kalbiyle seviyor. Bu duygunun da nelere hakkı yoktur, öyle değil mi?

Tahammül edilmez bir insan huzurumu kaçırıverdi. Gözyaşlarım kurudu, zihnim dağıldı. Allahaısmarladık, aziz dostum.

4 Ağustos

Bu yalnız bana mahsus bir şey değil. Her insanın umudu kırılır, beklediğini bulamaz, aldatılabilir.

Ihlamurun altındaki o iyi kadıncağızı görmeye gittim. Büyük oğlu koşarak beni karşıladı. Sevinçle haykırınca annesi de duydu geldi. Çok acı çekmişe benziyordu zavallıcık.

İlk sözü: "Hans öldü" demek oldu.

Hans oğullarının en küçüğüydü. Bir şey söyleyemedim.

— "Kocam İsviçre'den döndü ama, on para getiremedi" diyordu. "İyi kalpli insanlara rastlayamamış, yollarda dilenmek zorunda kalacakmış. Yolculuğunda hummaya tutulmuş..."

Susmaktan başka yapabileceğim bir şey yoktu. Çocuğa azıcık para verdim. Kadın da bana ısrarla birkaç elma hediye etti. Elmaları aldım, o hüzünlü yerden uzaklaştım.

21 Ağustos

Yok, benim durumum insanın ellerini evirip çevirmesine benzemiyor. Bazan, hayatın sevinçli bir ânı gözlerimi parlatır gibi oluyor. Fakat kendimi hayallere kaptırdığım zaman da, düşüncelerden kurtulamıyorum. Meselâ... "Ya Albert ölse... ne yapardım? Ya Lotte... O ne yapardı?" diye düşünüyorum. Sonra, beynimin isyan hazırlıklarını yatıştırmaya çalışıyorum... Ta ki beni uçurumlara kadar sürükleyip, sürükleyip de titreyerek gerileyinceye kadar.

Lotte'yi dansa götürmek için ilk defa geçtiğim yola gelmiştim. Büyük kapıdan dışarı çıkınca, ne kadar değişiklikler olduğunu fark ettim.

Artık her şey geçti, gitti! Eski dünyamdan bir iz bile yok. O zamanki duygularımın heyecanı hiç aynı değil. Ben şimdi, azametli bir prensin ruhuna benziyorum; özenle yaptırdığı, döşettiği şahane şatosunu, ölürken, sevgili oğluna teslim edip de, sonradan gelip ziyaret edince o yerlerin kül olduğunu görerek üzülen ruhuna.

3 Eylül

Kimi vakit isyan ediyorum... Lotte'yi öylesine içten sevdiğim, başka kimseyi gözüm görmediği, hiçbir kadına bakamadığım, hoşlanamadığım halde, onun başka bir kimseyi sevebilmesine isyan ediyorum. Nasıl sevebiliyor, sevme hakkını nasıl da kendinde görüyor, bunu anlıyamıyorum!

4 Eylül

İşte böyle... Tabiat nasıl sonbahara dönüyorsa, benim de içimde, çevremde sonbahar var. Yapraklarım sararıyor, etrafımdaki ağaçların yaprakları ise döküldüler bile.

Buraya geldiğim günlerde, sana bir çiftlik uşağından bahsetmiştim ya. Şimdi gene Wahlheim'da bu

genç adam hakkında bilgi edinmek istedim. İşinden kovulmuş, kimse de onu çalıştırmak istemiyormuş.

Dün bir başka köye gidiyordum, bu çocuğa rastladım. Konuştuk, bana hikâyesini anlattı. Bilsen nasıl üzüldüm! Sana da anlatınca, üzüntümün neden ileri geldiğini kolayca anlarsın. Ama, neye yarar!

Beni ürküten, kıran olayları neden kendime saklamıyorum acaba? Ne diye seni de üzeyim? Ne diye daima bana acıman, azarlayabilmen için fırsat vereyim sana? Bunun da böylece kaderime bağlı olduğunu kabul edelim...

Adam önce üzgün üzgün konuştu benimle, sorularıma da çekinerek karşılık verdi. Az sonra ise, birdenbire beni tanımış gibi açıldı. Daha doğrusu, kendini tanıyıvermişti sanki. Hatalarını birer birer saydı, ne kadar bedbaht olduğunu belirtti. Dostum, sana onun her kelimesini, tıkpı mahkeme huzurunda imişçesine, tekrarlayabilir miyim?

Yeniden hatırlamanın verdiği zevk ve mutlulukla, "çiftlik sahibesine karşı beslediği duygunun gün geçtikçe coştuğunu, en sonunda, ne yaptığını bilemez hale geldiğini" anlattı. Onun deyimi ile "nereye başvuracağını bilememiş"

— "Boğazıma sanki bir yumru tıkanmıştı" diyordu.

Yapmaması gereken şeyleri yapmış, emredilenleri ise yerine getirmeyi unutuyormuş.

— "Sanki kötü bir ruh ardımı bırakmıyor, beni kovalayıp duruyordu" diyordu.

Günün birinde, kadının yukarıda tavanarasında olduğunu bilerek, arkasından gittiği âna kadar bu böyle devam etmiş. Önce ricalar, yalvarmalar hiç fayda vermemiş. En sonunda zorla kadına sahip olmaya kalkmış. "Nasıl olduğunu" kendisi de bilemiyormuş.

— "Allah şahidim!" diyordu. "Ona karşı her zaman niyetim dürüst ve ciddiydi.."

Tek isteği kadınla evlenmek, hayatlarını birleştirmekmiş.

Epey bir süre konuşmuştu, birdenbire durakladı, tıpkı söylemek istediği bir şeyler olup da, çekingenliğinden, fazla ileri gitmeye cesaret edemeyen insanlar gibi.

Derken, gene kararlı kararlı, anlatmasına devam etti: Kadının ufak-tefek şakalara, hattâ okşamalara ses çıkarmadığını söylüyordu. Gene durdu.

— "Bunları kadını kötülemek için söylemiyorum ha" dedi. "Onu gene eskisi gibi seviyorum, takdir ediyorum. Zaten hiçbir şeyi de şimdiye kadar kimseye açıklamadım.. Tekrar ediyorum, bakın: Kadını kötülemek değil maksadım.."

Kaç kere aynı sözü tekrarladı. Hayır, kadını kötü bir açıdan görmelerine razı değildi. Bana anlatmaktan maksadı "kendisini yanlış anlamamam, acayip bir insan gibi görmememmiş"

Burada, aziz dostum, eski teraneyi gene yenileyim:

"Bu konuda ben de onunla beraberim." Adamın karşımda nasıl durduğunu, bilmem sana tarif edebilecek miyim? Her şeyi sana anlatabiliyor muyum ki, kederini paylaşmak zorunda olmamın sebebini hissedebilesin?

Bu kadarı yeter!... Madem beni de, kaderimi de biliyorsun, bütün bedbaht kimselere, hele bu bedbaht adama karşı neler duyabileceğimi de anlayabilirsin.

Yazdıklarımı okuyunca, hikâyemin sonunu anlatmamış olduğumu fark ettim. Yalnız, bunun sonucunu anlamak hiç de zor değil:

Kadın kendini kutarmaya çalışmış... Tam o sırada ağabey'si gelmiş. Ağebey'si, zaten uşaktan nefret ettiği için, onun evden çıkmasını istemekteymiş, çünkü kız kardeşi bir daha evlenecek olursa, mirası kendi çocuklarına kalmayacakmış. Dul yaşadığı sürede ise, çocuksuz olduğu için parasından ağabey'sinin çocukları faydalanacaklarmış...

Derhal bu hali fırsat bilip adamı sille - tokat dışarı atmış. O derece de gürültü yapmış, etrafı birbirine katmış ki, kadıncağız, zavallıyı yeni baştan içeriye almak istese bile artık alamazmış.

İster istemez, şimdi başka uşak tutmuş. Yeni gelenle de ağabey'si gırtlak gırtlağa gelmişler... söylentilere bakılacak olursa. Bu da kadınla evlenmek niyetindeymiş çünkü. Yalnız karşımdaki genç adam iyice kararlı olduğunu söylüyordu.

— "Böyle bir şeye asla razı olamam, o ancak benimle evlenbilir" diyordu.

Bu anlattıklarımda, ne mübalağa bulabilirsin, ne de hafifleştirilmiş taraflar.. Evet, belki çok zayıf anlattım, hattâ basma - kalıplaştırdığımı da söyleyebilirsin, çünkü durumu bizim kullandığımız kelimelerle belirttim; yani, bu sevgi, bu ihtiras, bu sadakat şairane bir buluş değil.

Aşk, görgüsüz, haşin, kaba dediğimiz insan sınıfı arasında da saflığını muhafaza ediyor, yaşıyor da... Biz ise yanlış terbiye verilmemiş görgülü kişileriz...

Bu hikâyeyi, huşu ile oku, sana yalvarırım. Bugün bunları yazarken çok sakinim. Galeyana gelmediğim için saçmalamıyorum; yani, her zamanki gibi... Bunu oku, aziz dostum. Bu hikâyenin ardında da ne gibi ilişkiler bulunduğunu anla. Evet, bana da aynı şeyler oldu, daha da olacak. Yalnız, ben o zavallının yarısı kadar bile metîn, kararlı değilim... Kendimi de onunla ölçmeye cesaret edemiyorum.

5 Eylül

Kadın, iş icabı köylerde bulunan kocasına bir pusula yazmıştı. "Sevgilim" diye başlıyordu bu yazı, "mümkün olduğu kadar çabuk dön. Seni sevinçle bekliyorum."

Eve gelen bir tanıdık, kadına kocasının, bazı sebeplerden dolayı, biraz gecikeceğini haber vermiş, pusula da masanın üstünde kalmıştı.

Akşam oraya gittiğimde gözüme ilişti. Okudum, gülümsedim.

— "Neden gülüyorsun?" diye sordu.

— "Hayal gücü Tanrı'nın insanlara en büyük hediyesidir" dedim. "Bir ân için, boş umutlara kapılmış, pusulanın bana yazıldığını sanmıştım da..."

Kâğıdı aldı yırttı. Canı sıkılmış gibiydi. Ben de, sustum.

6 Eylül

Lotte ile ilk defa dans ettiğim mavi frakı kaldırıp bir yana atacaktım. Yalnız, buna karar vermek oldukça zor oldu. Artık, son zamanlarda göze hiç de hoş görünmeyecek bir hale gelmişti. Eskisinin tıpkısını yaptırdım. Yakası, kol kapakları, sarı ceketi, pantolonu aynıydı. Yalnız, gene de aynı tesiri yapamayacak elbette. Bilemiyorum, belki zamanla hoşuma gider... alışırım, daha doğrusu.

12 Eylül

Lotte birkaç günlük kısa bir seyahata çıkmıştı. Al-

bert'i almaya gitti. Bugün odasında rastlayıverdim. Bana doğru gülerek gelince, sevinçle elini öptüm.

Aynanın üzerinde duran bir kanarya uçup geldi, omzuna kondu.

Lotte: "Yeni bir arkadaş" diyerek, eline konmasına yardım etti. "Küçüklerim için göndermişler. Çok sevimli bir şey!.. Bakın, ekmek verince kanatlarını çırpıp, yemi gagasıyla nasıl uslu uslu tutuyor! Beni de öpüyor, bakın hele!.."

Küçük hayvana nemli dudaklarını uzatınca, nasıl tatlı bir şekilde gagasını yapıştırıverdi! Sanki o güzel ağzın tadını çıkarmasını biliyordu.

— "Sizi de öpsün bir kere" diye hayvancağızı bana uzattı.

Bu sefer gaga onun dudaklarından benimkilere yollandı, bu temas bana çok derin bir zevk verdi.

— "Öpücüğü pek karşılıksız da değil" dedim. "Kendine yeni aramakta, bu boş okşamalardan tatmin olamayarak geri dönmekte, baksanız-a."

— "Yemini de ağzımdan yiyor" dedi.

Dudaklarıyla birkaç ekmek kırıntısı uzattı. Böylece, paylaşılan masum bir sevginin sevinci ne güzel beliriyordu!

Yüzümü öte yana çevirdim. Bunu yapmamalıydı... Bu kadar saflık, bu kadar derin mutlulukla benim hayal gücümü coşturmamalıydı... Hayata karşı ilgisizliğinden, uykuya yatmış kalbimi birden uyan-

dırması doğru değildi. Ama, neden olmasın?... Bana güveni var.. Onu nasıl sevdiğimi de biliyor...

15 Eylül

Dünya yüzündeki değerlere böylesine önem vermeyen insanları gördükçe adamın çıldıracağı geliyor... Rahibin evinin bahçesinde, Lotte ile altında oturduğumuz ceviz ağaçlarını hatırlıyorsun, değil mi?

Bu ağaçların kalbime nasıl neşe kattığını Tanrı biliyor ya... Bahçeye de ne kadar samimî, renkli bir hava vermekteydiler! Dallarının harikûlade uzanışı da güzel bir serinlik sağlıyordu etrafa. Yıllarca önce onları diken din adamlarının hâtıraları da bambaşka bir konu!...

Öğretmen büyükbabasından duyduğu bir adı bize defalarca tekrarlamıştı. Ben de ağacın altına oturdukça bu fevkalâde olduğuna inandığım adı kutsal bir varlık gibi anardım. Dün ağaçların kesildiğini söylediğimiz zaman öğretmenin gözleri de yaşla doldu. Evet, kesmişlerdi! Çıldıracağım, ilk darbeyi indiren köpeği bulsam öldürebilirim.

Bahçemde böyle ağaçlar olsa, birinin de yaşlanıp kuruduğunu görsem muhakkak yas tutardım, azizim. Bu da duygu meselesi elbette.. Bütün köy homurdanıyor bu işe. Umarım ki, papazın eşi de yaptığı bu fe-

nalığın cezasını ödeyecektir. Hiç değilse, tereyağı, yumurta gibi şeylerden sıkıntı çeker, hiç değilse kendisine karşı duyulan güvenden yoksun olur. Böylece, ne derece büyük yara açtığını hissedebilir.

İhtiyar öldükten sonra, yeni papazın karısı kestirmiş bu ağaçları. Zaten kupkuru, dünya işleriyle ilgilenmeyecek bir kadın. Hastalık falan gibi şeylerle de ilgisi yok. Hoş, onunla da kimsenin ilgilendiği yok ya... Hıristiyanlığı yeni usullerle düzenlemeye çalışan Lavater'in heyecanına omuz silkiyor. Dünyadan hiç bir zevk aldığını da sanmıyorum.

İşte, benim o güzelim ceviz ağaçlarımı kestiren böyle bir insan. Görüyorsun ya, bir türlü kendime gelemiyorum. Düşün bir kere, mesele ne, biliyor musun? Dökülen yapraklar hanımın bahçesini kirletiyormuş! Koca ağaçlar da gün ışığına engel oluyormuş... bir de, cevizler olduğu zaman, çocuklar, düşürüp yemek için taş attıkça sinirine dokunuyormuş...

Köydekilerin, hele yaşlı adamların o derece üzüldüklerini görünce sordum: "Niye böyle bir şeye razı oldunuz?" diye.

— "Köy muhtarı razı olduktan sonra, burada ne yapılabilirdi?" dediler.

Öyle bir şey anlattılar ki... Köy muhtarı ile papaz, karısının hayalleriyle karnı doyamayan papaz, orasını paylaşmayı düşünmüşler. Mesele meclise aksetmiş, oradan da "İçeriye buyrun!" demişler, çünkü kadının

ağaçların bulunduğu yer için eskiden beri gizli emelleri varmış. En fazla teklifte bulunana satmış işte.

Şimdi ağaçlar yerde yatıyorlar... Ah! bir prens olsaydım! Papazın karısını da, köy muhtarını da, meclisi de... ama, prens! Evet, prens olsaydım, memleketimdeki ağaçlardan bana neydi?

10 Ekim

Lotte'nin o kara gözlerini görmek bile benim için büyük bir haz. Yalnız, beni en çok üzen Albert'in pek mutlu görünmesi. Benim mutlu olacağımı sandığım kadar mutlu... Böyle sözlerden hoşlanmam ama, başka türlü de düşüncemi belirtemem ki... Çok, üzülüyorum...

Ossian (*), kalbimde, Homeros'un yerini değiştirdi. Bu harikulâde insanın beni ne gibi bir âleme sürüklediğini bilsen! Fundalıklarda, ortalık sisle kaplıyken, bulutların hafifçe örttüğü ay ışığına doğru atalarımızın ruhlarını götüren fırtınanın uğultuları arasında yürümek.. Ormandan, ırmağın gürültüsü geliyor. Cehennemdeki ruhların hafif sızlanmalarının bastırdığı, ormandan gelen şırıltılar.

Her yanı otlar bürümüş, yosun tutmuş bir me-

(*) III. Yüzyılda yaşamış bir İskoç saz şairidir, birçok destanlar ona mal edilir (A.K.)

zartaşında, ölen asil sevgilinin ardından kendinden geçercesine haykıran genç bir kızın acı şikâyetlerini işitiyorum...

Kurak topraklarda, durmadan, atalarının ayak izlerini ararken mezartaşlarına rastlayınca, inleyerek, gökyüzüne başını kaldırıp Akşam Yıldızına bakan Barden'i görüyordum... O yıldız ki, dalgalanıp akan denizde gizlenmeye çalışıyor, geçmiş zamanları kahramanın kalbinde canlandırıyordu... Işığı ile cesur insanların yollarını aydınlatıyordu. Ay aydınlığında zafer sevinciyle dönen gemilere yol gösteriyordu. Alnındaki derin keder çizgisini okuyabilseydim... Yüzüstü bırakılmış o yüce insan anıtının, bitkin, ezik, mezara doğru sendeleyerek yürüdüğünü görebilseydim... Kaybettiği sevgilinin tükenmiş varlığının gölgesinde, her defasında yeni acılar duyduğunu, sonra ezilerek soğuk toprağa bakıp haykırdığını duyabilseydim...

Güzellik çağımı bilen yolcu, buradan geçecek, "Nerede o şarkıcı Figal'ın fevkalâde oğlu?" diyecekti.

Ayakları kabrime basıyor
Dünyanın her yönünü gezerek
nafile yere beni ne sorup duruyor?

Ah! dostum, asil bir şövalyenin elinden kılıcını alıp, Prens'imi hayatın ağır ağır çektirdiği acılardan bir ân önce kurtaracağım, o kurtarılmış tanrıya da ruhumu göndereceğim.

19 Ekim

Ah! bu boşluk! Göğsümde hissettiğim bu boşluk.. Çoğu zaman bir defa, tek bir defa elini buraya bastırıversen, hemen boşluğu dolduracakmışsın gibi geliyor bana...

Evet, azizim, bir canlının varlığına pek değer verildiği yok.

Lotte'nin bir kız arkadaşı geldi. Ben de, bir kitap aramak üzere, yandaki odaya geçtim. Okuyamadığım için, elime kalem aldım, yazı yazacaktım. Kulağıma konuşmalar çarptı.

Birbirlerine ne saçma şeyler anlatıyorlardı! Biri hastaymış... öteki evlenmiş...

— "Kuru kuru öksürüyor, sanki yüz kemikleri fırlayacak zavallının! İkide birde kendinden geçiyor. Yaşayacağını pek sanmıyorum..." diyordu arkadaşı...

Lotte de: "N... de çok rahatsız" diyordu.

Öteki: "Evet, duyduğuma göre her yanı şişmiş.." derken ne kadar ilgisizdi, ne kadar konudan uzaktı!

Hayalimde, biçarelerin yataklarının başuçlarına gittim. Onları hayata nefretle sırt çevirmiş, karamsarlık kuyusunda gibi görüyordum.

Ne dersin, Wilhelm, bu hatunlar da, hastalardan "yabancı bir insanın ölümünden" söz edermişcesine konuşuyorlardı...

Etrafıma baktım.. Lotten'nin elbiseleri... Albert'in

yazıları... Alışık olduğum eşyalar... Mürekkep hokkası...

"Acaba, ben bu ev için ne ifade ediyorum?" diye düşündüm. "Her şey!" dedim. "Her şey! Dostların sana saygı gösteriyorlar, onlara sevinçler getiriyorsun, sen de onlarsız olamazsın, bu muhakkak. Buna rağmen, gidecek olsan, seni kaybetmekle meydana gelecek boşluğu ne kadar zaman hissedebilirler ki?... Ne kadar... Ah! İnsan öyle geçici bir varlık ki... Kıymetinden emin olduğu yerde bile, gerçekten etki yaptığını da bilse, gene, sevgililerinin hâtırasında, kalbinde sönüverecek.. kaybolacak.. hem de kısacık bir süre içinde...

27 Ekim

İnsanların birbirleri için ne kadar önemli olduklarını bilmek beni çıldırtıyor! Göğsümü parçalamak, beynimi yumruklamak geliyor içimden... Ah! Veremediğm sevgiyi, neşeyi, sıcaklığı, sevinci onlar bana hiç veremiyorlar.. Kalbim mutlulukla dolsa, taşsa da, karşımda buz gibi, ilgisiz duran insanı mutlu edemem...

27 Ekim (Akşam)

İçim o kadar dolu ki! Ona karşı beslediğim duygular her şeyi boğuyor. İçim çok dolu, ama, onsuz her şey bir hiç haline geliveriyor...

30 Ekim

Acaba... kaç kere boynuna sarılıp, öpmek isteğine kapılıp da kendimi tuttum? Karşısında, bu kadar sevilen, içten davranan bir insanı görüp de, ona yaklaşamamanın ne demek olduğunu yalnızca Tanrı bilir. Yaklaşmak insan için en tabiî bir eğilim. Çocuklar akıllarına gelen her şeyi ellerine almak istemezler mi? Ya ben... ya ben?

3 Kasım

Tanrı biliyor ya, çoğunlukla yatağa yattığım ân, bir daha uyanmamayı dileyorum. Ertesi sabah gözlerimi açınca da, güneşi görüyor, çok ıstırap çekiyorum.

Keyfimin yerinde olmamasına sebep, havanın bozukluğu, üçüncü bir kimse, istediklerimin yapılmaması gibi şeyler olsaydı, karamsarlığımın dayanılmaz

ağırlığı yarıya inebilirdi. Ne yazık ki, suç yalnız bende, bunu çok iyi hissediyorum.

Hayır, suç da denemez buna ya! Vaktiyle tüm mutluluğumun kaynağı bende olduğu gibi, şimdi de acılarımın kaynağı bende... Bu da yetmez mi? Önceleri kalbim, iyi duygularla dolup taşarken, her adımda cennette gibi gezerken, kalbi bütün dünyayı kucaklayıverecekmiş gibi kabaran gene ben değil miydim?

İşte bu kalp şimdi tükendi. Bu yüzden, artık harikulâdelikler beliremiyor önünde. Gözlerim kurudu... Gözyaşlarıyla yıkanamayan duygularım da, alnımı korku ile kırıştırıyor.

Çok ıstırap çekiyorum, çünkü hayatımın tek neşesi olan gücü kaybettim. Çevremde dünyalar yaratabildiğim kutsal, canlı gücü kaybettim... O yok artık!

Penceremden dışarıya bakıyorum: Uzaklardaki tepenin üstünden sisleri yırtan güneş yeşil çayırları aydınlatıyor, ağır ağır akan ırmak yaprakları dökülmüş ovanın arasından kıvrılarak bana doğru geliyor...

Bu harikulâde tabiat cilâlanmış bir tablo gibi önümde duruyor da, gözlerimi parlatan bu haz kalbimden beynime bir damla mutluluk bile tattıramıyor. Ben de, kurumuş bir çeşmeden, boşalmış bir kovadan farksızım.

Tanrı'ya karşı geliyorum... Kaç kere kendimi yerlere atıp, gözyaşlarımı akıtarak, Tanrı'ya yalvardım... tıpkı bir çiftçinin toprakları kupkuru oluverdiği vakit, "yağmur yağdırması" için yalvarması gibi.

Evet, hissediyorum, Tanrı bizim coşkun yalvarmalarımıza karşı ne yağmur yağdırır, ne de güneşi açtırır... Hâtırası bile bana acı veren zamanlar, neden bana o derece mutlu geliyordu? Çünkü sabırla şükranı biliyordum da ondan. Bana bahşettiği mutluluğu bütün kalbimle kabul ediyordum.

Aşırı gidiyormuşum, bu yüzden bana azıcık çattı. Ama bilsen ne tatlılıkla! Bazan bir kadehle yetinmek niyetindeyken, bütün bir şişe şarabı içiverdiğim için kızıyor...

— "Böyle yapmamalısınız" dedi. "Lotte'yi düşünün..."

— "Düşünmek mi?" dedim. "Bunu bana söylemeye lüzum var mı? Düşüneyim, düşünmiyeyim, daima kalbimdesiniz... Bugün arabadan indiğiniz yerde oturdum..."

Bu konuda daha ileri gitmemem için başka laflar karıştırdı. Bana olanlar oldu, Wilhelm... İstediği şekle girebilirim artık.

15 Kasım

Wilhelm, kalpten gelen ilgin, iyi niyetli öğütlerin için sana teşekkür ederim. Yalvarırım sana, için rahat etsin, bırak ben bütün bu işkencelere tahammül göstereyim. Bitkinliğime rağmen, dayanacak gücü daha buluyorum kendimde.

Bilirsin, dinime karşı saygım büyüktür. Kuvvetten düşenlere destek olur dinimiz... Mahvolmuşları canlandırır, burası muhakkak. Ama, herkes aynı olabilir mi?

Koca dünyayı gezip gördüğün zaman, binlercesinin dinden faydalanamadıklarını, hiçbir yardım görmediklerini anlarsın. Onlara öğüt verilmiş, vaaz edilmiş olsa da, olmasa da, hiçbir faydası görülmeyebiliyor... Peki, ya bana, bana neden yararlı olabilecekmiş? İsa Peygamber bile söylememiş mi "Tanrı'nın bahşettiği kimselerin her zaman çevremde olacağını biliyorum" diye? Ben İsa Peygamber'e teslim edilmemişsem, Tanrı beni yanında alıkoymak istememişse?

Kalbim de böyle olduğunu duyuruyor bana...

Rica ederim sözlerimi yanlış anlama.. Bu masum kelimelerden alaylı bir anlam çıkarmanın da lüzumu yok. Kalbimi olduğu gibi sana açıyorum, yoksa, susmayı tercih ederdim... tıpkı, başkaları benden çok daha az bildikleri meseleler hakkında söz ederlerken, hiç sesimi çıkarmadığım gibi.

Alna yazılı olanı çekmek, nasibini almak her insanın kaderi değil mi? Acı çektiğim halde, ne diye susacakmışım? Üstelik de, çok tatlı dakikalar geçirdiğimi belli edecekmişim! Ne diye varlığımın tam, olmakla olmamak arasında titrediği bir ânda, geçmişim yarının karanlık uçurumu üzerinde şimşek gibi parlarken, etrafımda her şey yok olup, dünya batarken, neden utanacakmışım? İyice içine çekilmiş, kendi

kendine yetinen bir mahlûkun boş yere kuvvetini canlandırmasına, dişlerini gıcırdatmasına benzemez mi bu? Ne lüzumu var! Uçurumun kenarına gelmiş... nasıl olsa, yuvarlanmasına engel olunamaz ki... Ey ulu Tanrı'm! beni neden bıraktın sen? Bu deyimi de mi kullanmaktan utanmalıydım? Tanrı'nın gözünden hiçbir şey kaçmaz, gökyüzünü de kumaş parçası gibi istediği şekle sokar. Onun karşısında, en sıkıntılı ânımda, çekingen mi olacağım?

21 Kasım

Beni de, kendisini de mahveden bir zehir hazırladığının farkında bile değil. Âdeta şehvetle, sunduğu kadehi dibine kadar içiyorum.

Çok defa bana nasıl da tatlı bakıyor! Çok zaman mı?... Hayır, her zaman denilemez; yalnız, arada sırada bana öylesine içten bakıyor ki, istemiyerek duygularımı açığa vuran bir sözü dinlerken, sabırlı davranmama acıması, yüzünde beliren tatlı ifade neye yarar acaba?

Dün ayrılırken, elini uzattı.

— "Allahaısmarladık, Werther'ciğim" dedi.

"Werther'ciğim" İlk defa olarak bana böyle hitap ediyordu. Bu kelime iliklerime kadar işledi. Yüzlerce defa kendi kendime tekrarladım bu sözü. Akşam

yatağa yatarken de yüksek sesle konuştuğumu fark ettim: "İyi geceler, Werther'ciğim..." diyordum kendi kendime. Sonra da halimle alay ettim.

22 Kasım

Dua da edemiyorum. "Onu bana ver, yarabbi!" diyemiyorum, çünkü zaten onun bana ait olduğuna inanıyorum... "Onu bana nasip et, yarabbi!" diye de dua edemiyorum, çünkü o bana değil, başkasına ait.

Istırabımla baş başa kalıp, yavan yavan nükteler yapıyorum. Kendimi bırakacak olsam, bir sürü karışıklıklar meydana gelecek...

24 Kasım

Ne kadar sabırlı olduğumu, nelere katlanabildiğimi pekâlâ hissediyor. Bugün öyle bir baktı ki bana, kalbime kadar işledi bu bakışlar...

Onu yalnız buldum. Hiç sesimi çıkarmadım. Döndü, bana baktı. O ân, artık ne güzelliğini görebildim, ne de ruhunun fevkalâdeliğini. Her şey gözümün önünden siliniverdi. Şahane bir bakışın etkisi altında başım dönüyordu. İçten gelen bir ilgi, tatlı bir acıma vardı sözlerinin içinde...

Neden ayaklarına kapanmıyordum?... Neden binlerce öpücük almak için boynuna atılamıyordum? İçimden geçenleri sezdi mi?...

Kurtuluşu piyanosuna koşmakta buldu. Tatlı sesiyle, yavaşça şarkı söylemeye başladı. Dudaklarının bu derece çekici olduğunu görmemiştim. Sanki içinin ateşi onları aralıyor, piyanodan çıkan güzel sesleri kendine çekiyordu... Sana bunu tarif edebilmeliydim...

Daha fazla dayanamadım. Eğildim... yemin ettim:

— "Bu dudakları hiçbir zaman öpmeyeceğim. O dudaklarda ancak gökyüzündeki melekler uçuşabilir..." dedim.

Ama, gene de onları öpme isteği beni bitiriyor. Görüyor musun, kalbimde bir ara duvarı gibi mutluluğun en yüksek mertebesi duruyor. Bir günahı affettirmeye çalışmak için mahvolmak günah mı?

26 Kasım

Bazan düşünüyorum da: "Kaderinin eşi yok" diyorum kendi kendime. "Başkalarını mutlu bilmekle yetineceksin."

Kimse bu derece azap çekmemiştir, Wilhelm. Yüzyıllar öncesine ait bir şairin eserlerini okudum, kendi kalbimi hissediyorum sandım o satırlarda. O

kadar çok sabırlı olmam gerekiyor ki... Acaba benden önce yaşamış insanlar çok mu sabırlıymışlar? Yoksa onlar da benim kadar biçare miydiler?

30 Kasım

Kendime gelmemeliyim. Aklım başıma gelmemeli... Nereye gidersem hayalle karşılaşıyorum. Bu da bugün beni çığırımdan çıkarıyor... Ah! kader!... Ah! insanlık!

Öğle vakti, su kıyısına gittim. Hiç iştahım yoktu, yemek yiyecek halde değildim. Akşamın soğuğu iyice kendini belli ediyordu. Dağın buzlu havasını hissederken, yağmur bulutlarının da yaylaya doğru çekilmekte olduklarını görüyordum.

Uzaktan doğru gelen bir insan karaltısı fark ettim. Kayaların arasında, ot arasa gerekti. Kendisine yaklaştıkça, eski yeşil bir ceket giymiş genç bir adam olduğunu gördüm.

Ayak sesimi duyunca, başını çevirdi. Ne kadar ilgi çekici bir yüzü vardı! Yalnız, yüzünden, derin bir üzüntü içinde olduğu da belliydi. Siyah saçlarını, iki topuz halinde, bükmüş, bükmüş, firketeyle tutturmuş, geri kalanları da, kalın bir örgü yapıp arkasına salıvermişti. Kıyafeti aşağı sınıftan olduğunu belli ediyordu.

Ne aradığını sordum.

Derin derin içini çekerek: "Çiçek arıyorum ama, bulamıyorum" dedi.

Gülümsedim.

— "Mevsimi değil ki" dedim.

Bana doğru yürüdü.

— "Bahçemde o kadar çiçek var ki!" dedi. "Güller, iki cins hanımeli... Bir cinsini babam vermişti. Tıpkı yabani ot gibi ürüyor. İki gündür de burada çiçek arıyorum; ama, bulamıyorum işte.. Evde her zaman sarı, mavi, kırmızı çiçek bulunur.. Kantoron çiçeği de çok güzeldir... Hiçbirini bulamıyorum ki.."

Bana dehşet vermeye başlamıştı. Dolambaçlı yollarla sorup anlamak istedim.

— "Çiçeklerle ne yapmak istiyorsun?"

Yüzünü harikulâde bir gülümseme buruşturdu; kıvrantılı bir gülümsemeydi bu...

Parmağını ağzına götürerek: "Beni ele vermezseniz söyleyeyim" dedi. "Sevgilime bir demet çiçek vaadetmiştim..."

— "O! fevkalâde!" dedim.

— "Onun pek çok şeyleri var... Kendisi zengin..."

— "Demek, gene de sizin çiçeklerinizden hoşlanıyor?"

— "Evet. Elmasları var, tacı var."

— "Adı nedir?" diye sordum.

O başka şey anlattı:

— "Özel idareler bana para verecek olsalardı, bambaşka bir insan olurdum ben.. Evet, vaktiyle her şeyi yolunda giden birisiyken şimdi mahvolmuş durumdayım... Şimdi ise..."

Gökyüzüne yaşlı gözlerle bakışında her şeyi okumak mümkündü.

— "Vaktiyle mutlu muydunuz?" diye sordum.

— "Evet... gene o günlerdeki gibi olmayı isterdim. Öyle huzur içinde, rahat... neşeliydim ki... tıpkı su içinde bir balık gibi."

O sırada yolu tırmanan bir yaşlı kadın durdu:

— "Heinrich..." diye seslendi. "Heinrich, nerelerdesin? Her yerde aradık seni... Yemeğe gelsen-e..."

Kadına yaklaşarak: "Oğlunuz mu?" diye sordum.

— "Evet, zavallı yavrum... N'aparsınız, Tanrı beni böyle bir acıya lâyık gördü."

— "Ne zamandan beri bu durumda?"

— "Altı aydan beri?"

— "Hep böyle sakin mi?"

— "Önceleri bir çılgın gibiydi. Tımarhanede zincirlere bağladılar. Şimdi kimselere bir kötülüğü dokunmuyor yavrucuğumun. Yalnız krallarla, imparatorlarla meşgul... Çok sakin, çok iyi bir insandı zavallıcık. Bana bakıyordu... Güzel yazısı vardı. Birdenbire bir durgunluk çöktü üzerine. Hummaya yakalandı, iyileştikten sonra da çıldırdı. İşte, şimdi böyle gör-

düğünüz gibi. Ah! efendim, size anlatmaya kalksam!."

Ah! efendim, size anlatmaya kalksam!."

Kadının laf yağmurunu bir soru ile durdurdum:

— "Çok mutlu yaşadığı bir devirden böbürlene böbürlene bahsediyor. Acaba bu mutlu devri ne zamana rastlıyor?"

Kadın: "Budala çocuk!" diye haykırdı, yüzünde acıyan bir gülümseme dolaşıyordu. "Oradayken hiçbir şeyden haberi yoktu, kendini bilmezdi bile..."

Bu sözler üzerine bana yıldırım çarpmış gibi oldu. Kadının avcuna para sıkıştırarak oradan ayrıldım.

Şehre doğru yürürken kendi kendime: "Mutlu olduğu zamanlar..." diyordum.. İnsanların kaderi bu mu? Akılları başlarındayken mutlu olamayıp, ancak akıllarını kaybettikten sonra mı mutlu olabiliyor şu insanlar, hey Tanrı'm!"

Biçare adam! Senin bozulan dimağını, duygularının karmakarışıklığını nasıl hasetle anıyorum, bilsen! Kraliçene çiçek toplamak için umutla yola çıkabiliyorsun... Bulamayınca da yasını tutuyorsun. Şimdi kış olduğu için çiçek bulamayışını kavrayamazsın sen.

Ya ben? Ne kadar umutsuzlukla yola çıkıp, başıboş yürüyorum, sonunda, gittiğim gibi geri gelmek üzere. "Özel idareler" sana para verecek olsalar, kimbilir nasıl bir insan olurdun, değil mi, sana göre? Mutlu insan! Mutlu olmayışına dünyaya ait bir noksanlığı

sebep görüyor!... Parçalanmış kalbinde, dengesi bozulmuş beyninde bedbahtlığın yeri kalmadığını hissetmiyorsun; hissedemiyorsun ki... Buna karşılık, dünyanın bütün kralları bir araya gelse hiçbir şekilde yardım edemezler.

Yaşadığı sürece, daha da acı çekmesine yardım edecek olan uzak şifa kaynaklarına kadar giden bir hasta ile alay mı etmeli? Umutsuz bir halde ölse daha mı iyi?

Vicdan azabından kurtulmak için, mengene gibi sıkışan kalbini methedip yöklere mi çıkarmalı? Ruhunun ıstıraplarından kurtulmak için, kutsal kabri mi ziyaret etmeli? Muazzap bir ruh, bilinmedik yollarda attığı her adımla, ürkek benliğine bir melhem sürer gibi olur. Yolculuğun uzadığı her geçen gün, kalbindeki sıkıntıyı biraz daha hafifletir.

Siz buna delilik mi dersiniz... rahatça oturup, sağı solu düşünmeden laf esnaflığı yapan sizler? Delilik mi?

Tanrı'm, sen ki insanları fakir yaratmışsın, sana karşı olan güvenlerini kaybetsinler, ellerindeki azıcık bir şeylerini de çalsınlar diye mi onlara hemcinsler yolladın? Çünkü, iyileşmeye yüz tutan bir bitki kökünün yeni filizler sürdüreceğine inanmak, üzüm kütüklerinden akan damlalar... bütün bunlar sana karşı güvenden ileri gelmiyor mu?

Tanrı'm... bütün kalbimi varlığı ile dolduran, şimdi ise benden yüz çeviren Tanrı'm... artık beni

yanına çağır... Daha fazla susma... senin susman benim susamış kalbime yardım edemez.. Bir baba, beklenmedik bir zamanda oğlu dönüp de gelir boynuna atılırsa ona kızmamalı.

— "Babacığım, ben geldim, bana darılma, senin istediğini yerine getirebilmek için, orada burada dolaşmaktansa, yanına dönmeyi tercih ettim. Dünyanın her köşesi aynı... yorgunluk, çalışmak, para kazanmak, neşeli olmak" dese. "Fakat bunlardan bana ne, ben yalnız senin yanında rahatı buluyorum... Ancak senin gözlerinin önünde acı çekip, zevki tatmak istiyorum.."

Tanrım, sana bunları söyleyen evlâdını kovar mısın?

1 Aralık

Wilhelm, o bahsettiğim adam yok mu, hani bahtiyar, mutlu dediğim genç adam? Meğer Lotte'nin babasının kâtibi değil miymiş! Genç kadına karşı duyup da saklamak zorunda kaldığı derin aşkı meydana çıkınca işinden kovulmuş.. O zavallı da çıldırıvermiş... İşte bu kupkuru kelimelerle anlatılan hikâyenin beni ne derece içlendirdiğini ancak sen anlıyabilirsin...

Albert biçarenin hikâyesini bana öylesine sakin, ilgisiz bir tavırla anlattı ki... Belki sen de aynı sükûnetle okuyacaksındır.. Ama, ben?

4 Aralık

Gördün mü, ben artık mahvoldum. Daha fazla dayanamayacağım. Bugün yanında oturuyordum. O da piyano çalıyordu. Çeşitli melodiler arasında gezinirken, yüzünü görmeliydin.

Küçük kız kardeşi, dizlerimde oturmuş, bebeğini süslüyordu. Gözlerime yaşlar dolmuştu. Görmemesi için başımı eğince, nikâh yüzüğü gözüme ilişti. Gözyaşlarım büsbütün coşarak inmeye başladı.

Birdenbire, o ulvî parçaya geçmez mi... O ânda kalbim teselli buldu. Geçmişin hâtıraları... Bu parçayı dinlediğim zamanlar.. araya giren üzücü günler... sonsuz umutlar birden kalbimi bürüdü...

Odada bir aşağı, bir yukarı dolaşmaya başladım... Sanki, kalbimi bir el sıkıyordu. Sonra, ona doğru hızla yürüdüm.

— "Allah rızası için yetişir artık... Yetişir!" diye bağırdım.

Durdu, gözlerini bana dikti. İçime işleyen bir sesle: "Werther" dedi "Werther! Siz hastasınız. Sevdiğiniz her şeyden tiksiniyorsunuz âdeta... Artık gidin!" Sonra sesini biraz yumuşatmaya çalışarak: "Rica ederim sakin olun!" dedi.

Ondan uzaklaştım.. Ey Tanrı'm... neler çektiğimi görüyorsun. Buna bir son ver artık...

6 Aralık

Varlığı nasıl da benim ardım sıra geliyor!. Uyanıkken, hayallerim ruhumu dolduruyor. Gözlerimi kapayınca, başımın içinde, her yerde kara gözlerini görüyorum.

Bunu sana kolay kolay anlatamam. Gözlerimi kapayınca da gene o kapkara şeyler... bir deniz gibi, bir uçurum gibi... önümdeler... içimdeler.. Beynimi dolduruyorlar iyice.

İnsan nedir? Yüceltilmeye değer yarı tanrı... Tam muhtaç olduğu zaman güçten yoksun kalmıyor mu... neşeden coştuğu, ya da kedere boğulduğu vakit, uzun zaman aynı kalmadığı gibi. Çünkü sonsuzlukta kaybolmak özlemiyle tutuşurken gene bilincini buluyor da ondan...

Üçüncü Bölüm

I

DOSTUM Werther'in dikkatle üzerinde durulmaya değer son günlerine dair, kendi el yazısıyla yazılmış belgeler bulunmasını ne kadar isterdim! Böyle bir şey bulunsaydı, o olayları nakletmek için, böylece, mektuplarını yarıda bırakmak zorunda kalmazdım.

Hikâyesini bilenlerin ağzından dinleyip, olayları bir araya getirmeyi kendime bir borç bildim. Ufaktefek ayrıntılara kadar, hemen her anlatılan birbirinin aynıydı. Yalnız, birlikte yaşadığı kimselerin anlayışlarına göre değiştiği için, düşünceleri de çeşitli yorumlara yol açmıştı.

Bu durumda, bize düşen de, ancak büyük bir gayret sarf ederek öğrendiklerimizi en doğru şekliyle anlatmak, ölenin bıraktığı mektupları olduğu gibi yayımlamak, bulduğumuz en ufak pusulaya bile yeteri kadar önem vermektir.

Elbet bir meselenin gerçek nedenlerini bilmek, herhangi bir davranışın sırrını çözmek çok zor. Ama, o insan da alelâde bir kimse değilse, bu büsbütün zorlaşıyor.

II

CESARETSİZLİK, isteksizlik Werther'in ruhunda kökler salmış, yavaş yavaş tüm benliğini ele geçirmişti. Ruhunun dengesi iyicene bozulmuştu, içindeki ateş, ihtiras, gücünü yitirirken, kafasını da karmakarışık eden tepkiler meydana getiriyordu. Bütün bunların sonucu da bitkinlik yaratmaktaydı.

Werther bu durumdan şimdiye kadar çektiği bütün acılardan fazla korkarak, kurtulma çabasındaydı. Kalbindeki korku ruhunu etkiliyor, neşesini, zekâsını, benliğini kemirerek, toplumda üzgün bir kimse olarak tanınmasını sağlıyordu.

Werther gittikçe bedbaht olmaktaydı. Bedbahtlığının içinde de haksız davranıyordu. Albert'in arkadaşlarına göre, Werther çok temiz, sakin bir insandı ama, uzun süre özlediği bir mutluluğa uzaktan katıldığını, ileride bu mutluluğu korumak için ihtiyacı ola-

cak gücünü tükettiğini görmemek elde değildi. Akşamları ıstırabın en son noktası gelir, sevdiği insanı görememek onu acı ile kıvrandırırdı.

Gene bu arkadaşlara göre, Albert hiçbir zaman, hiçbir şekilde değişmemişti. Werther'in başlangıçta tanıdığı, değer verip sevdiği kimseydi. Lotte'yi her şeyden üstün tutuyordu; karısıyla göğsü kabarıyordu. Öyle ki, herkesin de aynı şekilde, Lotte'yi harikulade bir yaratık olarak tanınmasını istemekteydi.

Albert Werther'e acımakla beraber, her türlü şüpheyi davet etmemeye de çalışıyordu elbette. Kıymetli eşini, en masum bir şekilde âşık olduğunu da bilse, Werther'le paylaşmak istememesine kim gücenebilirdi ki?

"Duyduğumuza göre, Albert Werther'i karısının odasında görünce hemen oradan çıkar gidermiş. Yalnız, bunun nedeni ne kin, ne de nefretmiş. Kendisinin bulunduğu yerde rahatsızlık hissetmesini istemezmiş de ondan."

Lotte'nin babası hastalanmıştı. Evden çıkamadığı için kızına arbasını göndermiş. O da hemen babasının yanına koşmuş. Güzel bir kış günü... İlk kar şiddetlice yağmış, ortalığı adamakıllı örtmüş.

Ertesi sabah, Werther de, genç kadının babasını görmeye evine gitti. Albert, karısını almak için gitmeye vakit bulamazsa, Lotte'yi eve Werther getirecekti.

Açık hava bile Werther'in içinin karanlığını gide-

remiyordu. Ruhu sanki bir baskı altındaydı. Anlaşılan, üzücü hayaller aklına yerleştiği için, zihnindeki acı düşünceler birbirini kovalıyordu.

İçinden hep kendi kendisiyle çarpıştığından, başka kimselerin durumu da ona karışık, düşündürücü gibi geliyordu. Kafasının içinde yarattığı birtakım şeylere inanıyor, Albert'le karısının arasının da kendi yüzünden bozulduğunu sanıyor, bu yüzden kendini suçluyordu.

Sevdiği kadının üzülebileceğini düşünerek, kocaya karşı da, gizlice bir hoşnutsuzluk duymaktaydı elbette.

Yolda giderken zihni gene bu noktaya takıldı.

Dişlerini gıcırdata gıcırdata: "Evet, evet..." diyordu. "İşte içten, dostane, şefkatli, her şeyi paylaşıyormuş gibi görünen iki insan... Sakin, sonsuz sadakat havası içinde. Sadakat!.. Sadakat duymak, ilgisizlik demekse...

"En önemsiz iş, nasıl oluyor da, onu kıymetli, sadık karısından uzaklaştırıveriyor? Mutluluğunun kıymetini takdir edemiyor mu bu adam? Lâyık olduğu gibi Lotte'ye saygı duyuyor mu? Ama, ona sahip... işte, pekâlâ, ona sahip!.. Başka şeyleri bildiğim gibi bunu da biliyorum...

"Bu düşünceye alıştım sanıyordum. Oysa, bu beni çıldırtacak, öldürecek... Yoksa, bana karşı beslediği dostluk sevdiğim kadını zor durumda mı bıraktı? Benim Lotte'ye bağlılığımı Albert haklarına tecavüz ola-

rak mı görüyor? Genç kadına gösterdiğim saygılı ilgiyi, sessiz bir sitem mi sanıyor? Yanlarında bulunmamın Albert'i hiç de memnun etmediğini görüyorum, seziyorum... Uzaklaşmamı istediği belli, varlığım ona ağır geliyor.."

Werther arada-bir adımlarını sıklaştırıyor, arada-bir duraklıyordu; çok defa da geri dönmek istiyordu ama, her şeye rağmen gene de ilerlemekteydi. Bu düşünceler içinde, kendi kendine konuşarak av köşküne yaklaştı.

Kapıdan girince, yaşlı adamı, sonra kızı Lotte'yi sordu. Evde bir telâş olduğu göze çarpıyordu. Büyük oğlan, Wahlheim'da bir facia olduğunu haber verdi: Bir çiftçiyi öldürmüşlerdi.

Ne garip! Bu havadis genç adamı pek o kadar etkilememişti.

Odaya girdiği zaman Lotte'yi, babasıyla çatışır halde buldu: Adam, hastalığına rağmen, hadisenin olduğu yere gitmeye hazırlanıyor, kızı da onu bu fikrinden caydırmaya çalışıyordu. Yaşlı adam, olayı yerinde inceleyecekti. Henüz katilin de kim olduğu bilinmiyordu.

Çiftçinin ölüsü sabahleyin evinin kapısı önünde bulunmuş. Bazı tahminlere göre, öldürülen adam bir dulun uşağıymış. Daha önce kadının yanında bir başkası çalışmış Bir anlaşmamazlık yüzünden de evden çıkartılmış bu adam.

Werther anlatılanları duyunca hızla yerinden fırladı,

— "Böyle bir şey nasıl olur!" diye haykırdı. "Bir dakika bile duramam, derhal oraya gitmeliyim!"

Gerçekten de hemen çıktı, Wahlheim'a koştu. Hâtıralar zihnini tırmalamaktaydı. Katilin o, kendisinin çok değer verdiği, konuştuğu genç adam olduğundan en ufak bir şüphesi bile kalmamıştı.

Ihlamurların altından geçerken, o kadar hoşlandığı yer içini ürpertti. Ölüyü meyhaneye kaldırmışlardı. Komşu çocukların her zaman oynadıkları eşik kan lekeleriyle kaplıydı.

İnsanlığın en güzel duyguları olan sevgiyle sadakat yerini şiddetle cinayete bırakıvermişti. Yemyeşil ağaçların yaprakları dökülmüş, kilise avlusunun alçak duvarlarını saran yabani güller kuru dal haline gelivermişlerdi. Aralarından görülen mezartaşları ise karla örtülüydü.

Werther köy halkının toplandığı meyhanenin önüne geldiği vakit, bir çığlık işitildi. Uzaktan silâhlı bir kalabalığın geldiği görülüyordu. Herkes katilin yakalandığını anlayıp haykırmaya koyulmuştu.

Werther de onu gördü. Evet, hiç şüphesi kalmamıştı artık: Oydu! Kısa zaman önce rastlayıp da konuştuğu, kendisine aşkını, derdini anlatan çiftlik uşağıydı. Dul kadını seven, içindeki ateşi nereye püskürteceğini bilemeden dolaşan o gençti katil.

Werther, ona doğru yürüyerek: "Bedbaht adam, ne yaptın" diye söylendi.

Genç, sakin sakin, Werther'e baktı. Önce hiç ağzını açmadı bile.

Sonra, kılını bile kıpırdatmadan konuştu.

— "O kimsenin olamayacak! Kimse de onun olamaz!"

Katili meyhaneye sokarlarken, Werther oradan hızla uzaklaştı.

Bu feci karşılaşma onu alt-üst etmişti. O neşesiz, ilgisiz halinden bir ânda silkinivermişti. Önüne geçilemeyecek kadar kuvvetli bir ilgilenme isteğiyle, adamı kurtarmaya karar verdi. Onu o derece bedbaht buluyordu ki, katil olduğunu bile bile gene de kabahat bulamıyordu bu zavallıya. Kendini onun yerine koyarak, başkalarını da konuşması ile ikna edeceğine inanıyordu. Savunmada söyleyeceği sözler şimdiden kafasında sıralanmaktaydı.

Hemen av köşküne doğru yol almağa başladı. Yolda kendini tutamıyarak, Lotte'nin babasına neler söyleyeceğini tekrarlamaktaydı.

Oraya da giider gitmez. Albert'in gelmiş olduğunu gördü, bir ân şaşırıverdi. Neyse ki çabucak toparlandı, yaşlı adama, hararetle düşüncelerini açıklamaya koyuldu.

III

LOTTE'NİN babası, onu dinliyordu ama, sözlerini kabul etmediği de belliydi. Yalnız, birkaç defa başını sallamakla yetindi, o kadar.

Werther, zavallı bir insanın affedilmesi için istediği kadar canlılıkla, ihtirasla, doğrulukla her şeyi ortaya koyduysa da, adamcağızı yumuşatamadı.

Daha doğrusu, yaşlı adam dostumuzu sonuna kadar bile konuşturmamıştı; şiddetle karşı gelmiş, üstelik de Werther'i katili korumakla suçlandırmıştı.

— "Böyle düşünülecek olursa, tüm kanunların ortadan kalkması, devlet emniyetinin mahvolması gerekir" diyordu. "Bir cinayet olayında üzerime büyük bir sorumluluk yüklemeden hiçbir şey yapamayacağımı bilin. Her şeyin düzen içinde yürümesi gerek!"

Werther, gene de yenilgiyi kabul etmemişti.

— "Katil genci kaçırmayı başarırlarsa, lütfen göz yumuverin" diye yalvardı.

Yaşlı adam fena halde kızmıştı, Werther'in teklifini hırsla reddetti.

En sonunda Albert de söze karışarak, kaynatasının tarafını tuttuğunu belirtti.

Werther kendine taraftar bulamayınca, derin bir üzüntüye kapıldı; hele, Lotte'nin babası birkaç kere: "O bir canidir, kurtarılamaz... Kurtarılmaması da gerekir!" diye tekrarlayınca, omuzları çökük bir halde, oradan ayrıldı, yola koyuldu.

Bu sözlerin ona ne kadar dokunduğunu, kâğıtlarının arasında bulduğumuz bir pusuladan da anlıyabiliriz. Şüphesiz, bu satırları o gün yazmış olacak:

Seni kurtaramazlarmış.. Zavallı bedbaht adam!... Görüyorum ki, biz kurtulamayacağız...

Anlaşılan, Albert'in, yaşlı kaynatasının yanında tutuklu hakkında söyledikleri, Werther'e çok dokunmuştu. Belki de bu sözlerden kendine de pay çıkarmıştı. Lotte'nin babasının ona birtakım imalarda bulunduğunu mu sanıyordu nedir?

Uzun uzadıya düşündükten sonra, her ikisinin de haklı olduklarını aklı kesmişti ama, gene de bunu itiraf etmek, söylenilenleri kabul etmek iç dünyasını inkârdan başka bir şey değildi Werther'in gözünde.

Albert'le ilişkisini büsbütün açığa vuran başka bir yazıyı da gene kâğıtları arasında bulduk:

Kendi kendime "çok dürüst, çok iyi kalpli bir adam" diye tekrar edip durmuşum, âdeta kendimi bu dürüstlüğe, iyiliğe inandırmak istemişim. Ama, bütün bunlar benim içimi paralıyor... Adil olamıyorum ben.

*
**

Hava biraz yumuşamıştı. Karlar da erimeye yüz tuttuğu için, Lotte, Albert'le beraber, eve yaya dönmeye karar verdi.

Yolda giderken etrafa bakıyordu, sanki Werther'in varlığını arıyordu.

Albert de, belki bunun için, Werther'den bahsetmeye başladı. Genç adamı pek saçma davranmakla suçlandırdı. Bahtsız ihtirasının onu "ne yaptığını, ne düşündüğünü bilemez hale getirdiğini söylüyordu.

— "Onu bir ân önce buradan uzaklaştırmak istiyorum!" diye fikrini açıkladı. "Bizim selâmetimiz için böyle olması gerek. Sana karşı davranışlarına başka bir yön verdirmeye çalış. Ziyaretlerini de biraz azaltsın. Senden özellikle bunu rica ederim.. Sen farkında değilsin ama, herkesin dikkatini çekiyor artık. Oradaburada da dedikodu ediliyor!"

Lotte hiç sesini çıkarmamıştı. Albert de, karısının susmasını fikirlerine katıldığına verdi, hiç değilse bir daha da Werther'den böylesine bir dille bahsetmedi. Lotte genç adama ait bir söz edecek olsa muhakkak konuşmayı, başka bir konuya yöneltiyordu.

IV

WERTHER'İN bedbaht adamı boş yere kurtarmaya çalışması sönmek üzere bulunan bir ışığın son parlamasından başka bir şey değildi.

Bir sonuç alamayınca, iyice kendi ıstırabı içine gömüldü, kendini hareketsizliğe mahkûm etti sanki. Hele suçunu inkâr etmeye kalkan katil gencin aleyhinde tanıklık etmesi istenilince, büsbütün çılgına dönmüştü.

Hayatında geçen nahoş olaylar.. elçilikte karşılaştığı sıkıntı, başarısızlıkları, onu kıran her şey ruhunda iyice yer etmişti. Bütün bunlar yüzünden, hiçbir şey yapmamakta kendini haklı görmeye başlamıştı. Düpedüz, günlük hayatının ihtiyaçlarını karşılayacak imkânlar bulamıyor, teşebbüsleri boşa gidiyor, hiçbir şey

Gitgide içine çekilerek, duygularıyla baş başa kal- yapamayacağı kanısına varıyordu.

maktaydı. Yalnızca kendi düşünceleriyle sarılmış beyni, sonsuz bir ihtirasın pençesinde, yavaş yavaş korkunç bir sona yaklaşıyordu..

Sevdiği yaratığın da huzurunu kaçırdığını anlamış, onun bedbaht çevresinde, hedefsiz, sebepsiz yere gücünü tüketerek eriyordu.

İç dünyasındaki karışıklığın, ihtirasının, dinmek bilmeyen gayretinden sonra hayattan bezmesinin en kuvvetli delilleri işte buraya aktardığımız şu birkaç mektup. Bunları daha sonra ele geçirdik:

12 Aralık

Azizim Wilhelm, öyle bir durumdayım ki, kötü bir ruhun sürüklediği zavallılar da başka türlü olamaz zaten.

Arada-sırada garip bir duygunun etkisinde kalıyorum... Buna ne korku diyebilirsin, ne de bir istek. Belki kimsenin bilemeyeceği, içten gelen bir çılgınlık duygusu.. Âdeta göğsümü parçalayacakmış gibi oluyor zaman zaman. Gırtlağım sıkılıyor. Istırap, acı... içinde kıvrandıktan sonra, başımı alıp, insan düşmanı olan bu mevsimin insana derin bir üzgünlük veren gece görünüşünü seyretmek üzere, dışarı çıkıyorum.

Dün akşam gene sokakları dolaşmak ihtiyacını duydum. Karlar birdenbire erimeye başlamıştı. Irma-

ğın yükseldiğini, göllerin kabardığını, Wahlheim'ın aşağılarında bulunan o sevimli yaylaları su bastığını söylemişlerdi.

Gece saat on biri geçiyordu dışarı çıktığım vakit. Korkunç bir manzarayla karşılaştım.

Kabaran dalgalar, kayaların üstünden aşıyor, sonra denize dökülüp, ay aydınlığında çırpınıyordu... Tarlalarda, çayırlarda, çalılıkların üzerlerinde, daha uzaklardaki yaylada, rüzgârın uğultularına karışarak akan coşkun bir deniz gerçekten görülmeye değerdi...

Ay kara bulutların arasından kurtulunca, kabaran suların, vahşi, harikulâde bir güzellikle ışıldayarak akıp gitmesi tüylerimi ürpertti.. İçimin ta derinliklerinde gene bir özlem duygusu uyandı... Uçurumun ucunda, kollarımı açarak durdum. Nefes aldım... gevşedim iyice... Kederimi, acılarımı, aşağıda sona erdirmek isteğiyle kıvrandım. Bu kıvranıştan âdeta zevk alıyordum. Kendimden geçiyordum.

Dalgalar gibi, uğuldayarak, uzaklara gitmek ne güzel şey! Istırabına bir ânda son verecek hareketi yapabilmek için ayağını yerden kaldıramıyor musun a bedbaht?... Demek, saatim henüz gelmemiş, bunu hissediyorum.

Ah, Wilhelm! o fırtına rüzgârıyla bulutları yırtabilmek için, dalgaları tutabilmek için insanlığımı nasıl da fedaya hazırım bilsen!... Acaba hücreye ka-

patılmış bir zavallının bu zevki tatmasına imkân verilecek mi?

Sıcak bir gün, Lotte ile gezmeye çıktığımız zaman, dinlenmek istemiş, bir yere oturmuştuk. Gözlerim oraya ilişti. Orasını da su basmıştı. Çayırı zorlukla tanıyabildim... Wilhelm, bizdeki çayırları düşündüm, av köşkünün çevresindeki o yemyeşil çayırlar... Yeşilliklerimiz kimbilir nasıl mahvolmuştur bu su basması yüzünden!

Geçmişte kalan güneş ışığını düşünmek bir mahpusun evinin ocağını, çayırlarını, resmî mevkileri hayal etmesi gibi göründü bana...

Ayağa kalktım. Kendi kendime kızmıyordum, Çünkü ölmek için cesaretim vardı henüz.

Şimdi de kime benziyorum, biliyor musun? Son günlerini yaşadığı halde, bütün o saçma, neşesiz yaşayışını birazcık daha uzatabilmek için, çitlerden odun, kapılardan da ekmek sağlamak üzere çırpınan yaşlı bir kadına...

14 Aralık

Bu da ne, dostum? Kendi kendimden korkuyorum. Ona karşı beslediğim sevgi, sevgilerin en kutsalı, en temizi, en kardeşçesine olanı değil miydi? Kalbimde cezaya çarpılmayı gerektiren bir duygum var mıy-

dı? İyi niyetler içinde olduğuma kimseyi inandırmaya çalıştığım yok.

Ama, şimdi.. Hayaller beni rahat bırakmıyor... Karşı gelen tepkileri yabancı, gizli kuvvetlere yoran insanlar nasıl da doğru hissediyorlarmış!

Bu gece... söylerken titriyorum... onu kollarımın arasına aldım. Göğsüme iyice bastırıp sıktım... O tatlı dudaklarından, binlerce kere öptüm, öptüm... Hem de ne ateşle, ne yanarak! Bakışlarım gözlerinin sarhoşluğunda yüzüyordu.

Hey, Tanrı'm! Bunları hatırladıkça içim kavrularak, ne kadar mutlu olduğumu hissederek: "Acaba cezalanmayı hak ediyor muyum?" diye düşünüyorum. Lotte! Artık ben mahvoldum... Zihnim karmakarışık. Sekiz gündür, düşünme kabiliyetinden de yoksunum...

Gözlerim yaşlarla dolu, hiçbir yerde mutlu olamıyorum. Yalnız, buna karşılık her yerde mutluyum. Hiçbir şey istediğim, yok. Gitmem çok daha iyi olacak...

V

BU dünyadan ayrılma kararı o sırada Werther'in kalbinde gittikçe kuvvetli etkiler bırakmaya başlamıştı. Lotte'nin yanına döndüğünden beri, en son niyeti, umudu ölebilmekti... Sakin bir halde son kararını verdikten, acele etmeyeceğine de emin olduktan sonra, bu adımı atacağını düşünmüştü.

Yalnız, gene de ne tereddütler geçirdiği, kendisiyle nasıl çarpıştığı, Wilhelm'e başlamış olduğu tarihsiz bir mektuptan anlaşılıyor:

Onun varlığı, kaderi, benimle ilgisi yanan beynimden son göz yaşlarımı akıtıyor...

Perdeyi kaldırıp dışarı çıkıvermek! Hepsi bundan ibaret... Neden tereddüt ediyorum? Niçin çekiniyorum? Çünkü öte yanın nasıl olduğundan haberim yok... Hem de oradan dönemem de artık... Hiçbir bilgimiz olmadığı halde, karşılıklığı, karanlığı sezebilmemiz ruhumuzun bir özelliği olsa gerek..."

Werther bu acı düşüncelerle gittikçe bağdaşmış, onlara iyice alışmıştı. En sonunda, arkadaşına yazdığı şu mektup niyetinin ne kadar kesinleştiğini belli ediyor... Werther artık önüne geçilemeyecek kararını verdiğini şöyle anlatmaktadır:

20 Aralık

Bana karşı gösterdiğin sevgiye teşekkür ederim, Wilhelm... yani, o sözün anlamını istediğim şekilde kavradığın için... Evet, hakkın var, gitmem daha iyi olacak.

Yanınıza, size dönmem için, yaptığın teklif pek hoşuma gitmedi. Hiç değilse, dönüş yolunu biraz uzatmak istiyorum. Buzlar erisin, yollar düzelebilsin hele bir...

Beni almak üzere geleceğini öğrenince çok sevindim. Yalnız, on beş gün daha sabret, benden mektup bekle... Sana durumu bildiririm. Hiçbir şeyi olmadan koparmak doğru olmaz. On beş gün de epeyce bir süre sayılır.

Anneme söyle, oğlu için dua etsin. Kendisine verdiğim üzüntüleri, sıkıntıları affetmeye çalışsın... Ona sevinçler vereceğim yerde bedbahtlığını sağlamam da kaderimin cilvesiymiş...

Allahaısmarladık, kıymetli arkadaşım... Tanrı'ya emanet ol!

*
**

Bu arada, Lotte'nin de ruhan nasıl muazzap olduğu, kocasıyla, kendisini seven bedbaht genç arasında nasıl çırpındığı sözle anlatılamaz bir şeydi. Onun yaradılışını ne kadar iyi tanısak, ne yüksek bir kadın ruhuna sahip olduğunu düşünüp onunla beraber hissetmeye çalışsak gene nafile...

Yalnız, kesinlikle bildiğimiz bir gerçek varsa, o da şu ki Werther'i yanından uzaklaştırmak için elinden geleni yapmaya karar vermişti.

O da bu kararı belirtmeden önce çok tereddüt etmişti; bunun nedeni de içinden gelen dostluğu koruma isteğiydi. Böyle bir uzaklaşmanın genç adama ne kadar acı geleceğini bilmesi, hattâ belki de uzaklaşmasının mümkün olamayacığını düşünmesiydi.

Yalnız, Lotte öyle de bir sıkışık duruma girmişti ki, çok ciddi olması gerekiyordu. Kocasına bu ilişki hakkında hiçbir şey söyleyemiyordu... O güne kadar da bir şey söylemiş değildi zaten. Yalnız, eşiyle aynı fikirde olduğunu davranışlarıyla ispata çalışmak istiyordu.

Werther, arkadaşı Wilhelm'e en son mektubunu yazdığı akşam, Lotte'nin evine gitti. Genç kadını yalnız buldu. Lotte kardeşlerine Noel hediyesi olarak aldığı oyuncakları hazırlamakla meşguldu.

Werther, küçüklerin bu hediyelere nasıl sevineceklerini söyleyerek: "Vaktiyle birisi de, beklenmedik bir kapının açılışında, mumlarla aydınlatılmış, şekerlemelerle, elmalarla süslü bir ağacı görmekle ne derece büyük bir sevinç duymuştu!" dedi.

Lotte de, çekingenliğini tatlı bir gülümsemeyle saklamaya çalışarak: "Siz de akıllıca davranacak olursanız, hediyenizi alırsınız" dedi. "Meselâ bir mum... fena mı?"

Werther bu sözlerden alınmıştı:

— "Akıllıca demekten maksadınız nedir?" diye haykırdı. "Nasıl olmam gerekiyor? Ne yapmalıyım yani? Ne yapmalıyım, sevgili Lotte, söyleyin.."

— "Perşembe akşamı Noel gecesi. Çocuklar gelecek, babam da onlarla beraber olacak elbette. Herkes hediyesini almaya geleceği için sizin de bulunmanızı istiyorum.. Yalnız, daha önce görünmeyeceksiniz"

Werther, durduğu yerde, sendeledi.

Genç kadın bunu hiç fark etmemiş gibi sözlerine devam etti:

— "Benim huzurumu düşünerek bunu yapmanızı rica edeceğim sizden. Bu böylece sürüp gidemez zaten...

Werther, odada bir aşağı, bir yukarı dolaşmaya başlamıştı. Bir yandan da dişlerinin arasından bir şeyler mırıldanıyordu:

— "...Böylece sürüp gidemez... böylece sürüp gidemez zaten.. Böylece..."

Lotte sözlerinin kendisini seveni ne hale soktuğunu anlamıştı. Bir sürü sorular sorup Werther'in düşüncelerini başka şeylere çekmeye çalışıyordu; ama, boşunaydı çabası.

Werther: "Hayır, Lotte!... diye haykırdı. "Sizi artık görmeyeceğim!"

— "Neden görmeyecekmişsiniz? Bizi her zaman göreceksiniz.. Hem de görmelisiniz, Werther!.. Yalnız, sakin olun... Ah! neden duygularınızı bu kadar şiddetle belli ediyorsunuz? Neden her temas ettiğinize karşı bu derece ihtiras duyabilecek yaradılıştasınız? Neden, neden?"

Lotte uzandı genç adamın elini tuttu.

— "Yalvarırım size... sakin olun... Ruhunuz, bilginiz, kabiliyetiniz ne kadar çeşitli meşguliyetler sağlıyabilir size! Erkek olmaya çalışın, dostum... Size acımaktan başka elinden bir şey gelemeyen bu kadına karşı taşıdığınız duyguları başka şeylere yöneltmelisiniz..."

Lotte gene onun elini tutarak: "Bir ân sakin olun, Werther" dedi. "Kendinizi mahvettiğinizin farkında değil misiniz? Neden benimle ilgileniyorsunuz? Hem de... bir başkasının karısı olan benimle?.. Korkarım ki, bu istek bana sahip olamadığınız için sizi du derece çıldırtıyor!"

Werther elini hızla genç kadının elinden çekti. İstemeyerek, dik dik onun yüzüne baktı.

— "Çok akıllıca bir söz.... dedi. "Çok makul. Yoksa, Albert mi bu fikri ortaya attı? Çok diplomatça bir fikir doğrusu! Çok makul... Hiç diyecek yok!"

Lotte: "Bunu herkes düşünebilir" dedi. "Bütün dünyada, kalbinizin isteklerine karşılık verecek hiç mi bir genç kız yok? Kendinizi yenmeye çalışsanız-a! Böyle bir genç kız aramalısınız. Emin olun, bulursunuz...

"Çok uzun bir süreden beri burada bulunduğunuz için, kendinizi bu dar çevreye zincirlemiş gibi yaşıyordunuz. Bu durum sizin için olduğu kadar bizim için de ürkütücüydü... Bir seyahat yaparsanız, çok iyi gelir size. Kendinizi kurtarın... Sevginize lâyık bir karşılık bulun. Sonra dönüp buraya gelin, hep birlikte, gerçek bir dostluğun sevincini tadalım.

— "Bunları soğuk bir gülümsemeyle bastırıp, mabeyincilere tavsiye etmeli.. Sevgili Lotte, bana biraz vakit bırakın. Her şey düzelecek."

"Werther, gene de şunu unutmayın, Noel akşamından önce buraya gelmeyeceksiniz!"

Werther tam buna karşılık vereceği an Albert girdi içeri. Soğuk bir şekilde, birbirlerine "iyi akşamlar" dilediler. Sonra da yan yana, odanın içinde, çekingen bir tavırla yürümeye başladılar. Werther saçma sapan bir nutuk çekmeye koyuldu. O bitirince bu sefer de Albert aynı şeye kalkıştı.

O da bitince, sıra Albert'in yapılması için rica et-

tiği bazı işler hakkında karısına sorular sormasına geldi... Yapılamadığını anlayınca da biraz öfkelendi...

Albert'in söyledikleri Werther'e çok sert bir dille söylenmiş gibi geldi... İşte, gitmek istediği halde gidemiyordu...

Akşamın sekizine kadar da, oradan ayrılacak kuvveti, isteği bulamamıştı. Ancak yemek masası hazırlanınca, şapkasıyla bastonunu eline aldı.

Albert, yemeğe kalmasını teklif ettiyse de, Werther onun nezaketen alıkoymak istediğini düşünerek, soğuk bir şekilde, teşekkür edip gitti.

Werther evine gelince, yolunu aydınlatmak isteyen uşağının elinden lambayı aldı, odasına girdi.

Yüksek sesle ağlıyor, odanın içinde hırsla bir aşağı, bir yukarı dolaşıyordu. Kendi kendine söylenmekten yorularak, en sonunda, elbiseleriyle, yatağa sırt üstü düştü.

Saat on birde uşak odaya girdiği vakit Werther'i öylece bulmuştu. Efendisinin çizmelerini çekmek için müsaade istedi. Werther ayaklarını uzatıp çizmelerini çektirdi. Yalnız, ertesi gün, kendisi çağırmadan, içeri gelmemesini de söyledi.

VI

PAZARTESİ sabahı – 21 aralık günü — Werther Lotte'ye şu mektubu yazmıştı. Ölümünden sonra, mühürlenmiş olarak yazı masasının üstünde bulunan bu mektup, isteği üzerine, Lotte'ye verilmiştir.

***

Artık kararlaştırıldı, Lotte!.. Bu mektubu sana, hiç de romantikleşmeden, sakin sakin yazıyorum. Seni son olarak göreceğim günün sabahı kâğıt, kalemi elime aldım...

Bu satırları okuduğun vakit, sevgilim, seninle konuşmaktan başka bir zevki olmayan bedbahtın huzursuz yaşayışı sona ermiş olacak... Sertleşmiş kemiklerini de soğuk mezar örtecek.

Korkunç bir gece geçirdim... Aynı zamanda, bana iyilik veren bir geceydi de bu, çünkü, kesin kararımı verebildim...

Artık öleceğim. Duygularımın feci isyanıyla dün senden kendimi nasıl da çekip koparabildim. Her söz, her hareket, her şey nasıl da kalbimi burkuyordu... Umutsuz, neşesiz varlığımın senin yanında korkunç bir soğukluk içine bürünüverdiğini hissettim.

Odama girer girmez, kendimden geçerek, diz üstü çöktüm.

Ey Ulu Tanrı'm acı bana! Nasıl da gözyaşlarımın melhem olmasını bahşettin bana!

Binlerce teşebbüs... binlerce defa niyet... ruhumu karmakarışık hale getirdi... En sonunda, en son düşüncem kesinlikle zihnimde yerleşti.

Ölmeliydim!.. Bunun üzerine, yatağa yattım.

Sabahleyin de, uyanmanın sükûneti içinde, kararım kesin olarak kalbimde yerleşmiş duruyor. Ölmek istiyorum!.. Bu, umutsuzluk değil, katlandığım bir gerçek...

Senin için kendimi feda ediyorum. Evet, Lotte! Neden saklayacakmışım? Üçümüzden birinin ölmesi gerekiyordu. Bu kimse ben olmalıyım!...

Ah! sevgilim, bu parçalanmış yürekte çoğunlukla ne duygular dolaşmadı ki... Kocanı öldürmek istedim... seni... kendimi... En iyisi buydu...

Güzel bir havada, bir akşamüstü, dağa çıktığın zaman, yayladan nasıl sana koştuğumu hatırla... Sonra da mezarlığa bakarak, kabrimde yükselmiş çimenleri, batmak üzere bulunan güneşin ışığında, rüzgârın nasıl dalgalandırdığını gör.

Bu mektubu yazarken çok sakindim, şimdi ise bir çocuk gibi ağlıyorum, çünkü her şey gözlerimin önünde canlanıyor...

***

Saat ona doğru Werther uşağını çağırmış, giyinmesine yardım ettirirken de, birkaç güne kadar seyahate çıkacağını haber vermişti.

— "Elbiseleri süpür, toplamak üzere de her şeyi hazırla" diye tembih etti.

Sonra, her taraftan hesap istemesini, okunmak üzere verdiği kitaplarını da geri almasını söyledi. Haftada bir kere bazı fakirlere para vermeye alışıktı, uşağı ile onlara da iki ayhk birden yolladı.

Yemeğini odasında yedikten sonra, ata binip, Lotte'nin babasının evine gitti. Ama, yaşh adamı bulamadı. Derin düşüncelere dalmış, bahçede dolaşıyordu. Sanki, hâtıraların bütün hüznünü o ân içinde toplamak istiyordu.

Küçükler, genç adamın etrafını sararak, uzun zaman rahat vermediler, peşinden gelip, etrafında zıplayarak, sevinçlerini belirttiler.

— "Yarın olsun, sonra bir yarın daha geçsin, Lotte'ye gidip hediyelerimizi alacağız..." derken hayal güçlerinin var gücüyle ne harikulâde şeylerden bahsetmiyorlardı ki!.

Werther de: "Yarın..." diye tekrarladı. "Yarın. sonra bir gün daha..."

Hepsini birer birer öpüp, oradan uzaklaşacağı ân, en küçükleri onun kulağına bir şeyler söylemek istedi. Büyük ağabeyleriyle, yeni yıl tebrikleri yazmışlardı. Kocaman kocaman şeylerdi bunlar. Bir tanesi babaları içindi, bir tanesi Albert'le Lotte için, bir tanesi de Bay Werther için.. Bunları yeni yılın sabahında vereceklerdi...

Yok, artık bu kadarına dayanılmazdı... Dayanamayacaktı. Herbirine ufak hediyeler vererek, atına bindi. Yaşlı adama selâm bırakıp, gözleri yaşlarla dolu, oradan uzaklaştı.

Saat beşe doğru eve geldiğinde, hizmetçi kıza ateşin geceye kadar sönmemesini tembih etti. Uşağa da, kitaplarla çamaşırları bavulun altına yerleştirmesini emrettikten sonra, anlaşılan, Lotte'ye yazdığı mektubun son cümlelerine devam etmiş olacak:

Beni beklemiyorsun, Lotte... Söz dinleyip, Noel gecesi, seni göreceğimi sanıyorsun şu ânda... Hayır, sevgilim, ya bugün, ya da hiçbir zaman... Noel gecesi, sen bu kâğıt parçasını elinde tutup titreyecek, o kâğıdı gözyaşlarınla ıslatacaksın... Bunu istiyorum. Bunu yapmak zorundayım zaten... Ah! karar vermiş olduğum için, bilsen ne kadar memnunum!

VII

O SIRADA Lotte de garip bir ruh haleti içindeydi. Werther'le son defa görüştükten sonra, ondan ayrılmanın ne kadar zor olacağını, onun da kendisinden ayrılmakla ne kadar ıstırap çekeceğini artık iyice anlamıştı.

Albert'e Werther'in Noel gecesinden önce gelmeyeceğini şöylece söyleyivermişti. Albert, başka bölgedeki bir memurla iş görüşmek üzere gitmişti, gece de orada kalacaktı.

Lotte tek başına oturuyordu o akşam. Kardeşlerinden hiçbiri de yanında değildi. Derin düşüncelere kendini kaptırmış, Werther'le olan ilişkisini incelemekteydi...

Hayatı boyunca bağlanmış olduğu bir adam vardı. Kendisini sevdiğini de, sadakatini de inkâr edemezdi... Kendisi de Albert'i seviyordu. Sakin haliyle,

güven vermesiyle dürüst bir kadının ömrünün sonuna kadar mutlu bir hayat geçirebilmesi için yaratılmıştı sanki...

Öte yandan, Werther de gözünde son derece kıymet kazanmıştı. Tanıştıkları ilk ândan bu yana, yaratılışlarının benzerliği öylesine ortadaydı ki... Onunla uzun bir süre bir arada bulunmaları, beraberce yaşadıkları bazı olaylar kalbinde sönmez etkiler yaratmıştı.

Her ilgi çekici bulduğu, hissedebildiği şeyi Werther'le paylaşmaya alışmıştı. Ondan ayrılmak varlığında öylesine bir boşluk meydana getirecekti ki! Bu boşluğun hiçbir şekilde doldurulmasına da imkân yoktu.

Ah, n'olurdu Werther bir ağabey yerine geçebilseydi! Lotte ne kadar mutlu olurdu o zaman! Arkadaşlarından biriyle evlenmesine yardım eder, Albert'le olan ilişkisinin de bambaşka bir şekle girebileceğine inanırdı.

Birer birer arkadaşlarını gözünün önüne getiriyordu ama, herbirine de bir kusur buluyor, hiçbirini Werther'e lâyık göremiyordu...

En sonunda, iyice düşündükten sonra, ilk defa olarak, kendinden bile saklamaya çalıştığı halde, en gizli isteğinin, Werther'i kendisine alıkoymak olduğunu hissetti. Yalnız, bunu da yapamayacaktı. Böyle bir şeye hakkı yoktu.

Saf, güzel tabiat her zaman o kadar kolaylıkla ona yardımcı olurken, şimdi, derin bir ye'sin baskısı

altında kalmıştı. Böylece, içinde bulunduğu karışıklık mutlu olabilmesine engel oluyordu. Kalbi burkuluyor, gözleri de, buğulu buğulu, etrafı örtülü görüyordu.

Saat altı buçuğa geldi. Lotte birdenbire Werther'in merdivenlerden çıkan adımlarını duydu. Kendisini soruyordu, sesini işitti.

Lotte'nin kalbi çarpmaya başlamıştı. Bu heyecanı belki ilk defa duyduğunu da söyleyebiliriz. Evde olmadığını haber verdirecekti... Ama, Werther içeriye girer girmez, âdeta ihtiraslı bir şaşkınlıkla haykırdı:

"Sözünüzde durmadınız!"

Werther: "Bir şeye söz vermemiştim ki... dedi.

"Hiç değilse, ricamı yerine getirebilirdiniz! Her ikimizin huzuru için de lâzımdı bu...

Aslında, Lotte ne söyleyeceğini bilemez haldeydi. Ne yapacağını da kestiremediği için, iki arkadaşına haber gönderdi, çünkü genç adamla yalnız kalmak istemiyordu.

Getirdiği kitapları bir yana koydu, daha başka kitaplar istedi. Kâh arkadaşlarının bir ân önce gelmelerini dileyordu, kâh da hiç gelmemelerini...

Hizmetçi kız biraz sonra, döndü, her ikisinin de gelemeyecekleri için özür dilediklerini haber verdi.

Lotte, kızın eline bir iş vererek, yandaki odada oturtmaya niyetlendi ama, onu da yapamadı.

Werther odada dolaşmaktaydı. Lotte piyanonun başına geçerek bir Menuet'e başladı, devam edemedi.

En sonunda, kendini toplayıp, her zamanki yerine, kanepenin kenarında oturan Werther'in yanına gitti.

— "Okuyacak bir seyiniz yok mu?" diye sordu.

— "Hayır, bir şeyim yok, Lotte."

"İçeriki odada, çekmecenin gözünde, Ossian'ın şiirleri var. Ben daha okumadım, çünkü onları sizden işitmeyi tercih ediyordum... Ne yazık ki vakit olamadı..."

Werther güldü. Gidip kitabı getirdi. Vücudunun her yanı ürperiyordu. Sayfaları açmaya başlayınca, gözleri yaşlarla doldu. Neden sonra oturdu, okumaya koyuldu (*)

...Alaca karanlık gecenin yıldızı,
Şimdiden parlıyorsun batıda...
Bulutun, çevrene ışıklar saçan başını sıyırmış.
Gene de azametle tepeye doğru ilerliyorsun...
İşlenmemiş yerlere nasıl göz dikersin?
Çılgınca esen rüzgâr oraya yerleşmiş...
Mırıltısı işitiliyor uzaktan akan derenin.
Etrafında oynaşıyor uğuldayan dalgalar
kayaların.

(*) Morven kralı Fingal'ın oğlu Ossian, III. yüzyılda yaşamış, birtakım İskoçya halk destanlarının şairi olarak tanınmıştır. Çok sonra, İskoç yazarı James Macpherson (1736 1796) saz şairinin bir eserini taklit ederek, onun adı altında bir şiir kitabı yayımlamıştır ki Goethe'nin buraya aldığı şiirler o kitaptandır. (A. K.)

Tarlalarda ateşböcekleri vızıldıyor.
Sonra neler görüyorsun... tatlı ışık seni?
Baksan-a gülümseyip gidiveriyorsun.
Etrafını alıyor dalgalar sevgiyle
Yıkıyorlar sevgiyle o güzel saçlarını
Sağ ol, var ol sakin ışık
Pırılda... Ossian'ın ruhundaki yüce
aydınlık!

⁂

Nihayet çıkıyor bütün kuvvetiyle ortaya,
İşte görüyorum bu dünyadan göçen dostlarımı.
Tıpkı geçmişte olduğu gibi
Sarıyorlar Lora'nın etrafını.
Fingal sisle kaplı bir sütun gibi
Gelmiş, etrafında kahramanlar.
Bak işte, eski Gol koroları.
Uçuk renkli Ullin.. Gösterişli Ryno,
Sevimli şarkıcı Alpin...
Ve sen... sessizce şikâyet eden Minona!
Ne kadar da değişmişsiniz, dostlarım,
Selma'daki bayram günlerinden sonra!
İlkbahar rüzgârının
Tepedeki hafifçe hışırdayan otları
Eğdiği gibi kâh bu yana, kâh o yana,
Biz de, şarkının şerefine
Sevişir, aşkın derinliklerine dalardık...

⁂

Bütün güzelliğiyle Minona içeri girdi.
Bakışlarını yere dikmişti,
Gözleri yaşlarla doluydu.
Oynuyordu saçlarıyla, tepeden,
durmadan esen rüzgâr.
Harikulâde ses yükseliverince
Kahramanların ruhları büründü hüzne;
Çünkü görmüşlerdi Salgar'ın mezarını,
Beyaz Colma'nın evini...
Tepedeki yüzüstü bırakılan Colma'yı
görmüşlerdi.
Salgar gelmeye söz vermişti ama,
Gecenin karanlığı kaplamıştı etrafı.
Dinliyorlardı tepede tek başına oturan
Colma'nın sesini.

COLMA

Gece oldu, yalnızım.
Fırtınaların savrulduğu tepede
Tek başımayım.
Uğulduyor dağda rüzgârlar,
Atlıyor ırmak kayaların üstünden hızla.
Yağmurdan korunacağım bir kulübe yok
Fırtınanın alt - üst ettiği tepe
Bir de yüzüstü bırakılan ben...
Ah! n'olur bulutlarından sıyrıl, Ay!
Meydana çıkın, gecenin yıldızları,

Aşkımın dinlendiği yere kadar
Beni aydınlatacak bir ışık yollayın bana.
Ayın, parlaklığından yorulmuş
Yanında gerilmiş yayı...
Ben ise... gittikçe coşan ırmağın kıyısında
Kayanın üzerinde...
Tek başıma oturmalıyım.
Suların, fırtınanın uğultusundan
Sevgilimin sesini duyamıyorum.
Salgar'ım neden tereddüt ediyor?
Verdiği sözü unuttu mu yoksa?
İşte ağaç, işte kaya,
Şurada da çağlayan ırmak.
Burada bulunacağını vaadetmiştin,
Gece olur olmaz...
Acaba yolunu mu şaşırdın?
Ah, Salgar'ım!
Seninle kaçacaktım
Babamı, ağabeyimi, o azametli insanları
Bırakıp gidecektim...
Soylarımız, nicedir, birbirleriyle düşman.
Ama, biz değiliz, ah Salgar'ım...
Ah! rüzgâr biraz dinsen-e!
Duruver biraz...
Ah! ırmak, sesim yaylaya ulaşsın da,
Sevgilim de duysun, gelsin.
Salgar... seslenen benim.
İşte burada ağaçla kaya,

Buradayım ben de, sevgilim.
Neden çekiniyorsun... Neden gelmiyorsun?
Bak ay pırıldıyor...
Yayladaki hendek apaydınlık oldu.
Kayalar, gümüş gibi parlıyor tepeye doğru.
Fakat, göremiyorum ki ben onu.
Önünden giden köpekleri
geldiğini haber vermiyorlar.
Burada tek başıma
Oturup kalacak mıyım?
Şu fundalıkta yatan da kim?
Sevgilim mi?
Yoksa ağabeyim mi?
Dostlarım, konuşun...
Ah! hiç ses de vermiyorlar.
Kalbimi korku kapladı
Ölmüşler...
Kılıçları kıpkırmı olmuş!...
Ah! ağabeyim...
Neden Salgar'ı öldürdün sen?
Ah! Salgar'ım,
Neden ağabeyimi öldürdün?
İkinizi de çok seviyorum ben.
Binlerce kişinin arasında
Tepenin en güzeliydin.
Sen de savaşta
Mükemmel değil miydin?
Ses verin bana!

Sesimi duyun, sevgililerim...
Ah! dilsiz olmuşlar...
İlelebet susmuşlar...
Göğüsleri toprak kadar soğuk...
Ölülerin ruhları tepenin kayalıklarından,
Dağın zirvesinden, konuşun.
Konuşun, konuşun, ben ürkmem ki.
Rahat etmek için nereye gittiniz?
Hangi mağarasında aramalıyım dağın sizi ben?
Rüzgârda hiçbir ses duyulmuyor..
Tepeden esen fırtına
Hiçbir ses getirmiyor bana..
Derin kederimle burada oturmuş,
Gözyaşları akıtarak, sabahı bekliyorum.
Ölülerin dostları, mezarları karıştırın,
Sonra kapayın
Ben gelinceye kadar.
Sönüyor hayatım bir rüya gibi.
Artık nasıl yaşayabilirim kil
Burada dostlarımla kalacağım,
Kayaların arasından akan ırmağın kıyısında
Gece olunca tepede
Rüzgârda... fundalıklarda...
Ruhum rüzgâra karşı durup
Sevdiklerimin yasını tutacak
Avcı beni kemerinin altında duyacak
Sesimden ürkecek ama, sevecek de,
Çünkü sesim dostlarım için tatlı olmalıydı.

Onları o kadar seviyorum ki...

***

Minona, o senin şarkındı,
Torma'nın pembe yanaklı kızı.
Colma için gözyaşları akıttık
Doldu kalbimiz hüzünle...
Ullin de harpı ile içeri girip,
Bize Alpin'in şarkısını çaldı...
Alpin'in sesi ne hoş, ne de canlıydı!
Ryno'nun ruhu da ateşli.
Ama, onlar şimdi
O dapdaracık yerde dinleniyorlar.
Sesleri Selma'da çınlıyor.
Güçleri yavaşça azalıyor.
Kahraman ölmeden, bir zamanlar,
Ullin dönmüş gelmişti aydan.
Onların şarkılarını tepeden duyuyordum
Şarkıları ne tatlıydı! Hüzünlüydü de.
Kahramanların başı Morar'ın
Ölümünden yakınıyorlardı.
Ruhu Fingal'inkinin aynı,
Kılıcı da Oskar'inki gibiydi.
Fakat, vurulmuştu o da.
Babası haykırıyordu.
Kız kardeşinin gözyaşları dinmek bilmezdi.
Ullin'in şarkısını duyunca geri çekildi.
Tıpkı fırtına ile yağacak yağmuru

Sezip de bir bulut ardına güzel başını
Saklayan batıdaki Ay gibi..
Ben de Ullin'le beraber
Haykırış şarkısını harpte çaldım o zaman.

RYNO

Rüzgârla yağmur dindi.
Öğle zamanı harikuladeydi
Bulutlar da sıyrıldı..
Geçici güneş tepeyi parıldatıyor.
Dağdan yaylaya akan ırmak
Kıpkırmızı bir renkle boyanmış.
Mırıltın ne de tatlı a nehir!
Fakat işittiğim ses daha da tatlı.
Bu, Alpin'ın sesi.
Ölenin ardından haykırıyor.
Başı, yaşlılıktan önüne eğik
Gözleri ağlamaktan kıpkırmızı.
Alpin'in şarkısı...
Neden yalnızsın tepede?
Neden, haykırıyorsun
Ormandaki rüzgâr gibi?
Uzak kıyılardaki dalgalar gibi?

ALPİN

Gözyaşlarımı ölen için döküyorum, Ryno.
Sesim de mezarda yatanlar için.

Tepenin üzerinde ne narin görünüyorsun!
Ovadaki gençlerin en güzeli sensin.
Fakat, sen de öleceksin Morar gibi.
Senin için de yas tutan kabrinde oturacak.
Tepeler seni de unutacaklar.
Yayların artık gerilmeden kalacak.
Sen bir geyik kadar çeviktin, Morar.
Gökten inen yıldırımlar kadar korkunçtun.
Gazabın kasırga gibi şiddetliydi...
Savaşta, kılıcın, ovaların üzerine çakan
Şimşekler gibiydi...
Sesin, yağmurdan sonra, ormanında akan ırmak,
Uzaklardaki tepeleri titreten gökgürültüsüdü sanki.
Kendi ellerinle öldürürdün kimisini.
Gazabının alevi kemirirdi onları.
Fakat savaştan döndüğünde
Alnın nasıl da pürüzsüzdü!
Fırtınadan sonra güneşin açmasına benzerdi görünüşün,
Sessiz gecenin de mehtabına.
Göğsün de, rüzgâr dindikten sonra
Gölün durgun suyunu andırırdı.
Şimdi bulunduğun mesken ne dar!
Ne kadar da karanlık!
Mezarını üç adımda ölçebiliyorum,
Sen ki o kadar büyüktün!
Ancak yosunla örtülmüş

Dört taş parçası mı hatırlatacaktı seni?
Yaprakları dökülmüş bir ağaç,
Rüzgârda sallanan otlar mı
Seni avcının gözüne iliştirecekti?
Kudretli Morar'ın mezarını ölçebiliyorum
Ya sen? Ağlayacak annen yok sana,
Gözyaşları dökecek sevdiğin kız da yok
Seni doğuran ölmüş,
Morar'ın kızı ise
öldürülmüş.
Peki, şu değneğe dayanan kim?
İhtiyarlıktan bembeyaz olmuş başı,
Ağlamaktan kızarmış gözleri.
Ah, Morar! Tanımadın mı, baban o, baban.
Senden başka oğlu, kimsesi olmayan baban.
Savaşta kazandığın ünü duymuş,
Yenilen düşmandan haberi olmuş,
Zaferlerini öğrenmişti,
Morar'ın şöhretini çok iyi biliyordu.
Ama, galiba yaralarından haberi yoktu.
Ağla Morar'ın babası, ağla!
Fakat oğlun seni duymayacak,
Ölülerin uykusu derin,
Yastığı da serindir.
Sese kulak vermez ölü;
Çağırınca uyanmaz,
Ah! mezarda ne zaman sabah olacak?
Uyuyanlara "Uyan!" diye yalvarmak niçin?

Allahaısmarladık, insanların en asili,
Savaş alanlarının muzaffer adamı.
Seni artık savaş alanları bile göremeyecek.
Karanlık orman kılıcının parlaklığıyla
aydınlanmayacak.
Arkanda bir erkek evlât bırakamadın.
Neyse ki şarkın adını saklayabilecek.
Yakın zamanda senin
kim olduğunu öğrenecekler.
Öldürülen Morar'ı herkes tanıyacak.
Yasını yüksek sesle tutuyorlar kahramanlar,
Hele Armin'in iç çekişlerini dinlesen-e.
Göğsünü parçalayacak kadar kuvvetli.
Bu ölüm ona genç yaşında gidiveren
oğlunu hatırlattı.
Carmor kahraman prensin yakınında
oturuyordu.
Armin neden böyle çekiyordu içini?
Ne var bunda ağlayacak?
Şarkılar eğlenmek, içimizi açmak
için söylenmiyor mu?
Tıpkı ince sis gibi, gölden yaylaya sıçrayarak,
Açan çiçekleri nemlendirir.
Güneş kuvvetli çıkınca da sis dağılır ama,
Neden böyle haykırıyorsun, Armin,
Çevresinden sular akan Gorma'nın hâkimi gibi?

*
**

Haykırıyor muyum? Doğru, öyle..
Acımın sebebi ufacık bir şeye dayanmıyor,
Carmor. Sen hiç evlât kaybettin mi?
Genç yaşında kız kaybetmedin mi?
Cesur Colgar yaşıyor...
Kızların en güzeli Annira da sağ.
Carmor, senin neslin ilerliyor, Carmor.
Armin ise ailenin en sonuncusuydu
Yatağın karanlık, ah, Daura!
Mezarda uykun çok derin.
Ne vakit şarkıların ahenkli sesi seni uyandıracak?
Sonbahar rüzgârları, artık uyanın.
Ovalarda uğuldamaya başlasanız-a!
Ormanların ırmakları, gürleseniz-e!
Fırtınalar meşe ağaçlarının tepelerini inletiyor.
Yırtılan bulutlar arasında dolaşan Ay,
Soluk yüzünü arada-sırada göstersen-e!
Çocuklarının öldürüldüğü uğursuz geceyi
hatırlat bana.
Cesur Arindal'ın,
Sevimli Daura'nın öldürüldüğü geceyi...
Daura, kızım! Ne güzeldin sen!
Fura tepelerindeki ay gibi güzeldin hem de.
Yağan kar kadar beyaz,
Kokladığımız hava kadar tatlıydın!
Arindal, yayın ne kuvvetliydi,
Savaş alanında mızrağın amma da hızlı!
Bakışın dalgaların üstündeki sis gibi,

Kalkanın fırtınada şimşeklere benzerdi.
Savaşlarda şan kazanan Armar
Daura'ya âşık olmuştu.
Ne lüzum vardı! Genç kız hiç de karşı koymadı..
Dostları umutlarla doldular.
Odgal'ın oğlu Erath hırslıydı.
Kardeşini Armar öldürmüştü ya.
Kayığı ile gelivermişti.
Dalgaların arasında çırpınan kayığı ne güzeldi!
Saçları ihtiyarlıktan bembeyaz,
Ciddi yüzü sakindi.
"Kızların en güzeli!" diyordu,
"Armir'in sevimli kızı.
Denizin kayalarında, ağacın kızıl meyvasında,
Daura'yı bekliyor Armar.
Sevgilisini azgın sularda götürmek üzere
buraya geldim"
Genç kız onun ardından gitti.
Armar'a da seslendi.
Sesine kayaların gürültüsünden başka karşılık alamadı
"Armar, sevgilim, neden beni
böyle korkutuyorsun?
Arnarth'ın oğlu, dinlesen-e...
Seni çağıran Daural..
Onu temsil eden Erath, gülerek karaya çıktı.
Genç kız sesini yükseltip, babasıyla kardeşini çağırdı "Arindal... Armin.. Arindal!

Daura'yı kurtaracak kimse yok mu burada?"
Sesi denizi de aşıyordu.
Oğlum Arındal tepeden indi,
Av onu ne kadar sertleştirmişti!
Okları yanında, yayı elindeydi.
Boz renkli dört dağ köpeği
Çevresini sarıverdi..
Erath'a baktı kıyıdaki yiğit.
Yakalayıp çınar ağacına bağladı.
Kalçalarından da iyice bir sardı.
Bağlanan, inleyerek, rüzgârları hissediyordu.
Arindal, getirmek üzere Daura'yı
Onun kayığına bindi
Armar gazaba gelmişti.
Yayı geriverince.. ok senin kalbine girdi.
Ah oğlum Arindal!
Hayın Erath'ın yerine öldürülmüştün sen.
Kayık da kayalara ulaşmıştı.
Suların dibine battı, sen de beraber,
Ayaklarının dibinde kardeşinin kanı akıyordu.
Daura, çığlığına da dayanılır gibi değildi senin.
Dalgalar, kayığı parçaladılar,
Armar da denize atladı.
Ya Daura'yı kurtaracaktı, ya da beraber ölecekti.
Fakat, yukardan hızla inen dalgalar
suyu yükseltti.
O da bir daha çıkamadan batıverdi sulara.
Şimdi suların kapladığı kayalardan

Yalnızca kızımın haykırışı duyuluyordu.
Haykırıyordu, ben, babası bile
kurtaramıyordum onu.
Bütün gece kıyıda durdum...
Ayın hafif ışığında görüyordum kızımı.
Çığlığını da duyuyordum
Rüzgâr çok sertti,
Yağmur çok şiddetli.
Sabah olmadan sesi yavaşlayıverdi;
Akşam serinliği gibi,
kayaların, yosunların arasında sönüp gitti.
Kalbi ıstırap dolu, öldü,
Armin'i yalnız bıraktı.
Tükendi savaş gücüm,
Kızlara karşı gururum yok oldu.
Dağlardan fırtınalar esiyor.
Kuzey rüzgârı dalgaları kaldırıyor karaya.
Hışırdayan kıyılara oturuyorum.
Korkunç kayaya gözlerimi dikip bakıyorum.
Çoğu zaman ay batarken,
Çocuklarımın ruhu gözüme gözükür.
Yarı karanlıkta, el ele
Hüzünlü bir beraberlikle dolaşırlarken.

*
**

Lotte'nin gözlerinden inen yaşlar sıkılan kalbine biraz ferahlık vermişti. Werther'in daha fazla devam etmemesini istedi, susturdu onu.

Genç adam, elindeki kâğıdı bir yana atarak, Lotte'nin elini kavradı, acı acı gözyaşları dökmeye başladı. Lotte, dirseğine dayanmış, gözlerini de mendiliyle örtmüştü.

İkisinin de davranışları dayanılır bibi değildi. Istıraplarını o asil insanların kaderinde buluyorlar, birlikte onların acılarını hissediyorlardı. Gözyaşları da birbirine karışıyordu böylece.

Werther'in dudakları Lotte'nin kollarını yakıyordu. Genç kadının vücudu ürperdi, ondan uzaklaşmak istedi. Yalnız, acısı, içten ilgisi kurşun gibi üzerine çökmüş, onu sersemletmişti. Kendine gelebilmek için, nefes almaya çalışıyordu. Şimdi Werther'den okumaya devam etmesini istiyordu. Hıçkıra hıçkıra yalvarıyordu ona.

Werther titriyordu. Kalbi çatlayacak gibi atıyordu. Gene de kitabı eline aldı, bitkin bir halde okumaya devam etti:

İlkbahar havası,
Neden beni uyandırıyorsun?
Benimle sevişmek istiyor,
Benimle konuşuyorsun.
Ben ise eriyorum
Gökyüzünün damlalarında.
Ner'deyse solacağım.
Zamanı yaklaşıyor.
Yakında çıkacak

Yapraklarımı dökecek fırtına.
Yarın gelecek beni bütün güzelliğimle
görmüş olan yolcu...
Arayacak tarlada gözleriyle beni.
Ama, bir türlü bulamayacak

Bu sözlerin gücünü bedbaht adam iyice hissetmişti. Umutsuzluk içinde, Lotte'nin ayaklarına kapandı. Ellerini yakalayıp gözlerine, alnına bastırdı.

Lotte onun içinden kötü niyetler geçirdiğini sezmeye başlamıştı. Zihni karmakarışık oluverdi. Werther'in ellerini sıktı, göğsüne bastırdı, acıdığını belli eden davranışıyla ona doğru eğildi. Ateş gibi yanan yanakları birbirine dayanmıştı. Artık etraflarını unutuvermişlerdi...

Werther, kollarını genç kadının beline doladı. Vücudunu göğsüne sımsıkı bastırdı, titreyen dudaklarını hırsla öpmeye başladı...

Lotte boğuk boğuk "Werther!" diye bağırıyordu. Başını öte yana çeviriyor, "Werther..." diye yalvarıyordu.

En asil bir duygunun esiri olarak bağırmaktaydı.. Bütün gücünü toplamış, onu göğsünden itiyordu.

Genç adam karşı gelmedi, Lotte'yi bıraktı, kendinden geçmiş bir halde, önünde diz çöktü. Lotte, kendini zorla kurtararak, korku, şaşkınlık içinde, ayağa kalktı. Sevgiden, öfkeden titriyordu.

— "Bu son artık, Werther... Beni bir daha görmeyeceksiniz!" diye haykırdı.

Sonra da sevgi dolu gözleriyle, bedbaht gence bakıp, yandaki odaya koştu, kapıyı kilitledi.

Werther kollarını açmış, arkasından yalvarmıştı ama, sevdiği insanı tutmaya da cesaret edememişti. Gittiğini anlayınca yere çömeliverdi. Başını kanepenin ucuna dayadı, yarım saat kadar, öylece, orada kaldı.

Ta ki, bir gürültü duyup da kendine gelinceye kadar. İçeriye, masayı hazırlamak için hizmetçi gelmişti. Werther kalktı, odada dolaşmaya başladı.

Yalnız kalınca da, gene yandaki odanın kapısına gidip, alçak sesle: "Lotte.. Lotte" diye seslendi. "Tek bir kelime söylemek, allahaısmarladık demek istiyorum.."

Genç kadın susuyordu.

Werther bekledi, yalvardı, gene bekledi. En sonunda, uzaklaşmaya karar verdi:

"Allahaısmarladık, Lotte. Ebediyete kadar allahaısmarladık!" diye bağırdı.

VIII

EVDEN çıkıp şehir kapısına kadar yürüdü. Kendisini tanıyan bekçiler geçmesine ses çıkarmadılar. Sulu kar yağıyordu.

Werther ancak on bire doğru evinin kapısını çaldı. Uşağı onun şapkasının başında olmadığının farkına varmıştı. Bir şey sormaya cesaret edemeden, efendisini soydu. O zaman, elbiselerinin de sırsıklam olduğunu gördü.

Sonradan, Werther'in şapkasını tepeden yaylaya inen bir yamaçta, kayaların üzerinde buldular. Öyle bir karanlık, yağışlı havada buralara kadar, düşmeden, nasıl çıkabilmişti? Bu da ayrıca anlışalmayan bir durumdur...

Genç adam yatağa yattı, uzun zaman uyudu. Ertesi sabah istediği kahveyi getiren uşak efendisini ya-

zı yazarken buldu. Werther, Lotte'ye aşağıdaki mektubu yazıyordu o ânda:

*
**

Son defa olarak... evet, son defa olmak üzere gözlerimi açıyorum.

Artık gözlerim güneşi görmeyecek. Bulanık, sisli bir hava ile örtülecekler...

Tabiat, artık yasımı tut benim!... Oğlun, dostun, sevgilinin son dakikaları yakın...

Lotte, bu öyle eşi olmayan bir his ki! Oysa, bu alaca karanlık hayallere en yakın şey, insanın "Bu benim son sabahım!" diyebilmesi...

Son sabah! Lotte, *son* kelimesine aklım ermiyor. Bütün kuvvetimle durmuyor muyum burada? Yarın toprakta uzanmış yatacağım.

Ölmek!.. Bu ne demek? Bak, ölümden bahsedince sanki rüyada gibiyiz... İnsanları ölürken gördümdü. Fakat, insan öylesine dar bir çerçeve içinde ki, varlığının başı, sonu hakkında hiçbir fikri yok...

Şimdi, ben senden, ah! senden, sevgilim... ebediyen ayrılacağım... Hayır, Lotte, hayır! Bu dünyadan nasıl göçebilirim?

Biz varız.. Ölmek mi? Bu da ne demek?.. Sadece kelimeden ibaret değil mi? Boş bir ses mi yoksa? Kalbimde duyamayacağım bir his mi?

"Ölmüş" diyecekler, Lotte.. toprağı kazıp içine gömecekler, daracık karanlık bir toprağa...

Bir kız arkadaşım vardı, o benim için her şey demekti. Öldü. Cenazesine gittim. Tabutun altından, üstünden geçirdikleri ipin gıcırdamasını, üzerine ilk kürek toprağın düşmesini hiç unutamam. Toprakla iyice örtüldükten sonra da, küreğin sesi gittikçe boğuk gelmeye başlamıştı... Dayanamamış, mezarın yanına yıkılmıştım... İçim titremiş, kopmuş, parçalanmıştı... Fakat, bana neler olduğunu bilememiştim. Neler olacağını bilemediğim gibi.. Ölmek... mezar... Bu kelimeleri anlıyamıyorum!

Affet beni, affet... Dün hayatımızın son ânı olmalıydı. Meleğim benim! İlk defa.. evet, şüphesiz ilk defa, büyük bir haz içinde hissettim kendimi...

"O da beni seviyor.. O da beni seviyor" diyordum kendi kendime. Dudaklarından fışkıran kutsal ateş hâlâ dudaklarımı yakıyor... İçimi yepyeni, sıcasık bir zevk sarıverdi.. Affet beni, affet, sevgilim!

Beni sevdiğini biliyordum. İlk defa bana bakışından... İlk defa elimi sıkışından... Fakat, yanımdan uzaklaşınca, Albert'i senin yanında görünce, gene şüpheye düşüyordum işte.

O uğursuz toplantıdan sonra bana gönderdiğin çiçekleri hatırlıyor musun? Bana tek kelime söylememiş, elini uzatmamıştın. İşte o çiçekleri... geceyarısına kadar önünde diz çökmüş, koklamış, koklamıştım. Onlar bana sevgini ispat ediyordu.. Fakat, zamanla bu tesirler de geçti... dindarların kalplerinde, kendileri-

ne bahşedilen maddî lütuflar ulvî delillerle, nasıl siliniverirse, tıpkı onun gibi.

Her şey geçici, Lotte, her şey geçici. Yalnız dudaklarından dün aldığım, hâlâ da içimde hissettiğim yakıcı hayatı hiçbir ebediyet söndüremez...

"Beni seviyor... Bu kollarım onu sardı... Bu dudaklar onun dudaklarında titredi.. Bu ağız ürpererek onun ağzını buldu... Oh! işte bunların sahibi benim..." Sen benimsin, Lotte, ilelebet benimsin!

Albert'in kocan olması ne demek olabilir ki? Kocan! O yalnız bu dünyada kocan senin.. Bu dünyada seni sevmem de günah sayılıyor ya! Albert'in kollarının arasından seni çekip kendi kollarıma almam... Günah! Günahmış!..

Peki, ben de kendimi işte bu yüzden cezalandıracağım... Bu günahı bütün zevkiyle tattım ben... Bu günah kalbime melhem oldu. Kuvvet verdi bana... O ândan beri sen benimsin. Benimsin, Lotte!..

Ben önden gidiyorum... Tanrı'ma kavuşacağım... Ona yakınacağım. O da beni avutacak... sen yanıma gelinceye kadar. Sonra da sana doğru uçacağım. Sonsuzlukta, senin yanında kalıp, ilelebet seni kollarımda tutacağım, Lotte.

Rüya görmüyorum. Mezara yaklaştıkça her şeyi daha da parlak görmekteyim. Var olacağız... Birbirimizi gene göreceğiz... Anneni göreceğiz.. Onu bulacağım, ona bütün kalbimi açacağım. Annen, senin benzerin annen!.

⁂

Werther, saat onbire doğru, uşaklardan birine, Albert'in gelip gelmediğini sordu. Uşak, atını götürdüklerini görmüş. Bunun üzerine Werther uşağın eline açık bir pusula tutuşturdu:

Seyahate çıkmak niyetindeyim. Bana tabancalarınızı ödünç olarak verebilir misiniz? Sağ olun!

IX

SEVİLDİĞİNİ bilen kadın, Lotte, o gece çok az uyumuştu. Korktuğu da oldu ya... yalnız, ne böyle olacağını sezmişti, ne de böyle olacağından korkmuştu... O tertemiz, damarlarında rahatlıkla dolaşan kan hummalı bir isyan halini alıvermiş, bin türlü çapraşık duygu yüreciğini ezintiler içinde bırakmıştı.

Göğsünü saran ateş Werther'in kucaklamalarından mı ileri geliyordu? Atılganlığından doğan hoşnutsuzluk muydu yoksa? Ya da, şimdiki durumu ile, suçtan uzak bulunduğu, kendine güvendiği günleri birbiriyle ölçmekten mi?

Kocasının karşısına nasıl çıkacaktı? Açıkça anlatması gereken inkâr edemeyeceği olayı kendine bile itirafa cesareti yoktu ki.

Karı koca uzun zaman karşılıklı oturmuşlar, susmuşlardı. Bu sessizliği ilk olarak Lotte'nin mi boz-

ması gerekiyordu? Hiç de sırası değilken, bu beklenmedik meseleyi mi açıklayacaktı ona? Zaten Werther'in geldiğini bile açıklaması kimbilir Albert'in üzerinde nasıl bir tepki yaratacaktı! Bu tepkiden korkuyordu Lotte... Bir de, beklenmedik hareketleri mi açıklayacaktı? Kocasının durumu olduğu gibi kavrıyabileceğini umabilir miydi? Albert'in kendine göre bir düşünceye saplanmayacağını da kim söyleyebilirdi? Ya kalbini okuyuverirse?

Yalnız, Lotte hiçbir zaman duygularını gizlememişti, şimdi de gizleyemeyeceği için konuşması gerekiyordu.

"Kocamın karşısında her zaman billûr bir kadeh gibi açık, serbest durabilirken, şimdi kendimi başka türlü gösterebilir miyim? Hiçbir duygumu gizlememişken, şimdi mi gizleyeceğim?"

Hep bunları düşünüyor, üzülüyordu. Sıkıntılı bir ruh haleti içindeydi. Durmadan da zihni, ister, istemez, kendi haline bırakmak zorunda kaldığı Werther'le meşguldü. Artık genç adam Lotte için kaybolmuş sayılabilirdi. Gerçekten de bir daha görünmeyecek olursa, kendisini artık büsbütün kaybederse, hayatta nesi kalacaktı Lotte'nin?

On ânda pek iyi kavrayamadığı bu durum şimdi üzerine büyük bir ağırlık gibi çöküyordu.

İnsanlar düşüncelerindeki aykırılıkları birbirlerinden saklamaya başladıkları vakit, herbiri kendisinin haklı, ötekinin haksız olduğunu düşünmeye kalkarsa

ilişkiler öylesine karışır ki, zor ânlarda her şeyin dayandığı çözüm noktasını bulmak imkânsızlaşıverir.

Daha önce karı kocayı gerçek bir samimiyet yakınlaştırmış olsaydı, sevgileri, birbirlerine gösterdikleri hoşgörü kalplerini iyice kaplar, böylece belki de kurtarılmış olurdu.

Üstelik, garip bir durum da vardı ortada.. Mektuplarından da öğrendiğimiz gibi, Werther bu dünyadan ayrılmak isteğini bir sır olarak saklamamıştı. Albert'le bu konuda tartışmış, Lotte ile kocasının arasında bu konu sık sık geçmişti...

Albert bir kimsenin kendini öldürmesine karşı gözle görünür bir nefret beslerdi. Onun için, hiç de karakterine uygun olmadığı halde, bu konuşmalar sırasında hassas davranmış, "böyle bir niyeti ciddiye alamıyacağını" belirtmişti; hattâ bu meseleye değinerek alay etmiş, Werther'e inanmadığını açıklamıştı. Belki de genç adamın bir nevi korkutma usulüne baş vurduğunu bile düşünmüştü.

Lotte, gözlerinin önünde beliren acı sahne yüzünden azap duyarken, bir yandan da rahatlıyordu. Yalnız, ne kaygısını, ne de üzüntüsünü kocasına bildirmeyi doğru görmüyordu gene de..

***

Albert dönüp geldiği vakit, Lotte onu telâşla, çekinerek karşıladı.. Kocasının yüzü gülmüyordu. İşlerini tam olarak halledememişti. Komşu bölgedeki me-

mur kısa görüşlü, inatçı davranıyormuş. Yolun kötülüğü de onu sıkmıştı, anlaşılan.

İçine doğmuş gibi, "evde yokken neler olduğunu" sordu.

Lotte, alelacele: "Werther dün akşam buradaydı" dedi.

Albert, sanki bunun hiç üzerinde durmuyormuş gibi: "Bana mektup var mı?" diye odasına doğru yürüdü.

Lotte: "Masanın üzerinde bir mektupla bir de paket var" dedi.

Lotte yalnız kalınca, sevdiği, saydığı adamın varlığının içinde bir rahatlık yarattığını fark etti. Albert'in asil karakterini, yakınlığını düşünmekle huzur buluyordu. Kocasının arkasından gitmek istedi... Her zaman yaptığı gibi, el işini alarak, odasına girdi.

Albert paketleri açmış, mektubu okuyordu. Galiba mektupta hoşa gitmeyecek şeyler vardı.

Lotte'nin sorduklarına kocası kısa karşılıklar vermekle yetindi. Sonra da, onun varlığını unutmuş gibi, yazı masasına oturarak bir şeyler zaymaya başladı.

Bir saat kadar böylece geçti.

Lotte'nin gittikçe kalbi sıkışıyor gibiydi. Albert'in keyfi yerinde bile olsaydı, gene de, ona meseleyi açmanın zor olacağını anlamıştı. Ruh haletini saklaması da doğru değildi. Gözyaşlarını içirmeye çalışmakla daha da perişan oluyordu.

Werther'in uşağı içeri girince, kalbinin ner'deyse yerinden sökülecekmiş gibi attığını duydu.

Albert, verilen pusulaya şöyle bir göz attı, Lotte'ye döndü.

"Tabancaları istiyor, veriver" dedi.

Sonra gene uşağa döndü:

"Efendine hayırlı seyahatler dilediğimi söyle."

Bu gidiş haberi üzerine genç kadın yıldırım çarpmış gibi oldu. Ayağa kalkarken başı dönüyordu. Ne yapacağını bilememekteydi.

Ağır ağır duvara kadar yürüdü. Titreyen elleriyle, silâhları aldı. Tozunu sildi. Bir türlü getirip veremiyordu. Tereddüt içinde bekledi.

Belki daha uzun bir süre de öylece duracaktı orada ama, Albert'in sorgu dolu bakışları onu harekete zorlamıştı. O uğursuz silâhı, tek kelime söyleyemeden, uşağa teslim etti.

Uşak kapıdan çıkınca, Lotte el işini topladı. Anlatılamayacak kadar derin bir tasa içindeydi. Bilinmez bir şey karşısında olduğunu anlayarak, kendi odasına gitti. İçgüdüsü, en kötü ihtimalleri sezmesine imkân veriyordu...

Şimdi kendini eli, ayağı bağlı bir malıpus gibi görüyordu. Bir aralık, kocasının ayaklarına kapanıp, dün akşamki olayı açıklamak istedi. Önsezişlerini de ona bildirmek aklından geçmiyor değildi...

Gene çaresizlik içinde kıvranmaya başladı. Yapa-

bileceği tek doğru hareket, kocasını, kandırıp, Werther'e göndermekti.

Yemek masası hazırdı... Çok iyi bir arkadaşı da bir meseleyi öğrenmek üzere gelmişti. Güya çabucak gidecekti ama, nedense gitmedi, kaldı. Yemekte olsun, konuşmalarına yardımı oldu. İkisi de konuşmak için kendilerini zorlamaktaydılar... yerli yersiz şeyler anlatıyorlar, hiç değilse, kendilerini böylece unutuyorlardı.

X

UŞAK tabancaları Werther'e getirmişti. Bunları, kendisine Lotte'nin verdiğini söyleyince, genç adam sevinçle silâhları eline aldı. Ekmekle şarap istediğini söyledi. Sonra gene mektup yazmak üzere masasının başına oturdu:

Senin ellerine sürülmüş bu silâh... Tozlarını sen almışsın. Binlerce defa her yerini öpüyorum şimdi... Senin ellerin onlara değmiş. Gökyüzünden inme melek! Meleğim.. Kararımı kolaylaştırıyorsun...

Sen, Lotte, silâhı elime veren sensin... Senin elinle ölmek istiyordum, öyle olacak...

Uşağa sordum. Silâhı verirken titriyormuşsun ama, "Tanrı'ya emanet!" bile dememişsin... Demek öyle! "Tanrı'ya emanet!" demiyorsun... Artık kalbinde benim için yer yok mu? Seni bana ilelebet bağlayan o ân yüzünden mi böyle oldu?

Lotte, aradan binlerce yıl geçse, gene bu tesir sönemez. Senin için yanıp tutuşan bir kimseden de nefret edemezsin, bunu hissediyorum...

Yemekten sonra, Werther uşağına eşyalarını toplattırdı. Bir sürü kâğıt yırttı. Ufak tefek borçlarını ödemek üzere sokağa çıktı. Eve dönüp, yeniden dışarı çıktı. Büyük kapıdan geçip, Baron'un bahçesinde, etrafta dolaşmıştı. Gece olunca da gene eve geldi, oturup yazmaya devam etti

Wilhelm, son defa olarak tarlaları, ormanı, gökyüzünü gördüm. Sen de Tanrı'ya emanet ol!...

Sevgili anneciğim, beni affet!... annemi teselli etmeye çalış, Wilhelm. Arkamda, her şeyi düzgün bir şekilde bırakıyorum...

Allahaısmarladık! Birbirimizi gene göreceğiz, hem de daha büyük bir mutluluk, daha derin bir sevinç içinde, Wilhelm...

Sana minettarlığımı iyi bir şekilde ifade edemedim, Albert. Yuvanın huzurunu kaçırdığım, aranızda güvensizlik yarattığım için beni affet. Tanrı'ya emanet olun... Artık her şeye son veriyorum.

Ölümüm sayesinde mutlu olmanızı isterim. Albert, Albert, o meleği mesut et... Tanrı'nın lütfu üzerinden eksik olmasın!.

Gece, gene kâğıtlarını uzun uzadıya karıştırdı. Bir sürü de kâğıt yırttı, sobada yaktı. Birkaç küçük toma-

rın üzerine de Wilhelm'in adresini yazıp mühürledi. Bunlar kısa konular, orası burası kesik düşüncelerdi. Ben de gördüm...

Werther, saat onda ateşe odun attıktan sonra, bir şişe şarap getirtti. Uşağını da yatmaya gönderdi. Uşağın, evdeki öteki kimselerin odaları evin arka kısmında, bir hayli de uzaktaydı. Ertesi sabah posta arabasının çok erken geleceğini bahane ederek, daha uşak odadan çıkmadan hemen elbiseleriyle yatağa uzandı.

Saat 11'den sonra.

Çevremde her şey sakin. Ruhum da huzur içinde... Bu son dakikada bana bu rahatlığı, bu gücü verdiğin için sana son derece minettarım.

Sevgilim, pencereye yaklaştım. Birbiri ardından koşuşan bulutların arasından gökteki tek tek yıldızları görebiliyorum. Hayır, siz ölmeyeceksiniz... Yaratıcınız sizi kalbinde saklıyor... Beni de.

Büyük Ayı yıldızlarını görüyorum. Bunlar yıldızların en sevimlileridir. Akşamları senden ayrılıp da kapıya çıktığım vakit, hemen karşımda bu yıldızları bulurdum... Ne derin bir huşu içersinde seyretmişimdir bunu ben! Çoğu vakit kollarımı kaldırarak, o ândaki mutluluğumun kutsal anıtı gibi baktımdı gökyüzüne.

Ah, Lotte! seni bana hatırlatmayan ne var ki bu dünyada! Benim her yönümde bulunmuyor musun? En ufak eşyalara kadar, tıpkı bir çocuk gibi, sen dokundun diye saklamışımdır...

Sevgili karakalem resim... Sana vasiyet ediyorum, bu resmi saygıyla saklamanı rica edeceğim. Binlerce defa öptüm bu resmi. Eve her gelişimde, ya da her çıkışımda resmi selâmlardım, Lotte.

Babana, birkaç satır yazarak, ölümü korumasını rica ettim. Mezarlıkta, tarlaya doğru olan köşede iki ıhlamur ağacı var ya, orada yatmak istiyorum. Bunu dostunun hatırı için yapabilir, yapacaktır da... Sen de rica et, emi? Dindar kimselerin benim gibi bedbaht birinin yanında yatmak isteyeceklerini hiç sanmıyorum.

Ah! ben de yolun üzerinde, ya da tenha yaylada gömülmek isterdim. Adım yazılı taşın önünde bir rahip ruhumu takdis etsin, hayırsever birisi gözyaşı döksün...

İşte, Lotte... ölümün heyecanını duyuracak olan o soğuk kabzaya elimi sürmekten çekinmiyorum artık. Onu bana sen uzattın, ben de tereddüt etmiyorum hiç. Hayatımın tüm emelleri, umutları yerine geldi demektir. Ölümün tunçtan yapılmış kapısını bu derece soğukkanlılıkla, dimdik olarak çalmak...

Hiç değilse, senin uğruna ölmek mutluluğuna erişmiş olabilsem... Lotte, senin için canımı feda et-

miş olsaydım... Hayatının mutluluğunu, huzurunu sana iade edebilseydim.. Cesaretle, sevinçle ölürdüm...

Böyle şeyler ancak birkaç asil insan tarafından yapılabilir... Yakınları için kanını akıtabilmek... ölümü ile de sevdiklerine daha mükemmel bir hayat sağlıyabilmek ne büyük bir mutluluk!

Bu elbiselerle gömülmek istiyorum, Lotte. Sen onlara dokundun... benim için çok kutsal bunlar. Babana da rica ettim. Ruhum tabutumun üzerinde uçarken, ceplerime dokunmasınlar sakın. Seni, çocukların arasında, ilk defa gördüğüm gün göğsünü süsleyen açık kırmızı kurdele var cebimde... Onları çok, çok öp.

Bedbaht dostlarının sonunu anlat çocuklara... Sevgili küçüklerim, nasıl da kaynaşırlardı etrafımda! Sana, nasıl bağlanmıştım! İlk ândan beri senden ayrılamaz oluvermiştim.

Bu kurdele benimle beraber gömülsün... Doğum günümde hediye etmiştiniz bunu bana... O zaman yolumun beni bu sonuca sürükleyeceğini bilemiyordum...

Sakin ol, Lotte... Yalvarırım sana... sakin ol!

Silâhlar dolu.. Saat on ikiyi vuruyor... Kısmet böyleymiş... Sevgilim... Tanrı'ya emanet ol, Lotte... Allahaısmarladık!

XI

BİR komşu silâh sesini duymuş, Werther'in odasında da belli belirsiz bir parlaklık fark etmişti. Anlaşılan, silâhın ateş almasıymış bu parıltı. Yalnız, arkası gelmediği için, pek önem vermemişti.

Ertesi sabah, saat altıda, uşak, elinde lamba, içeriye girince, efendisini yerde kanlar içinde buldu. Hemen yanı başında da tabancayı, halıya doğru uzanan şerit gibi kıpkırmızı kanı görünce, şaşırdı... seslendi, seslendi... Sarstı, umutsuzca sarsaladı... Ses yok... Yalnız, bir hırıltı... Hemen fırladı, doktora koştu, sonra Albert'in evinde aldı soluğu..

Kapı hızlı hızlı çalınınca, Lotte'nin bütün vücudu titremeye başladı... Hemen kocasını uyandırdı, kalkıp aşağıya indiler...

Uşak hıçkırarak, kekeleyerek, olayı anlatmaya çalışıyordu. Lotte, kendini kaybederek, Albert'in dizlerinin dibine yıkılıverdi..

Doktor geldiğinde, biçare genç hâlâ yerdeydi. Nabız duyuluyordu ama, kaslarda en ufak bir kıpırdanış, bir tepki yoktu.

Werther'in, sağ gözünün üstüne sıktığı kurşun, kafasını parçalamış, beynini dışarı fırlatmıştı. Zavallı bu haliyle de gene nefes almakta devam ediyordu...

Anlaşılan, masanın önünde, oturduğu yerde sıkmıştı tabancayı. Sonra kurşunun tepkisiyle, yere yuvarlanmıştı, koltuğun arkasındaki, yanlardaki kan lekelerinden de, acı içinde kıvrandığı belli oluyordu. En sonunda, kuvvetten kesilerek, pencereye yakın bir yerde arka üstü düşmüş kalmıştı...

Sırtında mavi frağı, sarı ceketi, ayaklarında da çizmeleri vardı.

Evin içindekiler, komşular, şehir halkı alt üst olmuşlardı. Bu iyi kalpli gencin akılda olmayan ölümü hepsini iyice sarsmıştı.

Albert içeriye girdiği vakit, Werther'i yatağa uzatmışlardı. Başını beyaz bir sargıyla sarmışlardı, alnındaki kanları silmişlerdi. Yüzü ölü yüzünden farksızdı. Vücudunda da canlı olduğunu belirtebilecek en ufak bir hareket bile görülmüyordu. Zaman zaman ciğerlerinden gelen hırıltılı ses, bir yavaşlıyor, bir hızlanıyordu... Ner'deyse ruhunu teslim edecekti. Etrafındakiler bunu anlamışlar, beklemekteydiler.

Masanın üzerinde, *Emilia Galotti,* açık olarak, duruyordu. Uşağa getirttiği şaraptan bir kadeh içmişti...

Albert'in şaşkınlığını, Lotte'nin çığlıklarını hiç anlatmasak çok daha doğru olur.

Lotte'nin yaşlı babası da, telâşla, Werther'in evine gelmiş, acı gözyaşları içinde, ölüm halindeki genç adamı kucaklamıştı. Genç kadının erkek kardeşleri de, koşa koşa, babalarının arkasından yetişmişlerdi... Hepsi de kendilerini yatağın üzerine atmışlar, en derin ıstıraplar içersinde kıvranarak sevgili dostlarının ellerini, yüzünü öpüyorlardı... Werther'in en çok sevdiği büyük kardeş ise, yanağını yanağına yapıştırmış, hıçkırıyordu... Ancak Werther öldükten sonra, çocuğu oradan zorla ayırabildiler...

Hassas ruhlu genç adam, tam öğle vakti, saat on ikide bu dünyanın ıstıraplarından tüm olarak kurtuldu...

Lotte'nin babası, aldığı tedbirlerle, olayı ört bas etti; sağda solda, genç adamın ölümü hakkında kimsenin konuşmamasını sağlayabildi.

Gece on bire doğru da, Werther'i onun istediği yere gömdürdü... Ölüyü işçiler taşıdı, tek bir din adamı katılmamıştı. İhtiyar memurla oğulları tabutun arkasından ağır adımlarla gidiyorlardı.

Albert cenazede bulunamadı... Lotte'nin hayatı tehlikedeydi onu bırakamamıştı...

SON

J. W. von GOETHE

WERTHER

• Insan bir şeyi ancak severse tanıyabilir. **GOETHE**

SEVGİYİ her şeyin esası olarak kabul eden büyük Alman yazarı Goethe, «Werther» romanı ile, aşkı gerçekten ölümsüzleştiren bir eser yaratmıştır. «Genç Werther'in Istırapları» yazıldığı tarihten günümüze kadar iki yüz yıla yakın zaman geçtiği halde, gerek konusunun güzelliği, gerek yazılışının ustalığı bakımından değerini asla kaybetmemiş nadir romanlardan biridir. Ona bu canlılığı veren de, muhakkak ki, konunun insan ruhunda daima yaşayan duygular üzerine kurulmuş bulunması kadar, yazarın ilhamını kendisinin yaşadığı bir aşk macerasından almış olmasıdır.

• Goethe kendinden sonra doğacak insanlara hayatının hemen bütün tecrübelerini nakletmek isteyen büyük bir sanatkârdır.

Prof. A. ADNAN - ADIVAR

• Goethe şimdiye kadar yaşamış yazarların en büyüğüdür.

EMERSON

• «Werther» yaşadığımız şu duygudan uzak yüzyılda bile altın mürekkeple yazılmış bir opera eseri gibi okunmaktadır.

TIME

• Goethe'yi okuyan herkes ona bir şey borçlu kalır... «Werther» gençliğin harikulâde bir tablosudur. **Edmond JALOUX**

GOETHE
(1749 - 1832)

Yalnız Almanya'nın değil, bütün Avrupa fikir ve sanat hayatının bir dehasıdır. Şiirden romana, felsefeden bilime kadar çeşitli alanlarda 150'yi aşkın eser vermiştir.

WERTHER

Goethe'nin en güzel romanıdır. Yazarın başından geçen acı bir aşk macerasının verdiği ilhamla yazılan bu eser nesiller boyunca bütün gençlerin duygularını belirten eşsiz bir roman olarak kalmıştır.